

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS
LITUANISTINIŲ STUDIJŲ KATEDRA

Ieva Pečiulytė-Silaeva
Taikomosios kalbotyros MA studijų programa

Kalba ir tapatybė Lietuvos kurčiųjų bendruomenėje

Magistro darbas

Darbo vadovė prof. dr. Meilutė Ramonienė

Vilnius, 2022

Ieva Pečiulytė-Silaeva, *Kalba ir tapatybė Lietuvos kurčiųjų bendruomenėje. Magistro darbas*, vadovė prof. Dr. Meilutė Ramonienė, Vilniaus universitetas, Lituanistinių studijų katedra, 2022, 91 psl.

Raktažodžiai: gestų kalba, kurčiųjų tapatybė, dvikultūrė tapatybė, kurčiųjų bendruomenė, kalbos ideologija, kalbos deprivacija.

ANOTACIJA

Per pastaruosius du dešimtmečius kurčiųjų bendruomenės, kaip kalbinės ir kultūrinės mažumos, samprata buvo vis labiau pripažįstama ir tiriama. Vis dažniau kurčiųjų bendruomenių narių tapatybės yra tyrinėjamos. Tyrimai rodo, kad randama nemažai sąsajų tarp kurčiųjų bendruomenės ir girdinčiųjų visuomenės narių. Šiame magistro darbe yra analizuojama Lietuvoje gyvenančių kurčiųjų bendruomenės narių tapatybė pasitelkiant kalbos ideologiją.

Iki šiol Lietuvoje nebuvo atlikta tyrimų, susijusių su kurčiųjų tapatybe, kuri būtų analizuojama pagal vartojamą kalbą. Šiame darbe keliamas tikslas – išanalizuoti Lietuvoje gyvenančių kurčiųjų žmonių naratyvus nustatant, kokie veiksniai turi įtaką kurčiojo asmens tapatybės formavimosi procese.

Šiame tyrime nagrinėjama 7 informantų: 5 kurčiųjų bei 2 neprigirdinčiųjų suaugusiųjų socialinės, kultūrinės ir asmeninės patirtys, kurios lėmė jų tapatybę. Iš informantų naratyvų yra kuriamos girdinčiųjų, kurčiųjų, dvikultūrės asmenų tapatybės susiejant turimas patirtis per vartojamą kalbą. Kokybinė analizė parodė, kad esminės dalyvių tapatumo ugdymo patirtys buvo susijusios su jų bendravimu su girdinčiais ar kurčiais bendraamžiais bei bendravimo kalba mokykloje ir šeimoje. Tyrimo metu pastebėta, kad didelę įtaką informantų tapatybės formavimuisi darė bendravimo kalba, pvz., lietuvių ar lietuvių gestų kalba arba bet kokia kita kalba. Pas vieną kurčią informantą, kuris vartoja vien tik lietuvių kalbą, pastebima girdinčiųjų tapatybė, o kiti du informantai, kurie atėję iš girdinčiųjų pasaulio atrado kurčiųjų bendruomenę bei sparčiai išmoko gestų kalbą – turi kurčiųjų tapatybę. Likusios informantės turi dvikultūrę tapatybę, tai yra vartoja tiek lietuvių, tiek lietuvių gestų kalbą.

Anksčiau minėti tapatybės formavimosi veiksniai neatsiejami nuo medicininio diskurso – kalbos ideologijos, joje vyraujančios žodinės kalbos. Esminė išvardintų veiksmių ašis – vartojama kalba. Iš septynių informantų šeši pareiškė, kad jų kurčiųjų tapatybei svarbus gestų kalbos vartojimas ir priklausymas kurčiųjų bendruomenei. Dalyviai, turintys dvikultūrę tapatybę, vertina savo priklausymą tiek kurčiųjų bendruomenei, tiek girdinčiųjų visuomenei. Išvados rodo, kad kurčiųjų

tapatybės nustatymas - tai sudėtinga ir ilga kelionė siekiant įgyti pripažinimą, atrasti savo vietą pasaulyje per gimtosios gestų kalbos vartojimą kurčiųjų bendruomenėje.

TERMINAI

Šiame darbe vartojami keli terminai, susiję su kurčiųjų bendruomene.

Audzimas (angl. *Audism*) – tai kurčio ar neprigirdinčio asmens diskriminacija dėl negebėjimo girdėti. Tai įsitikinimas, kad girdintysis arba kurčiasis, kuris elgiasi panašiai į girdintįjį (atrodo, bendrauja, vartoja atitinkamą sakinę kalbą) yra pranašesnis už kurčią ar neprigirdintį asmenį, kuris nevartoja sakinės kalbos, arba jo tarimas ir (arba) kalba yra sutrikusi dėl klausos praradimo.

Gestakalbis – gestų kalbos vartotojas (angl. *Sign language user*). Toks terminas vartojamas, siekiant atsiriboti nuo klausos negalios, kadangi gestų kalbą vartoja kurtieji, neprigirdintieji, apkurte ir girdintys asmenys.

Kalbos deprivacija (angl. *Language deprivation*) – terminas, kuris vartojamas siekiant atskleisti kalbos svarbą ankstyvajame amžiuje. Deprivacija – tai psichinė būseną, pasireiškianti intelekto sutrikimais dėl ilgalaikio draudimo vartoti tam tikrą kalbą (šiuo atveju draudimas kurčiam vaikui vartoti gestų kalbą), arba ribojimais tenkinti pagrindinius su psichine sveikata susijusius poreikius, dėl kurių ateityje gali atsirasti emocijų, psichinių ir kalbinių spragų. Kalbos vartojimas – tai pagrindinis aspektas, kuris ankstyvajame gyvenimo laikotarpyje lemia vaiko raidą – vaikas susipažįsta su pasauliu per tam tikrą kalbą. Esant kalbos deprivacijai vaikystėje gali sutrikti kalbinės funkcijos, aplinkos suvokimo ir pažinimo gebėjimai.

Kurčiasis (angl. *Deaf*) – sociologinis terminas, apibrėžiantis asmenis, kurie iš medicininės pusės yra kurti arba neprigirdintys. Jie tapatinasi su kurčiųjų kultūra, bendruomene ir gestų kalba.

kurčias (angl. *deaf*) – medicininis/audiologinis terminas, apibrėžiantis tuos žmones, kurių klausa yra silpna arba jos visai nėra. Taip pat gali būti vartojamas kaip kolektyvinis daiktavardis (kurtieji), nurodant žmones, kurie yra mediciniškai kurti, bet nebūtinai tapatinasi su kurčiųjų bendruomene.

Kurčiųjų bendruomenė – sąvoka, kuri apima kurčiuosius ir neprigirdinčius asmenis, taip pat girdinčius, kurie vartoja gestų kalbą, pavyzdžiui, gestų kalbos vertėjai, girdintys vaikai, užaugę kurčiųjų šeimose, taip pat asmenys, dirbantys kurčiųjų mokymosi įstaigose, pavyzdžiui, pedagogai, arba kitose organizacijose. Kurčiųjų bendruomenėje svarbiausia vartoti gestų kalbą, puoselėti kurčiųjų kultūrą, tradicijas ir vertybes.

Kurtystė (angl. *Deafhood*) – terminas, reiškiantis buvimą kurčiuoju (kaip pvz.: vaikystė – būti vaiku, tėvystė – būti tėvu), kurį sukūrė Paddy Laddas (2003). Kurtystė vertina negalėjimą girdėti ne kaip negalią, o kaip vertybę, kurios dėka kurtieji išsivaduoja iš girdinčiųjų visuomenės priespaudos, nesigėdija priklausymo kurčiųjų bendruomenei ir gali siekti savo tikslų.

Kurtumas – tai klausos nebuvimas.

Kurčiųjų kultūra – tai kurčiųjų bendruomenės narių kultūra, pagrįsta gestų kalbos vartojimu ir kurčiųjų bendruomenei būdingomis vertybėmis, tradicijomis ir elgesio normomis. Kurčiųjų kultūra suteikia stiprų priklausymo jausmą kurčiųjų bendruomenei ir socialinį bei kultūrinį požiūrį į kurtumą, užuot žvelgus į jį kaip patologiją. Kurčiųjų kultūra pripažįstama kaip visuomenės įsitikinimų, elgesio, meno, literatūros tradicijų, istorijos, vertybių ir bendrų institucijų, kurioms įtakos turi kurtieji, visuma, kuriai gestų kalbos vartojimas yra pagrindinis ir svarbiausias elementas.

KI naudotojai – asmenys, kuriems atlikta kochlearinė implantacija.

Lietuvių gestų kalba (toliau – LGK) – pripažinta kaip Lietuvos kurčiųjų bendruomenės gimtoji kalba. Taip pat LGK yra kurčiųjų bendruomenės – kalbinės ir kultūrinės mažumos funkcionavimo pagrindas (Danieliū, 2004).

Nepriigirdintis – terminas, kuris paprastai vartojamas siekiant apibūdinti asmenis, kurių klausos praradimas svyruoja nuo lengvo iki sunkaus, ir kartais labai sunkaus.

TURINYS

IVADAS	8
1. Teorinės tyrimo priegigos	12
1.1. Kurčiųjų bendruomenė	12
1.2. Kalbos ideologija	17
1.3. Kurčiųjų tapatybė	20
1.4. Kurčiųjų tapatybės formavimosi veiksniai	24
1.4.1. Kalbinės nuostatos ir šeimos aplinkos sąsaja	25
1.4.2. Kalbos pasirinkimo galimybės ir iššūkiai	27
1.4.3. Edukacinės aplinkos patirtys	29
1.4.4. Technologijų raida bei įtaka kurčiojo asmens tapatybei	31
2. TYRIMAS	34
2.1. Tyrimo metodai	34
2.3. Tyrimo imtis, atranka ir iššūkiai	35
2.4. Tyrimo eiga	36
2.5. Analizės rezultatai	38
2.5.1. Girdinčiųjų tapatybė	38
2.5.1.1. Savęs identifikavimas	38
2.5.1.2. Kalbos įsisavinimo ir išmokimo patirtis	39
2.5.1.3. Kalbinės nuostatos	40
2.5.1.4. Socialiniai santykiai per kalbą	41
2.5.1.5. Bendruomenės ir kultūros poveikis tapatybei	42
2.5.1.6. Apibendrinimas	42
2.5.2. Kurčiųjų tapatybė	43
2.5.2.1. Savęs identifikavimas	43
2.5.2.2. Kalbos įsisavinimo ir išmokimo patirtis	44
2.5.2.3. Kalbinės nuostatos	48
2.5.2.4. Socialiniai santykiai ir kalba	51
2.5.2.5. Bendruomenės ir kultūros poveikis tapatybei	54
2.5.2.6. Apibendrinimas	57
2.5.3. Dvikultūre tapatybė	58

2.5.3.1. Savęs identifikavimas	59
2.5.3.2. Kalbos įsisavinimo ir išmokimo patirtys	60
2.5.3.3. Kalbinės nuostatos	64
2.5.3.4. Socialiniai santykiai per kalbą	69
2.5.3.5. Bendruomenės ir kultūros poveikis tapatybei	72
2.5.3.6. Apibendrinimas	77
IŠVADOS	79
LITERATŪROS SĄRAŠAS	82
SUMMARY	88
PRIEDAI	89

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas.

Ilgą laiką Lietuvos kurtieji, kaip ir kiti neįgalieji, buvo ne tik diskriminuojami visuomenės narių, bet ir ignoruojami kaip nepageidaujama gyventojų grupė. Susiformavęs neigiamas visuomenės požiūris į neįgaliuosius egzistuoja ir dabar, tik daug švelnesne forma. Pastebimi vyraujantys stereotipai susiję su kultūrinėmis ir kalbinėmis mažumomis. Dėl neigiamo požiūrio kurčiųjų bendruomenė patiria iššūkius, kurie skatina atskirtį nuo girdinčiųjų bendruomenės.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę požiūris į kurčiuosius¹ pasikeitė: kurtieji patys save laiko tam tikra savita, bet atvira bendruomene. Pastaruoju metu kurtieji labiau atsiveria, labiau matomi visuomenėje. Reikia paminėti, kad kurčiųjų integracijos procesai prasideda jau ankstyvoje vaikystėje. Kita vertus, reikia atkreipti dėmesį, kad girdintieji neturi pakankamai žinių apie šią kultūrinę ir kalbinę mažumą. Kai kurie kurčiųjų bendruomenės nariai laiko save ne neįgaliaisiais, bet kalbinės ir kultūrinės mažumos nariais, kurie, visų pirma, atpažįstami pagal gestų kalbos vartojimą. Didėjantis kurčiųjų bendruomenės matomumas ir akcentuojamas jos, kaip kalbinės ir kultūrinės mažumos, statusas sukėlė tam tikrą įtampą tarp tų kurčiųjų, kurie vartoja gestų kalbą, ir tų, kurie vartoja sakytinę kalbą (Humphries et al., 2012).

Visų pirma, jei kurtieji vaikai auginami kurčiųjų šeimoje ir ugdomi mokyklos aplinkoje, kurioje su kurčiais suaugusiais ir bendraamžiais bendrauja gestų kalba, tikėtina, kad jie pasiners į kurčiųjų kultūrą bei turės kurčiojo tapatybę. Jei kurtieji vaikai yra užauginti girdinčiųjų šeimoje bei eina į bendrojo lavinimo mokyklas, kurioje jie bendrauja su girdinčiais suaugusiais ir bendraamžiais vartodami sakytinę kalbą, jie gali būti priskiriami girdinčiųjų kultūrai. Kartais kurtieji gali išsiugdyti dvikultūrę tapatybę ir jaustis patogiai bei kompetentingai tiek kurčiųjų, tiek girdinčiųjų pasaulyje. Tačiau kartais kurtiesiems gali išsivystyti marginali tapatybė, būtent tada, kai jie nesijaučia savi tam tikroje kultūroje ir nėra gerai priimami kurčiųjų arba girdinčiųjų pasaulyje (Glickman ir Carey, 1993; Bat-Chava, 2000; Leigh, 2009; McIlory ir Storbeck, 2011; Chen, 2014). Nors teoriniai šios problemos aspektai užsienio literatūroje nagrinėjami ilgą laiką, trūksta teorinių ir empirinių tyrimų Lietuvoje.

Šiame moksliniame darbe svarbiausia išsiaiškinti vartojamos kalbos įtaką turimai kurčiojo asmens tapatybei. Pirmiausia siekiama giliau pažvelgti į kurčiųjų tapatybę. Tokiam tikslui įgyvendinti šiame darbe pristatomas kokybinis įprastinio kurčiųjų (nuo girdinčiųjų tapatybės iki dvikultūrės tapatybės) ir kurčiųjų (kaip gestų kalbos bendruomenės) tapatybių skirtumo tyrimas per jų edukacinę patirtį bei kalbos vartojimą, vėliau pereinama prie neištirtos dvikultūrės tapatybės būti kurčiuoju.

¹ Šiame darbe tiek kurtieji, tiek neprigirdintys tyrimo dalyviai yra vadinami "kurčiaisiais".

Antra, šis tyrimas apima naratyvą apie Lietuvoje gyvenančių kurčiųjų žmonių perėjimą iš girdinčiųjų į kurčiųjų kultūrą ir jo, kaip dvikultūrio / dvikalbio kurčiųjų asmens, tapatybės raidą. Be šių sričių, šis tyrimas yra svarbus, nes jame pripažįstama didėjanti daugybės kurčiųjų tapatybės tyrimų, pavyzdžiui, panašus tyrimas, kurį Graikijoje atliko Hadjikakou ir Nikolaraizi (2006), įtaka. Iki šiol Lietuvoje nebuvo atliktas joks tyrimas apie kurčiųjų tapatybes. Šiame moksliniame darbe yra nagrinėjama 7 kurčiųjų suaugusiųjų socialinė, kultūrinė ir asmeninė patirtis, susijusi su jų kalba ir tapatybe.

Lietuvoje, kurčiųjų bendruomenėje ir visuomenėje, vyrauja du požiūriai: medicininis ir sociokultūrinis. Viena vertus, medicininis požiūris kurčių žmogų visuomenėje dėl kurtumo vertina kaip turintį negalią, o žmonės, kurie laikosi šios nuomonės, mano, kad kurčias žmogus nėra normalus žmogus; jis turi išmokti kalbėti, girdėti tam, kad prilygtų girdinčiųjų visuomenei. Kita vertus, kalbinė ideologija atlieka svarbią reikšmę, nes jos galia daro įtaką vyraujantiems stereotipams ir nuostatoms į kurtumą bei gestų kalbą. Vis dėlto mokslo populiarinimo literatūroje pastebimi įvairūs straipsniai bei rekomendacijos, kuriose analizuojama ir diskutuojama apie sakytinę kalbą, tarties bei klausos lavinimą. Tačiau trūksta informacijos apie lietuvių gestų kalbos privalumus: GK įsisavinimą, kultūrinės ir kalbinės mažumos teikiamas galimybes ir t. t.

Autoriai akcentuoja kalbos vartojimą, kuris yra susijęs su tapatybe. Žmogaus tapatybė yra suprantama per gebėjimą išreikšti save, išsakyti nuomonę, priimti, perduoti žinias ir kt. Galima teigti, kad kalba yra neatsiejama tapatybės dalis. Tapatybė turi glaudų ryšį su psichine sveikata, nes kiekvienam žmogui gali turėti skirtingą įtaką. Kurčiųjų tapatybės raidą nagrinėjantys mokslininkai pateikia aktualias įžvalgas (Glickman ir Carrey, 1993; Bat-Chava, 2000; Leigh, 2009; McIlroy, 2010).

Verta paminėti kurčiojo individo tapatybės procesą ir raidą, kuriai įtakos turi įvairūs veiksniai: visuomenės požiūris į kurčiuosius, gestų kalbos vartojimas, kurčiųjų bendruomenės narių skaičius ir gyvenimo galimybės kurtiesiems žmonėms (Woll ir Ladd, 2003). Be to, kurčiųjų tapatybės formavimosi veiksniams yra svarbūs tokie aspektai kaip šeimos aplinka, kalbos pasirinkimas, kalbinės nuostatos ir edukacinė aplinka. Nors atlikti tyrimai rodo tapatybės formavimosi procesą, pastebima, kad iki šiol kurčiųjų tapatybė (angl. *Deaf Identity*) tebėra aktuali tyrimų tema. Per dvidešimt metų buvo atlikti įvairiausi tyrimai, kurie nagrinėjo kurčiųjų tapatybę įvairiais aspektais (Glickman, 1993; Leigh, 2009; Maxwell-McCraw ir Zea, 2011; McIlroy ir Storbeck, 2011). Kita vertus, Lietuvoje nėra mokslinių darbų, kurie tirtų kurčiųjų tapatybę gilinantis į kalbos subtilybes. Šis tyrimas remiasi užsienio autorių moksliniais darbais, kurie yra svarbūs kurčiųjų savirealizacijai visuomenėje įvairiose gyvenimo srityse. Galime daryti prielaidą, kad šis tyrimas būtų pirmasis žingsnis gilinantis į veiksnius, kurie lemia kurčiųjų tapatybės formavimosi procesą Lietuvoje.

Tikėtina, kad tema bei tyrimas būtų naudingas ir humanitariniams mokslams – antropologijai, sociolingvistikai bei psicholingvistikai.

Darbo objektas – Lietuvos kurčiųjų tapatybė ir kalba.

Darbo tikslas – išanalizuoti Lietuvoje gyvenančių kurčiųjų žmonių naratyvus nustatant, kokie veiksniai turi įtaką kurčiojo asmens tapatybės formavimosi procese.

Uždaviniai:

- išanalizuoti užsienio mokslinę literatūrą kurčiųjų tapatybės tema bei parengti teorinį tyrimo pagrindą atliekant tyrimą Lietuvoje;
- išnagrinėti socialines ir medicininės kurčiųjų tapatybės problemas Lietuvoje bei nustatyti kurčiųjų tapatybę veikiančius veiksniai;
- surinkti naratyvo duomenis tyrimui bei išsiaiškinti tiriamųjų gyvenimo kultūrinius aspektus atskleidžiant jų pačių požiūrį į tapatybę bei kalbą;
- remiantis informantų naratyvais, išanalizuoti holistinį informantų tapatybės vaizdą pagal išskirtus tris matmenis: socialinę, kultūrinę ir asmeninę dimensijas.

Tiriamoji medžiaga ir metodai

Šiuo darbu siekiama ištirti, kaip yra formuojamos girdinčiųjų, kurčiųjų, dvikultūrės asmenų tapatybės, pasitelkiant informantų pasakojimus, susijusią patirtį per kalbą. Yra taikoma naratyvo analizė. Siekiant išsiaiškinti informantų gyvenimo patirtis, buvo naudojamas pusiau struktūruotas giluminis interviu. Interviu klausimai buvo paremti atlikta išsamia literatūros analize, susijusia su kurčiųjų tapatybe bei kalbos pasirinkimo aspektais. Klausimai buvo suformuluoti taip, kad apimtų gestų kalbos vartojimą ir kultūrinius aspektus.

Tyrimo metu buvo atlikti interviu su septyniais informantais. Kiekvienas iš jų pasidalino subjektyviomis gyvenimo įžvalgomis, atskleidė asmeninę patirtį per kalbos vartojimo pasirinkimą. Penki informantai buvo kurtieji ir du neprigirdintys, iš septynių informantų trys turi kochlearinius implantus (toliau – KI), o du informantai iš jų nenešioja KI. Tyrimo metu buvo užtikrinta gestų kalbos vertėjo paslauga. Informantų amžius: nuo 18 iki 52 metų. Tyrimo dalyviams buvo užtikrintas konfidencialumas. Interviu buvo atliktas mišriuojamu būdu: vienas informantas sutiko dalyvauti gyvai, likusieji nuotoliniu būdu. Susitikimai buvo filmuojami, išsaugomi, o vėliau analizuojami.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro dvi dalys: teorinė ir tiriamoji. Teorinėje aptariama kurčiųjų bendruomenė, kalbos ideologija, kurčiųjų tapatybė ir jos formavimosi veiksniai. Tiriamojoje dalyje pateikiama tyrimo rinkimo ir pateikimo darbo specifika, pateikiama informantų charakteristikos

lentelė, vėliau atliekama informantų naratyvo analizė, pateikiamos įžvalgos bei apibendrinimas. Pabaigoje pateiktos išvados.

Atliktas tyrimas naudingas visuomenės nariams, tėvams, auginantiems kurčiuosius ir neprisigirdinčius vaikus, specialiųjų poreikių institucijų darbuotojams, nevyriausybinėms organizacijoms. Taip pat verta išskirti tokius specialistus kaip logopedai, psichologai, socialiniai darbuotojai, kuriems šis tyrimas irgi gali tapti pravartus susiduriant su gestakalbiais vaikais bei jų tėvais. Šis tyrimas gali būti naudingas ir lietuvių gestų kalbos (toliau – LGK) pedagogams, kurčiųjų lietuvių kalbos mokytojams bei specialistams. Atliktas tyrimas galėtų praversti ir gestotyriminkams, įvairių kursų studentams, atliekantiems analizę apie kurčiųjų tapatybę ir kalbą.

1. Teorinės tyrimo priegios

Savęs tapatybė reikalauja jausmo būti savimi, o ne kitu. Taigi, pirmasis žingsnis kuriant kurčiųjų tapatybę yra supratimas, kad kurtieji skiriasi nuo girdinčiųjų. Nors girdintys žmonės gali matyti, kad kurtieji negirdi, tam tikra dalis kurčiųjų save laiko žmonėmis, kurie pasaulį mato vizualiai ir vartoja gestų kalbą. Todėl kurtumas yra įvardijamas ne kaip praradimas, o socialinė, kultūrinė ir kalbinė tapatybė. Per pastaruosius metus teoretikai analizėse skiria vis daugiau dėmesio kurčiųjų tapatybei ir kalbai (Glickman, 1993; Breivik, 2005; Leigh, 2009; Holcomb, 2013; Leigh ir O'Brien, 2019).

Remiantis mokslinės literatūros šaltiniais yra išskiriama ir apibrėžiama kurčiųjų tapatybė, modeliai ir dėsniumai. Pirmame skyriuje nagrinėjama kurčiųjų bendruomenė apžvelgiant užsienio rašytojų įžvalgas, keliamas hipotezes bei aktualijas. Vėliau pereinama prie kalbos ideologijos, požiūrio į gestų kalbą, vyraujančias nuostatas, stereotipus būnant kurčiųjų ir girdinčiųjų bendruomenėse. Taip pat svarbu paminėti ir kurčiųjų tapatybės sampratą: kas tai yra, kaip ji formuojasi ir kaip tam tikri aspektai keičiasi priklausomai nuo aplinkybių. Siekiant visapusiškai pažvelgti į kurčiųjų tapatybę, kitame poskyryje daugiau dėmesio skiriama tapatumui, atkreipiant dėmesį į sukauptą patirtį bei socialines situacijas, kurios yra svarbios tapatybės formavimuisi. Svarbu pabrėžti, kad asmenis formuoja kalba. Kiekviename poskyryje apžvelgiami aspektai, kurie turi įtakos kurtumui. Kitame poskyryje bus apžvelgiami ir pristatomi kurčiųjų gimtosios kalbos vystymosi ypatumai, identifikuojami socialiniai veiksniai, kurie veikia kurčiųjų asmenų tapatybės formavimąsi. Toliau pateikiama grupės narių tapatybės formavimą lemiantys veiksniai ir priežastys.

1.1. Kurčiųjų bendruomenė

Dominuojančioje visuomenėje yra daug girdinčiųjų, kurie turi įvairias kultūrinės, kalbinių mažumų bendruomenes. Taip pat yra kurčiųjų bendruomenė, nors ten ir yra daug sankirtų – ryškiausiai išlieka socialinė ir medicininė.

Mokslinėje literatūroje prieita prie vieningos nuomonės dėl kurčiųjų vaidmens. Kurtumas gali būti vertinamas ir kaip audiologinė negalia, ir kaip socialinis ir kultūrinis darinys. Jei tai yra laikoma kaip audiologine negalia, daugiausia dėmesio skiriama gebėjimui suvokti garsą ir lingvistiškai užkoduotą informaciją, perduodamą per kalbą. Sumažėjus ar praradus šį gebėjimą yra suprantama, kad tai paveiks žmogaus gyvenimo sąlygas, dėl to gali būti taikomos įvairios kompensacinės priemonės (pvz., klausos aparatas, logopedija, specialiųjų poreikių ugdymas ir kt.). Kita vertus, jei

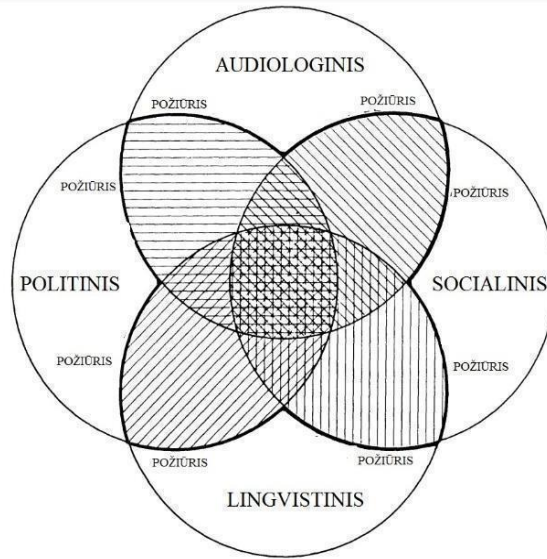
kurtumą laikysime socialiniu ir kultūriniu konstruktu, perspektyva pasikeičia nuo klausos problemų turinčių asmenų iki kurčiųjų kaip kultūrinės ir kalbinės mažumos grupės.

Jönssonas (2003) atskleidžia vyraujantį tarp kurčiųjų bendruomenės jausmą, kuriuo teigiama, kad asmuo identifikuoja save kaip kurčiųjų bendruomenės narį, o kiti nariai priima tą asmenį kaip bendruomenės dalį. Tai reiškia, kad nariai geba laisvai bendrauti gestų kalba, tampa stipria tos bendruomenės dalimi. Galime atkreipti dėmesį į tai, kad gestų kalba tampa tarsi kertiniu aspektu, kuris leidžia tapatintis su kurčiųjų bendruomene įgyjant stiprų grupės jausmą. Garretas ir Baquedano-Lopez (2002) teigia, kad kalbos socializacijos tyrimų objektas yra glaudžiai susijęs su kultūrinių įsitikinimų apie kalbą ir jos santykių su kitais socialinio gyvenimo aspektais sistema. Galime daryti prielaidą, kad kurčiųjų bendruomenės narius įtakoja tiek girdinčiųjų, tiek kurčiųjų supratimas apie kurtumą. LeMaster ir Monaghan (2004) siūlo atkreipti dėmesį į tris socialinio segmentavimo lygius: *kurčiųjų bendruomenę*, *kurčiųjų kultūrą* ir *kurčiųjų tapatybę*. Pasak autoriaus, kurčiųjų tapatybė itin svarbi kurčiųjų kultūros ir bendruomenės dalis dėl vartojamos kalbos (gestų kalbos) ir esamos kultūrinės (kurčiųjų kultūros) mažumos. Taip pat reikia pridurti, kad gestų kalba, bendruomenė ir kultūra yra apibrėžiama per patirtis (Ladd, 2003; Jokinen, 2015). P. Laddas kurčiųjų bendruomenę apibūdina kaip tam tikrą žmonių grupę, kurią vienija bendros normos, vertybės ir bendrinės kalbos (Ladd, 2003). Tai kurčiųjų subkultūra, kuri skiriasi nuo dominuojančios kultūros dėl savo ypatumų.

Mokslinės literatūros šaltiniuose pastebimas kurčiųjų bendruomenės tiek siauras, tiek platus apibrėžimas, kurį gali sudaryti kurtieji, neprigirdintys ar apkurtę asmenys (Padden, 1980). Pavyzdžiui, Lietuvoje atliekamoje visuotinių gyventojų surašymo apklausoje nėra kategorijos, kuri galėtų tiksliai nustatyti šias asmenų grupes. Galima paminėti, kad kurčiaisiais laikomi asmenys, kurie dėl klausos sutrikimo negali girdėti gaunamos informacijos. Neprigirdintis asmuo yra tas, kurio klausos išgalės, dažniausiai padedant klausos aparatui, tokią informaciją leidžia gana sėkmingai priimti ir apdoroti.

P. Laddas (2003) pateikė skaičiavimus, kurie rodo, kad visame pasaulyje gestų kalbos vartotojų skaičius gali būti nuo 4 iki 5 milijonų.

Baker ir Cokely (1980) pateikta *Veno* diagrama parodo asmenų tapimą pilnavertiškais kurčiųjų bendruomenės nariais (žr. 1 pav.). Toliau bus bandoma detaliau išanalizuoti pateiktą schemą.

1 pav. Veno diagrama - audiologinis, politinis, lingvistinis ir socialinis aspektas. Remiantis: Baker-Shenk C. And Cokely D. (1980).

Analizuojant Veno diagramą reikia išskirti centrą, kuris turi itin svarbią reikšmę. Galime pastebėti vienas kitą įtakojančius veiksnius: audiologinius, politinius, kalbinius ir socialinius veiksnius. Ši iliustracija (žr. 1 pav.) yra kurčiųjų bendruomenės narių apibūdinimo modelis, rodantis sutampančius veiksnius, kurie pabrėžią kurtumą kaip duotybę.

Sritys gali būti labai individualios. Autoriai (Baker-Shenk ir Cokely, 1980) teigia, kad norėdamas būti pripažintas kurčiųjų visapusišku kalbinės ir kultūrinės bendruomenės nariu, asmuo turi patekti į visus keturis požiūrio į kurtumą laukus.

Pavyzdžiui, būdamas kurčias save gali identifikuoti pagal audiologinę sritį, laisvai kalbėti gestų kalba arba dar kitaip įvardijama gimtąja kalba (lingvistinė sritis), turi tinkamas galimybes ir sąlygas augti kurčiųjų šeimoje, eiti į kurčiųjų mokyklą, bendrauti su kitais kurčiųjų bendruomenės nariais, pavyzdžiui, dalyvauti kurčiųjų renginiuose, turėti kurčiųjų draugų (socialinis ryšys) ir aktyviai pasisakyti už gestų kalbą, socialinės atskirties patiriančių asmenų mažinimą, orumo išsaugojimą, siekį tapti visaverčiais visuomenės nariais, aktyviai dalyvauti socialinės įtraukties politikoje ir veikloje, padėti kovoti su stereotipais ir stigmatizacija, išsaugoti ir stiprinti gyvenimo kokybę, socialinę, ypač vaikų gerovę, geresnes sąlygas kurčiųjų bendruomenei, kovojant su klausos spauda (politinė sritis).

Ši schema rodo kurčiųjų kultūrinės ir kalbinės mažumos išskirtumą, kur kurtumas nėra identifikuojamas kaip negalia. Galime teigti, kad dėl kurtumo žmogus tampa neįgalus tik ta prasme, kad jam sunkiau išmokti dominuojančios kultūros vartojamą kalbą. Kurčias asmuo turi priimti savo kurtumą, suvokti jį ne kaip trūkumą ar negalią, o kaip kitoniškumą (Benderli, 2000). Vis daugiau

tyrėjų (Ladd, 2003; Nordell ir Erlandsen, 2011) pritaria kurčiųjų įsitikinimui, kad jų pačių sukurta kultūra yra ne mažiau vertinga nei girdinčiųjų. Šia kultūra kurtieji laiko natūralią aplinką, kurioje dominuoja gestų kalba. Taip pat svarbu pabrėžti, kad kurčiųjų bendruomenėje itin didelę įtaką turi asmeninės patirtys, o ne klausos nebuvimas ar jos praradimas.

Veno diagrama atskleidžia politinį aspektą, esamą tarp kurčiųjų bendruomenės narių. Galimybė atstovauti bendruomenės nariams, sklandžiai reikšti mintis, imtis iniciatyvų skatinti pagarbą gestų kalbos vartojimui, kurčiųjų bendruomenei gali suteikti pranašumą prieš kitus narius. Tokie asmenys įgauna pasitikėjimą, pagarbą bei užima svarbų vaidmenį kurčiųjų bendruomenėje. Šiuo atveju, *kalbinis* aspektas susijęs su asmens kalbiniais įgūdžiais ir vartojama sklandžia gestų kalba. Asmenys, kurie yra silpniau įvaldę gestų kalbos įgūdžius, praranda galimybę tapti tos bendruomenės lyderiais. Vienas iš prioritetų tampa ne tik gestų kalbos vartojimas, bet ir kurčiųjų kultūros tradicijų puoselėjimas, etiketo laikymasis.

Kurčiųjų bendruomenėje besiformuojantys ryšiai sukuria socialinę sritį, kuri parodo santykius ir socialines funkcijas. Tyrėjai parodo, kad tie, kurie turi visus keturis požymius, ypač kalbinę ir socialinę kompetenciją, gali būti laikomi neatskiriami nuo kurčiųjų bendruomenės. Pastebima, kad bendruomenės nariai, kurie turi tik vieną iš minimų požymių yra vertinami prieštarinčiai.

Sociokultūrinis kurtumas yra pagrįstas kultūriniais, socialiniais ir politiniais reikalavimais, o tai turi priešingą reikšmę patologiniam kurtumo požiūriui bei girdinčiųjų tapatybei (LeMaster ir Monaghan, 2004). Autoriai teigia, kad kurčiųjų bendruomenė yra kultūrinė mažuma, jaučianti sistemingą priespaudą ir marginalizaciją. Tačiau, nepaisant tyčinės priespaudos, šiai bendruomenei yra būdingas stiprus patirties jausmas atstovaujant savo nariams. Vienas iš labiausiai dominuojančių kultūrinių modelių kurčiųjų kultūroje yra kolektyvizmas. Kurtieji save laiko grupės, į kurią įeina visi kurtieji, nariais. Jie suvokia save kaip glaudžią ir tarpusavyje susijusią grupę. Ištyrus kurčiųjų bendruomenę, paaiškėjo, kad ji panaši į bet kurią darnią subkultūrą, kuri visuomenėje atsiranda dėl bendrų normų, vertybių ir bendros kalbos (Ladd, 2003). Kurtumo supratimas kaip kultūros sritis ir bendruomenė apima idėją, kad kurtumas yra individuali ir kolektyvinė patirtis (Padden ir Humphries, 2005; Senghas ir Monaghan, 2002;). Kaip ir kitose kultūros srityse, vienas ryškiausių kurčiųjų bendruomenės bruožų yra tapatybės reikšmių socializavimas ir palaikymas.

Tačiau svarbu išskirti tai, kad nors ir kurčiųjų bendruomenė neturi savo šalies, kaip kitos kultūrinės/kalbinės mažumos (Holcomb, 2013), šią bendruomenę taip pat sudaro asmenys, kurie nėra kurtieji, bet aktyviai palaiko kurčiųjų bendruomenės tikslus ir bendradarbiauja su kurčiaisiais (LeMaster ir Monaghan, 2004). Galima teigti, kad kurčiųjų bendruomenė turi stiprius ryšius tarpusavyje, tačiau apima ir girdinčiųjų visuomenės narius.

Kurčiųjų kultūra yra glaudžiai susijusi su kalbos vartojimu. Tai kurčiųjų bendruomenės nariai, kurių gimtoji kalba yra gestų arba kurie kasdieniame gyvenime bendrauja gestų kalba. Svarbu paminėti, kad terminas yra vartojamas siauresne prasme, kalbant apie žmones, kurių kultūrinė tapatybė susijusi su gestų kalba, kurią analizuosime toliau.

Reikia atkreipti dėmesį, kad kurčiųjų gimtoji kalba yra gestų. Galime daryti prielaidą, kad kurtieji vaikai, kurie auga girdinčiųjų šeimoje susiduria su iššūkiais, kurie skiriasi nuo kurčiųjų vaikų, augančių kurčiųjų šeimose. Taip pat kurčiųjų bendruomenės nariams yra būdinga tam tikra elgesio kultūra, kuri įgaunama per patirtį. Autorių diskusijose pastebimas teiginys, kad jei kurčias vaikas auga girdinčiųjų šeimoje, jis nemokės kurčiųjų mandagumo taisyklių (Toft, 2005). Tai yra susiję su gebėjimu ne tik taisyklingai ir tinkamai vartoti GK, bet ir atstovauti šios bendruomenės nariams reikalaujant atitinkamos kultūrinės tapatybės.

Kurčiųjų tapatybė gali būti suprantama kaip asmens susitapatinimas su kurčiųjų kultūra ir lemti neigiamą požiūrį į girdinčiųjų kultūrą. Svarbu paminėti kurčiųjų bendruomenės įvairovę, kuri pasižymi per gestų kalbos vartojimą, o tai leidžia kurtiesiems asmenims nuspręsti, kuo jie nori būti, kokią kalbą pasirinkti ir kaip save identifikuoti. Galime daryti prielaidą, kad kalba šiai bendruomenei turi ypatingą reikšmę. Kurčiųjų bendruomenės nariai vertina ir palaiko glaudžius ryšius tarpusavyje. Kurtieji vaikai lankydami bendrojo lavinimo mokyklas dalyvaudami praranda kurčiųjų bendruomenei būdingus bruožus, todėl jų kurčiųjų tapatybė gali nesusiformuoti. Kurčiųjų švietimo įstaigose kurtieji vaikai įgauna reikšmingos patirties (Murray, Hall ir Snoddon, 2019). Pastebima tendencija dėl noro išlaikyti stiprius ryšius su bendruomene. Socialiniai tinklai tampa komunikacijos kanalu, per kurį plėtojami žmogiškieji socialiniai ryšiai, o įvairūs ryšiai sudaro žmogiškųjų socialinių ryšių tinklą, kuriuose yra vartojama GK, pavyzdžiui, kurčiųjų klubai, kurčiųjų organizacijos, kurčiųjų sportas ir kt.

Tradicinė kurčiųjų bendruomenė pasižymi tuo, kad kurtieji lanko kurčiųjų mokyklas, turi stiprius ryšius su kurčiųjų organizacijomis, asociacijomis, nuolat vartoja gestų kalbą, įsitraukia į bendras kurčiųjų veiklas, kuria kurčiųjų šeimas ir kt. (Ladd, 2003). Autorius pabrėžia, kad kultūros veikla yra nepaprastai svarbi sritis tautinių ir etninių mažumų tapatybės išsaugojimo požiūriu ir kalbinės įvairovės didinimas ir išlaikymas bei meninės vertės raiška gimtąja kalba yra ypač svarbios norint išsaugoti Europos įvairovę. Mokslininkai teigia, kad kiekvienos kurčiųjų bendruomenės unikalios savo istorija, kultūra bei socialiniu jautrumu - tai formuoja kalbos ideologijas, kalbos vartojimą ir bendrystės jausmą (LeMaster ir Monaghan 2004). Atlikti moksliniai tyrimai (Senghas ir Monaghan, 2002; Leigh, 2009) patvirtina, kad kurčiųjų bendruomenė yra sudėtingas sociokultūrinis reiškinys, formuojantis bendruomenės tapatumo, formavimo ir išlaikymo klausimus bei kalbos ideologiją. Garretas ir Baquedano-Lopez (2002) pastebi, kad kalbos ideologijos įdomiai susikerta su

vietinėmis kultūrinės ir grupinės tapatybės, tautos, asmenybės, vaikystės ir kalbos įsisavinimo sampratomis. Kitame skyriuje aptariama kalbos ideologija.

1.2. Kalbos ideologija

Lietuvoje LGK įtvirtinimas buvo reikšmingas plėtojant gestų kalbos pripažinimą. Viena vertus, LGK kaip kurčiųjų gimtoji kalba buvo pripažinta 1995 m. gegužės 4 d. Neįgaliųjų teisių konvencija pabrėžia neįgaliųjų teisių apsaugą ir stiprinimą, kuris neakcentuoja vien negalios susijusios su paslaugų teikimu. Tai ir priemonių, kuriomis siekiama pakeisti neįgaliuosius stigmatizuojantį ir marginalizuojantį požiūrį ir elgesį, įgyvendinimas. Ginant neįgaliųjų teises yra palaikomas ir skatinamas gestų kalbos vartojimas, nes gestų kalba prilygsta žodinės kalbos statusui. Šiuo apibrėžimu siekiama atsižvelgti į specifinius kurčiųjų bendruomenės poreikius, kad šie asmenys galėtų visapusiškai ir lygiomis teisėmis dalyvauti visuomenės gyvenime. Remiantis šiomis rekomendacijomis, kiekviena valstybė turi sudaryti sąlygas kurtiesiems asmenims išmolti gestų kalbą bei skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinę tapatybę. Taip pat verta paminėti, kad skatinti visuomenės pagarbą ir toleranciją įvairioms socialinėms grupėms, žmogaus teisių apsaugą ir mažumų integraciją, yra neatsiejama dalis link tolerantiškos visuomenės. Tai suteikia pagrindą aptarti per pastaruosius 27-ius metus pasikeitusi požiūrį į šią bendruomenę bei pastebėti vis dar egzistuojančias pažeidžiamas kurčių vaikų teisės nesuteikiant galimybės visapusiškai dalyvauti visuomenės veikloje.

Kita vertus, randama rekomendacijų², kuriomis siekiama, kad Lietuvoje būtų įtvirtintas atskiras LGK įstatymas. Atlikta analizė rodo, kad dauguma ES šalių³ pripažįsta savo GK atskirame GK įstatyme ar akte. Patys naujausi GK pripažinimo įstatymai priimti Liuksemburge, Nyderlanduose, Rumunijoje, Bulgarijoje bei Italijoje. Pasak autorių, kurie sudarė rekomendacijas, tai parodo vyraujančią tendenciją, kad dauguma ES šalių renkasi modernų požiūrį į GK, pripažįsta jas kaip natūralias kalbas, o ne komunikavimo priemones, reglamentuoja su jomis susijusias kalbines teises ir dėl to renkasi reglamentuoti savo GK atskiru pripažinimo įstatymu, kuris, kartu su kalbos pripažinimu, nurodo konkrečias teises ir pareigas.

Apibendrinant galima teigti, kad yra atlikta svarbių pavykių dėl GK pripažinimo ir plėtojimo, o LGK įstatymo įtvirtinimui vis dar reikia išsamesnių tyrimų ir įstatymų leidėjų pritarimo. Galima

² Gestų kalbos statuso ir gestų kalbos vartojimo teisinio reguliavimo Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse analizė. (2022). Prieiga per internetą: <https://www.vertimaigestais.lt/uploads/images/metodinis-pdf/analize-lock.pdf>

³ Slovakija, Slovėnija, Belgija (Valonija), Kipras Belgija (Flamandija), Vengrija, Ispanija, Suomija, Malta, Airija.

daryti prielaidą, kad šio darbo rėmuose atlikta kalbos ideologijos analizė bus naudinga sprendimų priėmėjams.

Pagal standartinės kalbos ideologiją taip pat laikoma, jog kalba nėra gimtosios kalbos vartotojų savaime turima, įgimta savybė. Kaip rodo lietuvių kalbos tyrimai mokyklos kontekste, Lietuvos švietimo sistemoje gaji bendrinės kalbos ideologija, kurią mokytojai reprodukuoja ir įdiegia šios ideologijos hierarchines vertybes mokiniams (Keturkienė ir Vaicekauskienė, 2016). Remiantis Jakobsono (2004) kalbinės komunikacijos modeliu, kalbos pagrindinė funkcija būtent ir yra komunikacinė – kalba turi padėti adresantui bei adresatui, perduoti informaciją, suprasti vienas kitą, kitaip tariant, kalba yra žmonių bendravimo priemonė, įrankis tam bendravimui vykti. Kita vertus, aktualu išskirti tai, kad kalbos ideologijos nėra vienodos bet kurioje socialinėje grupėje, o veikiau daugialypės, išsidėsčiusios ir „sinteresuotos“.

Pavyzdžiui, kurčiųjų bendruomenės atstovams, GK atlieka daugiau nei tik informacijos perdavimo ar bendravimo funkciją. GK kaip gimtosios kalbos puoselėjimas, vartojimas, jos gerbimas gali priklausyti nuo amžiaus, lyties, socialinės klasės ir kt. Tačiau svarbiausias reiškinys tampa kurčiųjų asmenų tapatinimasis su GK. Pasak profesoriaus Baumano (2004: 242) *[...] mes paveldime įvairias ideologijas, kuriose žmogaus tapatybė siejama su žodine kalba, tai yra žmogui pagal apibrėžimą būdinga klausia [...].* Tai tik įrodo kalbos reikšmę asmeniui, kuris gali kalbėti žodine arba GK.

Mokslinėje literatūroje (Hill, 2012) teigiama, kad kalbos ideologijos apima kalbų vertinimą. Tai reiškia, kad visos kalbos yra lygios, puoselėjamos ir gerbiamos bei suvokiamos kaip visuotinės nuosavybės teisė (Hill, 2012). Kalbos ideologijos skiriasi nuo erdvės ir laiko, priklausomai nuo situacijos gali atrodyti prieštarinčiai. Mokslinėje literatūroje pastebimas skiriamas visapusiškas dėmesys tyrimams žodinės kalbos ideologijų ir kalbos požiūriu. Kita vertus, atlikti tyrimai atskleidžia, kad gestų kalbos ideologijos nagrinėjimas yra ne itin aktualus. Vis dėlto atlikti negausūs tyrimai atkreipia dėmesį, kad gestų kalba taip pat pasižymi turinti ideologiją (Kusters et al., 2020).

Pasaulio kurčiųjų bendruomenėse gestų kalbos gyvybingumas ir aktualumas kelia autorių diskusijas dėl gestų kalbos ideologijos. Žinomi mokslinių darbų autoriai, kaip De Meulder, Snoddon, Kusters, Green, Moriarty, Bianco ir kiti, duoda pagrindą daryti išvadą, kad būtina gilintis į gestų kalbos ideologijas. Analizuojant lietuvių autorių atliktus tyrimus, pasigendama detalių tyrimų apie LGK ideologiją. Pastebima, kad nėra tyrimų atliktų šia tematika. Vis dėlto yra randami vos keli straipsniai apie LGK ateities viziją ir vystymo gaires. Kita vertus, XXI amžiuje atsiranda vis daugiau tyrimų apie GK kaip gyvybingumo ir grėsmės tyrimo objektus (Snoddon ir De Meulder, 2020). Svarbu pabrėžti, kad visa tai turi įtaką kurčiųjų bendruomenei, ypač kurčiųjų tapatybei. Autoriai

teigia, kad ideologija tampa svarbus reiškinys gestakalbių (angl. *sign language user*) kalbinei priklausomybei.

Egzistuojanti biologinė skirtis dėl specialiųjų poreikių skatina kurčiuosius palaikyti ir puoselėti gestų kalbą, kuri tampa vienintele bendravimo priemone (Snoddon ir De Meulder, 2020). Diskusijų metu išryškėja ideologijai būdingas išskirtinis bruožas kurčiųjų bendruomenės nariams, tai mąstymas gestų kalba, vizualinis matymas kasdieniniuose įpročiuose. Galime paminėti, kad kurtiesiems gestų kalbos yra natūraliausios bei vienintelės visiškai prieinamos kalbos (Humphries et al., 2012; 2013). Reikia pabrėžti ir požiūrį apie kalbos vartojimą, jos suvokimą. Mokslinėje literatūroje vyraujantis kalbos požiūris kelia svarbiausius klausimus, kokia kalba yra ar kokios nėra, kaip ir kur vartojamos kalbos, kokia yra jų vertė, kuri dažniausiai aptinkama ir išreiškiama kalbos ideologijomis (Kroskirty, 2005, citavo Kusters, Green, Moriarty ir Snoddon, 2020). Galime daryti prielaidą, kad supratimas apie kalbos ideologijas turi pasekmių individui, kalbų mažumai, o gestakalbiai priklauso kalbinei mažumai, kuri yra visuomenės dalimi.

Aktualu paminėti, kad autoriai skatina gilintis į kurčiųjų asmenų tapatybes, vartojamą kalbą. Kurčiųjų bendruomenė atlieka itin svarbų vaidmenį puoselėjant gestų kalbos pripažinimą. Pastebima, kad gestų kalba atlieka „slaptą“ vaidmenį kurčiųjų bendruomenėje, kurie išaukština gestų kalbos vartojimą ir tuo didžiuojasi. Autorių diskusijose apie gestų kalbą, galima paminėti Lietuvoje esančius kurčiuosius, kurie vartoja LGK. Pasak autoriaus, LGK yra kurčiųjų tapatybės, kultūros ir bendruomenės centras (Danielius, 2004). Tai rodo svarbią gestų kalbos reikšmę šios bendruomenės nariams. Atlikti kalbiniai tyrimai (Stokoe, 2005; Hill, Lillo-Martin ir Wood, 2019) patvirtino, kad gestų kalba, kas būdinga ir LGK, yra *kalba*, kuri lygi bet kuriai kitai kalbai (Danielius, 2004).

Skirtingų autorių atlikti įvairūs empiriniai tyrimai prieina prie bendros išvados, kad gestų kalba yra svarbi kurčiųjų bendruomenės nariams. Vis dėlto, galima pastebėti egzistuojantį paradoksą. Kalbiniuose tyrimuose teigiama, kad gestų kalba yra svarbi kurčiųjų bendruomenės dalis, tačiau empiriniai tyrimai rodo, kad ji atlieka tik antraeilį vaidmenį. Nordellas (2011) teigia, kad situacija tampa dar sudėtingesnė, kai vaikams nuo mažens yra pabrėžiama sakytinės kalbos nauda, tuo tarpu nesuteikiant reikalingų žinių apie gestų kalbos vartojimą.

Vilniaus kolegijos lietuvių gestų kalbos ir gestotyros dėstytojas M. Danielius aiškiai pasako apie gestų kalbos gyvybingumą: „*Būtina daryti, kad kochleariniai implantai nebūtų suprantami kaip vienintelis klausos negalės sprendimo būdas, o šalia visada būtų gestų kalba. Kitaip, jei ne po 25, tai po 50 metų tikrai, gestų kalbos vartotojus galima skaičiuoti ant pirštų.*“ (Danielius, 2020). Galima apibendrinti, kad be gestų kalbos išaugtų kurčiųjų bendruomenės išnykimo grėsmė. Toliau bus apibrėžiamas gestų kalbos prieinamumas institucijose ir individualiu lygiu.

Iki šiol labiausiai paplitęs sakytinės kalbos pavojaus ir praradimas dėl kalbėtojų perėjimo prie kitos kalbos. Kaip pažymi QuintoPozos ir Adamas (2013), kurtieji dažniausiai gyvena daugiakalbėse situacijose, kai gestų kalba egzistuoja kartu su viena ar keliomis žodinėmis kalbomis. Iš šios literatūros aišku, kad žodinė kalba gali turėti gana didelį poveikį gestų kalbų struktūroms ir raidai, tačiau panašu, kad toks spaudimas nelemia kurčiųjų asmenų sąmoningo perėjimo prie žodinės kalbos. Tačiau tokia politika gali turėti reikšmingą poveikį gestų kalbų struktūroms. Kurčiuosius patologizuojančios ideologijos skleidžiasi ir prieštarauja kitoms ideologijoms dėl kultūrinės ir kalbinės tapatybės išsaugojimo svarbos. Dauguma kurčių vaikų turi girdinčius tėvus, o tai rodo, jog gestų kalbos yra rečiau paveldimos *vertikaliai* šeimoje tarp senelių, tėvų ir vaikų, tuo tarpu, daugelis žodinių kalbų yra išmokamos iš šeimos narių. Vietoje to, gestų kalbos dažniausiai yra perduodamos *horizontaliai* tarp bendraamžių grupių (Hoffmeister, 2007; Snoddon ir De Meulder, 2020).

Kurčiųjų bendruomenė akcentuoja, kad tam tikros įstaigos daugiau dėmesio skiria žodinei kalbai, o ne gestų kalbai. Galima daryti prielaidą, kad atsakingi specialistai neturi pakankamai žinių, kad tiek žodinė kalba, tiek gestų kalba gali būti įvardijamos kaip lygiavertės (Humphries et al., 2012). Vis dėlto pažymima vyraujantis išankstinis nusistatymas prieš gestų kalbą kurčiųjų bendruomenėje. Taip atsiranda kurčiųjų asmenų, kurie vartoja žodinę kalbą ir save labiau priskiria girdinčiųjų kultūrai. Pavyzdžiui, Marschark, Zettler ir Dammeyer (2017) atliktas tyrimas apie gyvenimo kokybės suvokimą leidžia daryti išvadą, kad kurtieji, kurie pirmenybę teikė žodinei kalbai, save labiau stigmatizavo, nei tie, kurie kartu vartoja žodinę ir gestų kalbą. Galime daryti prielaidą, kad nepaisant trūkstamos kompetencijos žodinės kalbos aplinkoje, gestų kalbos išlieka natūraliausiomis ir lengviausiomis priemonėmis gestų kalbos vartotojams. Itin svarbu paminėti, kad gestų kalba yra laikoma kaip visavertė kalba nepriklausomai, kad neturi garsinės kalbos parametrų. Tokias prielaidas sustiprina autorius Nordellas (2011: 17/Kurtystė) mintis, kad „*Kurtieji gimsta turėdami kalbą, kuria galėtų pasidalyti su kitais ir taip praturtinti pasaulį. Tai įvairovės ideologijos dalelė [...]*”.

1.3. Kurčiųjų tapatybė

Kurčiųjų tapatybė, visų pirma, reiškia klausos praradimo pripažinimą, naujų bendravimo būdų įgavimą, mokymąsi ir didžiavimąsi tuo, kuo kurtieji skiriasi nuo girdinčiųjų bendruomenės, bet taip pat gali skirtis ir nuo kitų kurčiųjų. Dėl klausos praradimo kurčiųjų bendruomenės narių tapatybė įvardijama kaip unikali.

Analizuojant girdinčiųjų autorių atliktus tyrimus apie tapatybę, reikia paminėti, kad kurčiųjų tapatybės procesas ir raida taip pat sulaukia daugybės lingvistų tyrimų. Tai pakankamai aktuali tema

apie kurčiųjų tapatybę. Tokie mokslininkai kaip Glickmanas ir Carey (1993); Kannapellas (1994); Holcombas (1997); Bat-Chava (2000) nagrinėja kurčiųjų tapatybę. Per pastaruosius dešimt metų daugiausiai nagrinėjo kurčiųjų tapatybės aspektus tyrėjai Leigh (2009); Maxwell-McCaw ir Zea (2011); Kunnen (2014); Marscharkas, Zettleras ir Dammeyeras (2017). Šie tyrimai pagilino mūsų žinias apie kurčiųjų tapatybės procesų raidą ir įtaką, taip pat nemažai įtakėjo tiek žodines kalbas, tiek gestų kalbą. Iš atliktų analizių galime geriau suprasti, ką iš tikrųjų reiškia kurčiųjų tapatybė bei atskleisti, kodėl tam tikra dalis kurčiųjų asmenų priskiria save prie kurčiųjų bendruomenės, o kita prie girdinčiųjų, arba prie abiejų bendruomenių.

Svarbu paminėti, kad kalba yra individuali, per ją yra parodomas asmuo, kuris pats formuoja savo tapatybę. Asmens tapatybė priklauso nuo asmeninių savybių, egzistuojančių stigmų ar fizinių savybių (Carter, 2015). Kurčio žmogaus apibrėžimas gali priklausyti nuo skirtingų veiksnių: klausos praradimo sunkumo, apkurtimo amžiaus, tėvų klausos būsenos, bendravimo būdo ir švietimo įstaigos požiūrio (Carter, 2015). Taip pat Leigh (2009) apibendrina, kad kurčiųjų tapatybės yra nepastovios ir gali tapti daugiau ar mažiau ryškios, palyginti su kitomis tapatybėmis, priklausomai nuo aplinkos ir situacijos. Toft (2008) priduria, kad „[...] *kurtieji yra tokie patys, išskyrus vieną dalyką – kurtieji negali girdėti [...]*“, nes tai yra fizinė negalia. Galime daryti prielaidą, kad požiūris į kurčiuosius priklauso nuo asmens supratimo, kas yra kurtumas: medicininė ar socialinė netektis.

Marcia (1966) teigia, kad tapatybė yra sprendimo proceso padarinys. Kai asmuo yra apsisprendęs dėl savo tapatybės, jis įgyja vidinio vientisumo jausmą. Autorė išskiria keturis asmens tapatumo lygmenis: pirmas lygmuo - *neaiški tapatybė, kai asmuo* neigia savo tapatybės poreikį, tikslus ir vertybes, nedaro jokių tvirtų sprendimų, antras lygmuo – *užsisklendimas* – tai yra žmonės, kurie įgyvendina tam tikrus tikslus, asmeniškai nemąstydami; trečias lygmuo – *moratoriumas* – tai yra pereinamoji būseną, žmogus aktyviai tyrinėja alternatyvas, apsvarsto galimybes, kalbasi su žmonėmis, eksperimentuoja, troškta pakeisti savo gyvenimą; ir ketvirtas lygmuo – *pasiekta tapatybė*, tai yra kritinio periodo po apmąstymų ir tyrinėjimų išgyvenimas, kai žmogus tvirtai apsisprendžia ir pasirenka vieną lygmenį. Tas žmogus jau mažiau priklausomas nuo aplinkinių nuostatų. Pagal Marcia (1966) tapatybės lygmenų modelius asmenys galima priskirti prievieno iš keturių lygmenų.

Apibendrinant, galima teigti, kad probleminis klausimas keliamas apie nežinomą tiriamo objekto savybę - šiuo atveju, kurčiųjų tapatybės būtis specifinėje aplinkoje tarp kurčiųjų ir girdinčiųjų pasaulio.

Tolimesniame poskyriuje analizuojama kurčiųjų tapatybė ir aptariama, kaip formuojasi kurčiojo tapatybės procesai. Taip pat pateikiama kurčiųjų tapatybės raidos teorijų apžvalga. Toliau pristatomos Glickmanas (1993) pasiūlytos keturios tapatybės raidos proceso kategorijos. Pateiktoje lentelėje (žr. 2 priedas), matome pirmąją kategoriją, kurioje asmenys save identifikuoja kaip

girdinčius. Šiai grupei priklausantys asmenys susitapatina su grupe pasikliaudami žodine kalba, klausos aparatų arba kochleariniu implantu pagalba.

Pastebima, kad asmuo norėdamas prisitaikyti prie daugumos pasikliauja skaitymu iš lūpų bei klausos lavinimu. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tam tikri kurtieji ar apkurtę, kurie laiko save girdinčiųjų dalimi, yra linkę atsiriboti nuo kurčiųjų bendruomenės ir mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, nevartodami gestų kalbos ir nesinaudoja gestų kalbos vertėjų paslaugomis. Galime teigti, kad kultūriškai girdinčio asmens pozicija rodo tvirtą atitikimą medicinos modeliui ir žodiniam požiūriui. Girdinčiųjų tapatybė siejama su girdinčiųjų mastymu, tai yra žodiniu mastymu. Taip pat svarbus yra elgesys, kuris suponuoja elgtis lygiai taip pat kaip girdintieji. Galima daryti prielaidą, kad dominuojančios grupės įtaka kurtiesiems yra itin reikšminga. Toks mąstymo požiūris sukūrė neįveikiamą atotrūkį tarp žmonių, kurie tiki, kad kurtumas yra negalia, ir žmonių, kurie tiki, kad kurtumas tai kultūra. Tie, kurie mano, kad kurtumas yra negalia, laikosi nuomonės, kad viskas, ką galima padaryti, turi būti padaryta siekiant padėti kurtiesiems „įveikti“ savo klausos sutrikimus. Jie taip pat mano, kad kurtieji kenčia nuo negalios, kuri gali trukdyti jų gyvenimo kokybei ir riboja jų galimybes (Sparrow, 2005). Tai kelia įtampą kurtiesiems asmenims, kurie priskiria save prie kurčiųjų bendruomenės. Asmenys, kurie priskiria save prie dviejų kultūrų, dažnai jaučiasi marginalizuoti t. y. nepageidaujami nei vienoje nei kitoje kultūroje. Taigi, galima teigti, kad girdintiesiems gana sunku suprasti kurčiuosius, ir atvirkščiai.

Tuo tarpu, Glickman ir kiti autoriai išdėsto, kad gestų kalbos mokymasis tampa didžiule psichologine kliūtimi, nes tai apima ne tik naują kalbą, bet ir naują neįprastą bendruomenę. Taip pat galime atkreipti dėmesį, kad vėliau apkurtęs žmogus negali integruotis į kurčiųjų asmenų bendruomenę. Išlieka poreikis palaikyti ryšį su girdinčiųjų pasauliu. Asmenys dažnai ieško medicininių vaistų ar priemonių, kad būtų galimybė išgydyti kurtumą, o jei nepavyksta, yra poreikis naudotis klausos aparatais ar kochleariniais implantais. Apibendrintai galime pastebėti, kad visuomenėje yra nusistovėjusios normos dėl medicininės negalios. Specifinį poreikį turintis asmuo yra skatinamas panaikinti savo negalią neatkreipiant dėmesio į galimybę būti kurčiųjų bendruomenės nariu. Galima teigti, kad jaučiamas visuomenės spaudimas turi įtakos kurčiųjų asmenų tapatybei.

Antroji kategorija yra *ribinė (kultūrinė - marginali)*. Šiai kategorijai galime priskirti dviprasmiškus pasirinkimus dėl asmens negalėjimo susitapatinti nei su girdinčiųjų, nei kurčiųjų grupėmis. Galime tai pavadinti kultūrinio marginalumo būseną. Šis etapas nebūtinai yra perėjimas į trečią kategoriją, o susideda iš kurčiųjų, esančių „pakraštyje“, kurčiųjų ar girdinčiųjų kultūroje, kurioje nėra galimybės įsitvirtinti pilnavertiškai. Tokią situaciją lemia tinkami socialiniai elgesio ir bendravimo modeliai, kurių tikimasi kiekvienoje grupėje. Kurtieji vis dar susiduria su kliūtimis aukštojo mokslo srityje.

Trečioji kategorija yra *kurčiųjų panardinimo (imersijos) tapatybė*, kuriai būdinga pripažinimas, sukuriama lygios galimybės dalyvauti kurčiųjų bendruomenės veikloje. Tai yra analogiškas rasinės ir etninės grupės išskirtinumas, kai jaučiama antipatija dominuojančiai grupei (Leigh, 2009). Kurčiųjų bendruomenės narys yra linkęs smerkti bei kritikuoti girdinčiųjų vertybes, idealizuoja kurčiųjų bendruomenę bei normas. Kadangi, kurčiasis laikosi aktyvios pozicijos dėl bendruomenės narių, kurioje yra, save tapatina su gestų kalba, pabrėžia gestų kalbos privalumus, akcentuoja žodinės kalbos neigiamus niuansus.

Reziumuojant atsirandantis pyktis nukreiptas į girdinčiųjų bendruomenę norint sukurti kliūtys megzti ryšius su kurčiais kyla dėl to, kad jaučiamas kurčiųjų kultūros spaudimas dėl socialinio negalios modelio. Svarbu paminėti, kad tapatinimasis su kurčiųjų bendruomene suteikia daugiau pasitikėjimo. Todėl pastebima, kad atsiranda realus kurčiojo asmens atmetimas dėl to, kad jis gali priklausyti kitai bendruomenės daliai.

Paskutinėje kategorijoje yra *bikultūrinis kurčiasis*, kuris apima kurčiųjų ir girdinčiųjų abipusį pagarbų bendradarbiavimą be prieštaravimų. Tai apima asmenišką suvokimą apie buvimą kurčiu. Vertinimas ir pagarba žodinei bei gestų kalbai įgauna vienoda vertę. Čia yra pabrėžiamas gebėjimas bendrauti abiem kalbomis. Apibendrinant reikia paminėti kurčiųjų bendruomenės supratimą apie girdinčiųjų bendruomenę, kurią tapatina kaip priešpriešą savo bendruomenei nepriklausomai, kad socialinės aplinkos veiksmu yra jų bendruomenė yra girdinčiosios visuomenės dalis. Patys kurtieji turi pasirinkimo laisvę bendrauti tik su kurčiųjų bendruomenės nariais, ar tik su girdinčiaisiais, ar priklausyti abiem, kurčiųjų ir girdinčiųjų, bendruomenėms vienu metu. Tai galime įvardinti kaip gebėjimą atpažinti kurčiųjų paternalizmą.

Kaip teigė Maxwell-McCaw (2001), šis etapas atspindi optimaliausią psichosocialinį prisitaikymą, palyginti su kitais trim etapais. Pats Glickmanas pripažįsta, kad kurčiųjų tapatybės raida nebūtinai yra tiesioginė, o keitimasis vyksta per tam tikrus etapus, atsižvelgiant į individualias aplinkybes bei prisitaikymą. Bat-Chava tyrimas atskleidė prielaidą, kad kultūriškai kurtieji ir dvikultūres tapatybės savivertė yra aukštesnė. Taip pat pasiūlė naują terminą *DeaF*, kuris reiškia susitapatinimą su kurčiųjų bendruomene, o tai atitinka *dvikultūrę tapatybę*.

Kurčiųjų bendruomenei priklausantys kurtieji (angl. *Deaf*) visų pirma, vertina gestų kalbą ir aktyviai įsilieja į kurčiųjų bendruomenės gyvenimą. Keturios tapatybės pakopos siejasi su unikalia kurčiųjų asmenų patirtimi per visą gyvenimą, kai dvikultūrė tampa labiau pageidaujama šiuolaikinėje visuomenėje. Be to, kiti tyrėjai Maxwell-McCaw ir Zea (2011) apibūdina kurčiųjų akultūracijos skalę (DAS), pasiūlė keturias kurčiųjų kultūrinės tapatybės kategorijas, nors šiek tiek skirtingas nuo Glickman ir Bat-Chava: a) girdintysis – labiausias girdinčiųjų akultūruotas ir mažiau kurčiųjų akultūruotas; b) kurčias – labiau kurčiųjų akultūruotas ir mažiau girdinčiųjų akultūruotas; c)

dvikultūris – labiau girdinčiųjų akultūruotas ir labiau kurčiųjų akultūruotas ir d) marginalus – mažiau kurčiųjų akultūruotas ir mažiau girdinčiųjų akultūruotas. Tyrėjai teigė, kad akultūracija yra daugiau nei tapatybė, apimanti psichologinių ir elgesio pokyčių procesą, kuri įvyksta, kai asmenys nuolat bendrauja su nauja kultūra.

Pagal kurčiųjų asmenų, kaip kalbinės-kultūrinės mažumos, sampratą, bene ryškiausia kurčiųjų tapatybės savybė yra gestų kalbos vartojimas - taip teigė Chapmanas ir Dammeyeras (2017). Galima teigti, kad kurčiųjų tapatybių teorija atskleidžia dominuojančią įvairovę kurčiųjų tapatybės apibrėžime. Šiam veiksmui įtakos turi tapatybės formavimosi veiksniai, kurie yra aptariami tolesniame skyriuje.

1.4. Kurčiųjų tapatybės formavimosi veiksniai

Kurčiųjų bendruomenės vertybės apima kurčiųjų tapatybę, pagrįstą bendromis patirtimis, kurios susijusios su šeima ir kitais veiksniais. Vis dėlto, patirtys gali turėti ne tik teigiamą, bet ir neigiamą pusę. Reikia akcentuoti, kad tapatybės išsiugdymas turi itin svarbią reikšmę asmeniui.

Viena tyrėjų grupė (Leigh, 2009; Kunnen, 2014; Carter, 2015) išskyrė kurčiųjų tapatybės formavimosi veiksnius, kurie turi įtakos asmens formavimuisi. Tapatybės vystymasis gali būti ribojamas arba skatinamas, o tam įtakos turi aplinkos veiksniai.

Kunnen (2014) teigia, kad yra „*asmeninė* tapatybė“, kuri veikia kaip procesas per vidinį paveldimumą, susijusį per santykį su šeima, ir „*sudėtinga* tapatybė“, kuri reiškia, kad tapatybės formavimas susideda iš kompleksinės skirtingų aspektų sąveikos (Carter, 2015). Galime teigti, kad kurčiųjų tapatybė yra lankstus ir kintantis procesas, o tapatybės centras svarbus bendras procesas. Kurčiųjų sociokultūrinė tapatybė dažniausiai yra traktuojama išskiriant *kultūrinį* aspektą, kuris yra itin svarbus kurčiųjų bendruomenei, o *socialinis* aspektas akcentuoja bendrystės ir priklausymo jausmą žmonių grupei. Galime daryti prielaidą, kad socialinės ir kultūrinės tapatybės apibrėžimai yra tarpusavyje susiję. Kultūrinė tapatybė reiškia savęs suvokimą, kuris yra susijęs su emocijomis, įtraukiant etninės, rasinės ar kitos sociokultūrinės grupės suvokiamas savybės, įsitikinimus bei elgesį (Marschark et al., 2017). Galime paminėti, kad kurčiųjų kultūrinė tapatybė nėra vien klausos statuso funkcija, bet apima vertybių ir įsitikinimų internalizavimą atsižvelgiant į priklausymą kurčiųjų bendruomenei, kalbos būdą ir socialinius tinklus.

Kunnen (2014) teigia, kad kurtieji greičiau ir giliau patiria tapatybės dilemą nei girdinčiųjų dauguma. Tuo tarpu Leigh (2009) teigia, kad kurčiųjų tapatybės gylį ir sudėtingumą lemia „[...]

susvetimėjimas, priklausomybė, kalba, bendravimas, girdinčiųjų ir kurčiųjų aplinka sąveikauja kuriant kurčiųjų tapatybės suvokimą. [...]“ (Leigh, 2009: 37).

Socialinės tapatybės reikšmė tampa itin svarbi, kai iškyla grėsmė. Nikolaraizi ir Hadjikakou (2006) tyrimas parodė, kad kurtieji paaugliai priklausydami įvairioms socialinėms grupėms bei tapatindamiesi su jomis parodo, kad tai yra svarbus veiksnys formuojant tapatybę. Pirminiai socializacijos veiksniai – šeima, bendraamžiai ir švietimo įstaigos, kurios daro didelį poveikį kurčiojo asmens tapatybei. Šie veiksniai formuoja bei daro didelę įtaką kurčiųjų tapatybės svarbai. Taip pat reikia paminėti, kad bet kuri tapatybės svarba priklauso nuo asmeninės patirties artimoje aplinkoje bei aplinkybių, kurios turi įtakos jų socializacijai.

1.4.1. Kalbinės nuostatos ir šeimos aplinkos sąsaja

Neabejotina, kad vaiko gimimas tampa ypatingu įvykiu kiekvienai šeimai. Skiriamas tėvų dėmesys vaikui, ypač pirmaisiais vaiko gyvenimo metais, rodo tėvų atsakomybę ir pareigą rūpintis vaiku, užtikrinant jo interesus bei apsaugą per kalbą ir kultūrą, o kurčiųjų tėvų požiūriu, vaikai yra suprantami per pačių tėvų kultūrinę prizmę dėl galimybės lengvai perteikti savo kalbą ir kultūrą. Vis dėlto daugiau nei 95 procentų kurčiųjų vaikų gimsta girdintiesiems tėvams (Mitchell ir Karchmer, 2004). Kurčiųjų šeimoje vyraujanti kultūrinė prizmė skatina dalintis savo kalba ir kultūra su kurčiais vaikais. Kita vertus, tokie sunkumai atsiranda girdinčiose šeimose, kuriose kurčias vaikas negali periimti natūralios kalbos iš girdinčių tėvų.

Galima teigti, kad tėvai laikosi dominuojančios visuomenės primestų socialinių normų dėl vaiko, kuris gimsta su specialiaisiais poreikiais. Vis dėlto, egzistuoja pasirinkimas, kuris gali padėti išvengti konfrontacijos. Dažnai pasitaikantis socialinis požiūris ir informacijos trūkumas sukelia neigiamus padarinius. Naudinga paminėti socialinį teisingumą, kurio metu vaikai negali įgyti ne tik kultūrinės patirties, bet ir patiria sunkesnių sveikatos sutrikimų. Snoddon ir De Maulder (2020) teigia, kad visame pasaulyje susiduriama su skaudžia patirtimi: kurtieji vaikai, kurie neturi artimo kontakto su gestų kalbą vartojančiais bendruomenės nariais, turi ilgalaikių neigiamų pasekmių. Nuo mažens vaikai patiria elgesio ir psichologinių sutrikimų - tai atsiranda dėl gestų kalbos vartojimo apribojimų (Humphries et al., 2012). Humphries ir kt. (2012) teigia, kad kurčiųjų vaikų girdintys tėvai bendraudami su vaiku sakytine kalba, o ne gestų, gali pakenkti jo raidai ir tapatybės pasirinkimui, dėl ko ateityje kurčias vaikas gali jaustis izoliuotas ir nepritampantis nei prie kurčiųjų, nei prie girdinčiųjų bendruomenės.

Dėl prieinamos pirmosios kalbos deprivacijos (angl. *Language deprivation*) vaikai patiria ilgą laiką trunkančias pasekmes, dėl kurių sutrinka jų pasaulio pažinimas bei atsiranda neurologinių sutrikimų (Murray, Hall ir Snoddon, 2019). Kalba yra neatsiejama mūsų gyvenimo dalis. Ji būdinga tik žmonėms ir yra viena svarbiausių psichinės veiklos funkcijų. Legkauskas (2008) mano, kad kalba padeda žmogui sudėlioti minčių srautą smegenyse. Pasak Antinienės (2000), kalba turi pirmąją reikšmę minčių ryšiams susiformuoti. Daugirdienė (2003) pažymi, kad vaikas kalbos nesukuria, jis randa ją socializacijos proceso metu. Atlikti tyrimai parodė, kad smegenų neuronų lankstumas kalbų įsisavinimo atžvilgiu yra aktyviausias iki trejų metų (Mayberry, Chen, Witcher ir Klein, 2011). Kitas svarbus aspektas, kad jei iki penkerių metų vaikas neišmoksta laisvai kalbėti viena kalba, yra grėsmė, kad vaikas niekada neišmoks laisvai kalbėti ir dėlioti minčių (Pánicaud, Klein, Zatorre, Chen, Witcher, Hyde ir Mayberry, 2012; Humphries et al., 2012; Hall, Levin ir Anderson, 2017). Ekspertai įrodė, jeigu vaikui mokantis suteikiant kalbos pagrindų iki penkerių metų būtų teikiama visapusiška pagalba kalbėjimo ir kalbos sutrikimų nekiltų (Glickman ir Hall, 2018). Galime daryti prielaidą, kad jei vaikas negauna reikiamos kalbinės patirties atitinkamu laikotarpiu, jam gali trukti esminių kalbos elementų tiek žodinėje, tiek gestų kalboje. Kurtieji vaikai augdami kultūrinėje aplinkoje, vartoja gestus ir pereina per visus vaikų vystymosi etapus kaip girdintieji vaikai girdėdami garsus.

Naujausias atliktas tyrimas (Humphries et al., 2012; Napoli et al., 2015) parodė vyraujančią tendenciją, kad dauguma ES šalių pripažįsta jas kaip natūralias kalbas, o ne tik komunikavimo priemones, reglamentuoja su jomis susijusias kalbines teises ir dėl to renkasi reglamentuoti savo gestų kalbas atskiru gestų kalbos pripažinimo įstatymu, kuris, kartu su kalbos pripažinimu, nurodo konkrečias teises ir pareigas. Tyrimo metu pastebėta, kad gestų kalba prisideda prie kalbos, kognityvinio ir socialinio gyvenimo progresavimo. Galime sutikti su autorių padarytomis išvadomis ir teigti, kad galimybė išvengti kognityvinių trūkumų, susijusių su kalbos deprivacija, yra išsprendžiama užtikrinant kurčiųjų vaikų kalbos mokymąsi gestų kalba (Kushalnager, Mathur ir Moreland, 2010; Hall et al., 2017). Kita vertus, kalbinis prieinamumas parodo, kad vaikai mokosi kalbas natūraliai be specialaus mokymosi: girdintieji vaikai mokosi girdėdami iš girdinčiųjų tėvų, kai tuo tarpu kurtieji vaikai stebi ir perima gestus iš kurčiųjų tėvų. Tačiau pastebima, kad girdinčiose šeimose, kurtieji vaikai negauna dalies informacijos dėl to, kad šeimoje nėra vartojama gestų kalba, o tik žodinė, dėl to jų galimybės bendrauti yra ribotos (Toft, 2015). Galima teigti, kad jiems trūksta aplinkoje suaugusių kurčiųjų, kaip kalbos modelio pavyzdžių. Girdintiesiems tėvams yra svarbu, kad jų vaikai kalbėtų jų kalba, kurią moka patys ir yra įgalinti išmokyti ją savo vaikus. Svarbu akcentuoti, kad girdintieji suaugusieji gali manyti, kad jų vartojama kalba bus paveldima iš kartos į kartą, tačiau galiausiai tokie vaikai išmoksta žodinę kalbą tik dalinai (Garrett ir Baquedano-Lopez, 2002). Kiti mokslininkai teigia, kad bendravime su kurčiais vaikais pradinis taškas yra gestų kalba, o ne žodinė

(Humphries et al., 2015). Kai kurčias vaikas bendrauja jam tinkama kalba, gestų kaba, jam yra lengviau mokytis ir suprasti esminius dalykus. Svarbu paminėti, kad gestų kalbos gali išmokti *visi* kurtieji vaikai, žodines kalbas tik tie, kas naudoja klausos įrenginius. Suprantama, kad ir su pagalbinais įrenginiais ne visiems yra pavyksta gerai bendrauti žodine kalba. Taigi, galime daryti prielaidą, kad kurčiam vaikui reikalingos dvi kalbos: žodinės ir gestų dėl galimybės pasirinkti vieną iš jų, arba dvi, ateityje.

1.4.2. Kalbos pasirinkimo galimybės ir iššūkiai

Kalbos pasirinkimas kurtiesiems vaikams nuo gimimo gali atverti tiek galimybes, tiek kelti iššūkių. Nemažai tyrėjų (Nikolaraze ir Hadjikakou, 2006; Chen, 2014) pabrėžė, kad bet koks bendravimo būdas įtakoja kurčiųjų tapatybės formavimąsi. Taigi, kalbos vartojimas bei požiūris į kurčių žmogų paveikia tapatybės pasirinkimą. Šiuolaikinėje visuomenėje gestų kalbos vartojimas patiria tam tikrus iššūkius. Mokslinėje literatūroje pastebima, kad dėl kochlearinių implantų populiarumo visame pasaulyje ir inkliuzinio ugdymo įstaigų plitimo, gestų kalbos vartojimas yra pakitęs, sumažėjęs (Snoddon ir De Maulder, 2020). Daugiausiai įtakos turi dominuojantis medicininiai pagalbinais klausos įrenginiai. Audiologijos specialistai ir kochlearinių implantų gamintojai yra suinteresuoti technologijų plėtra, todėl aktyviai skatina šeimas bei jų narius, kurie nėra susidūrę su kurtumu, įsigyti ir ryžtis sudėtingai operacijai dėl vadinamojo visuomenės spaudimo pritapti dominuojančioje bendruomenėje. Galime teigti, kad tėvai pasitiki gydymo įstaigų specialistais ir neapgalvodami visų esamų alternatyvų atmeta gestų kalbos kaip lygiavertės kalbos vartojimą. Pastebima, kad girdintiesiems tėvams yra nesuteikiama pilna informacija apie gestų kalbą ir kurčiųjų bendruomenę, todėl yra pasirenkamas KI. Vaikų psichiatras, dr. Sanjay Gulati teigia: „Kai kalbama apie profesionalų patarimą nevertoti gestų kalbos, akcentuojama girdėjimo svarba žodinės kalbos vartojimas, susiduriama su tam tikra kalbos deprivacija iš kurčiojo vaiko, kuris gali būti laikomas jatrogenišku“⁴ (Glickman ir Hall, 2019: 39).

Pasak tyrėjų, tiek kurčiųjų, tiek girdinčiųjų kaip neįgaliųjų, įsitraukimas medicininio požiūriu neparodo tikrųjų pasekmių, kurios ateityje siekia apriboti kurčiųjų vaikų galimybes mokytis gestų kalbos (Hall, Levin ir Anderson, 2017; Kusters, Green, Moriarty ir Snoddon, 2020). Reikia pabrėžti, kad kurčiųjų bendruomenės gestų kalbą galima suvokti kaip „kalbos dovaną“, kuri suteikia galimybę bendrauti su kitais bendruomenės nariais (Ladd, 2003). Tuo tarpu, diskusijose apie gestų kalbos

⁴ Jatrogeninis: 1) bet kokia nepageidaujama būklė, atsiradusi dėl gydytojo (ar kito sveikatos profesionalo) paskirto gydymo; 2) susijęs su liga ar sužalojimu, sukeltu procedūros, gydymo ar gydymo elemento. (JCAHO, 2002)

mokymą, Nordellas (2011) teigia, kad kurčiųjų ugdymo įstaigose, tiek bendrojo lavinimo mokyklose, kurčias vaikas daugiau laiko skiria ne GK mokymui, bet kelias valandas per dieną ištikus metus lanko individualias surdopedagogų pamokas, kur mokosi tarties. Galime teigti, kad tokiu procesu yra siekiama neatsilikti nuo socialinio bendravimo normų. Bendrojo lavinimo nesuteikia tapatybės ugdymo galimybių.

Taip pat kurčiųjų teisių NVO remiasi neįgaliųjų teisių konvencija bei Jungtinių Tautų generalinis sekretorius Guterres teigia, kad gestų kalba saugo visų kurčiųjų „kalbinę tapatybę ir kultūrinę įvairovę“ bei kuria reikalingas priemones tam, kad būtų užtikrintos gestų kalbos vartojimo teisės. Be to, galime rasti JTO Neįgaliųjų teisių konvencijoje 30 str.: *Neįgalieji lygiai su kitais asmenimis turi teisę į savo konkrečius kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant gestų kalbą ir kurčiųjų kultūrą.*

Apibendrinant literatūros šaltinių analizę, galima teigti, kad teorinėse diskusijose yra pristatomas idealistinis modelis kurčiųjų bendruomenės vystymuisi, vis dėlto empiriniuose tyrimuose pastebima, kad dominuoja labiau medicininis požiūris į kurčią žmogų, kuriuo tarsi siekiama „išgydyti“ kurčiąjį neatsižvelgiant į jo galimybę tapti aktyviu kurčiųjų bendruomenės nariu. Bendruomenės supratimas yra ypatingas kurtiesiems asmenims dėl galimybės įgauti kolektyvinį ryšį pabrėžiant kalbinę mažumą (Snoddon ir De Meulder, 2020). Dažnai neatsižvelgiama į faktą, kad šios žalos galima išvengti vartojant gestų kalbą (Humphries et al., 2015). Mokslinėje literatūroje pastebima, kad autoriai parodo, kad kurtieji vaikai, įsisavinę gestų kalbą nuo pat gimimo, taip pat KI turėtojai, nerizikuoja patirti kalbos deprivacijos, jų skaitymo gebėjimai yra geresni nei kurčiųjų vaikai, kurie patyrė kalbos deprivaciją (Chamberlain ir Mayberry, 2008).

Reikėtų paminėti, kad autorių nuomonės išsiskiria dėl skirtingo pažiūrų ir suvokimo apie gestų kalbos vartojimą. Vieni laikosi nuomonės, kad gestų kalba yra prasta arba kasdieninė kalba. Prieinama išvada, kad gestų kalbos negalima lyginti su žodine kalba ir ji negali būti pripažinta kaip lygiavertė. M. Danielius (2004) teigia, kad ši prielaida yra pasenusi ir sukelia sunkių pasekmių. Taigi, galima teigti, kad jei kurčiam vaikui nesuteikiamos galimybės mokytis gestų kalbos ir jis auga aplinkoje, kur mokoma tik sakininės kalbos, tai kelia grėsmę vaiko pasiekimams ir tapatybės formavimuisi.

Šiaurės Europoje nuo 2006 m. apytiksliai 80 procentų vaikų naudoja kochlearinius implantus (Boyes-Braem ir Rathmann, 2010) ir tai rodo, kad KI įsisavinimas yra susijęs su sumažėjusia ir nenaudojama tėvų ir vaikų gestų kalba. Teigiama, kad iš tikrųjų dauguma šių vaikų įgyja pagrindinę žodinę kalbą su arba be gestų kalbos (Humphries et al., 2017). Galime apibendrintai teigti, kad gestų kalbos vartojimas atlieka vienareikšmiškai svarbų vaidmenį vaiko vystymosi procese. Nepriklausomai nuo veiksnių, kurie gali daryti neigiamą įtaką, šeimos nariai gali vaikui

suteikti tiek žodinės, tiek gestų kalbos pagrindų. Atlikti tyrimai patvirtina, kad abiejų procesų derinimas turi teigiamą ilgailaikę perspektyvą. Reikia paminėti, kad šeimoje įgauti įgūdžiai turi svarbią reikšmę vaiko integracijai.

1.4.3. Edukacinės aplinkos patirtys

Verta paminėti tyrėjų Leigh bei Chen argumentus, kuriuose išskiriamos edukacinės patirtys, turinčios svarbią reikšmę kurčiųjų tapatybės formavimuisi. Pavyzdžiui, kai kurčias vaikas pereina į švietimo įstaigą, yra didesnės galimybės platesniam poveikiui, turinčiam įtakos tapatybės vystymuisi, taip pat galima akcentuoti, kad kurtieji vaikai, kurie gimsta girdinčioje šeimoje (LeMaster ir Monaghan 2004; Mitchell ir Karchmer, 2004), negaudami pavyzdžio iš aplinkos, savo šeimos narių per pirmuosius savo gyvenimo metus negauna net minimalios pirmosios kalbos įvesties⁵, todėl pirmąją savo kalbą pradeda mokytis tik mokykloje. Kasdieninė mokyklų sąveika su bendraamžiais ir autoritetais nustatyta kaip galinga jėga kuriant ir formuojant tapatybes (Leigh, 2009). Analizuojant kalbos reikšmę kurčiam vaikui galima paminėti švietimo įstaigas, kurios turi įtaką jaunai besiformuojančiai asmenybei. Tapatybei įtakos turi ugdymo įstaigos, kurioje mokosi kurčiasis, bendravimo būdas ugdymo įstaigoje, mokytojo bei mokinių požiūris į kurčiąjį, ugdymo įstaigoje naudojamos vertėjų paslaugos ir pan. (Leigh, 2009; Chen, 2014).

Švietimo sistema gali būti įvardijama politiniu, sociologiniu ir kultūriniu reiškiniu. Dominuojanti girdinčiųjų visuomenė dažniausiai priima sprendimus, susijusius su kurčiųjų švietimo įstaigomis be tiesioginių paslaugų gavėjų išreikštų rekomendacijų. To pasekmė tampa, kad kurtieji negali dalyvauti sprendimo priėmimo procesuose bei neturi galimybės išreikšti savo poreikių. Per visą istoriją kurčias buvo traktuojamas kaip žmogus su negalia žvelgiant iš vyraujančios medicininės kultūrinės konstrukcijos perspektyvos (Padden ir Humphries, 2005; Leigh, 2009), suprantamas kaip išankstinis nusistatymas, diskriminacija, marginalizacija ir priespauda institucionalizavosi per švietimą. Šie veiksniai laikomi audizmo pavyzdžiais, tai reiškia, kad žmogaus statusas, pagrįstas gebėjimu girdėti ir kalbėti, yra aukštesnis. Dominuojančios visuomenės grupės inicijuoja pokyčius, kurie veikia kurčiųjų bendruomenės ekologiją (Snoddon ir De Meulder 2020; Bauman ir Geertz, 2021).

⁵ Įvestis (angl. *input*) – kalbinė medžiaga, kuria pateikiama sakyti ar rašyti forma ir iš kurios jis mokosi. Lingvodidaktikos terminų žodynas (2012), psl. 74.

Keli autoriai teigia, kad kurtieji, kurie mokėsi kurčiųjų mokykloje, turi kurčiųjų ar dvikultūrę tapatybę, o tie kurtieji, kurie lankė bendrojo lavinimo mokyklas, nepažino kurčiųjų bei negalėjo įsiliesti į kurčiųjų bendruomenės veiklas (Nikolaraze ir Hadjikakou, 2006; Chen, 2014). Be to, šios bendruomenės dalyviai, kurie vartoja vien tik žodinę kalbą mokykloje, dažniausiai priskiriami girdinčiųjų tapatybei arba turi suformuotą „ribinę“ tapatybę, ir priešingai, kurtieji vaikai, kurie vartoja gestų kalbą, lengvai tapatina save su kurčiųjų kultūra ar su abiem kultūrom (Chen, 2014). Tokios mažumos kaip kurčiųjų bendruomenė turi etninėms grupėms būdingų savybių, o jas lengviau priima kurtieji, kurie mokosi kurčiųjų mokykloje, taip pat kai kurie lanko kurčiųjų bendrojo lavinimo įstaigas, turi kontaktą su kitais kurčiaisiais, atsiranda pozityvesnis požiūris į gestų kalbą, kuris leidžia integruotis į kurčiųjų bendruomenę (Chen, 2014).

Kaip ir kitų etninių mažumų atstovų, kurčiųjų paprastai netrikdo jų tapatybė, nepaisant būtinybės kovoti už savo teises. Kultūriškai kurtieji galvoja, kad būti kurtiesiems yra visiškai nieko bloga. Toks požiūris susiformuoja kurčiųjų mokyklose dėl galimybės bendrauti gestų kalba, sustiprinamas pozityvus kurčiųjų tapatybės vystymasis, plečiasi socialiniai kontaktai. Vis dėlto, pastebima tendencija dėl žemesnių akademinų lūkesčių bei ribotų akademinų pasirinkimų egzistuojančių kurčiųjų švietimo įstaigose (Nikolaraze ir Hadjikakou, 2006; Leigh, 2009).

Tyrimai parodė, kad grupės nariai, kurie turi stipresnę kurčiųjų tapatybę geriau vertina save (Bat-Chava 1993; Bat-Chava 1994). Taip pat kurčiųjų bendruomenėje „tikrieji“ kurtieji jaučiasi labiau pasitikintys savimi, nes save priskiria kurčiųjų elitizmui (Carter, 2015). Galima tai apibūdinti, kad viename spektro gale yra maža dalis kurčiųjų, kurie gimė ir augo jau turėdami savo gimtąją kalbą - tai yra gestų kalbą bei turintys priklausymo kurčiųjų bendruomenei jausmą, o kitame - daugybė kurčiųjų, kurie augdami neturėjo tokios galimybės. Vėliau dalis tų bendruomenės narių susirado kurčiųjų bendruomenę norėdami priklausyti jai, bet nesijautė joje savi. Savęs tapatinimas su kurčiųjų bendraamžių grupėmis gali priklausyti nuo to, kokia yra bendrojo lavinimo mokyklų mokinių gestų kalbos kompetencija (Leigh, 2009). Dėl šių priežasčių, dalis kurčiųjų narių neigiamai nusiteikę prieš kurčiųjų bendruomenę patys to nenorėdami ir nesuprasdami. Galima teigti, kad tapatybės pasirinkimo pasėkmės susijusios su savęs identifikavimu ir priskirimu kurčiųjų bendruomenės lyderiams, o tai turi didelę reikšmę bandant pasiekti tikslus ir įveikti kliūtis savo gyvenime.

Apibendrinant galima teigti, kad kurčiųjų tapatybės suvokimas leidžia geriau suprasti kurčiųjų bendruomenės narių esamą artimą ryšį su bendruomene bei mąstymą ir elgesį, kuris yra nulemtas aplinkybių, o ne pačių asmenų. Pasak Leigh (2009: 73) „*Bendraamžiai suteikia galimybes puoselėti, formuoti ar priešintis tapatybei, kurią jaunimas atsineša iš namų ir bendruomenės.*“ Tačiau galime teigti, kad kiekvieno kurčiojo ugdymo patirtis skirtinga. Pavyzdžiui, dauguma kurčiųjų mokinių įsitraukia į bendrojo lavinimo mokyklas, kuriose gauna pagalbą, tačiau ir čia kalbama apie kurčiųjų

tam tikrą izoliaciją, patyčias ir žemesnį savigarbos lygį (Leigh, 2009). Galime daryti prielaidą, kad kurtieji patiria dvigubus sunkumus. Svarbu paminėti, kad kurčiųjų tapatybė reiškia būti ir mąstyti kaip kurčias. Galime teigti, kad kurtieji asmenys susiduria su sunkumais ne tik artimoje aplinkoje, bet ir institucijose, švietimo įstaigose. Tapatybės suvokimas yra lemiamas veiksnys augant jaunam asmeniui, kuris dar tik formuoja savo tapatybę. Taigi gestų kalba suteikia vaikui daugiau savarankiškumo ir atveria galimybes įsilieti į kurčiųjų ir girdinčiųjų bendruomenę.

1.4.4. Technologijų raida bei įtaka kurčiojo asmens tapatybei

Visuomenės pokyčiai ir technologijų raida gali įtakoti kurčiųjų tapatybės formavimąsi. Nepaisant didėjančio susidomėjimo kurčiųjų bendruomene ir kurčiųjų tapatybe ir vieno iš jų, susijusiu su klausos vartojimu, kyla nemažai diskusijų ir klausimų apie kurčiųjų, įskaitant tuos kurčiuosius, kurie naudoja KI ar klausos aparatus, tapatybę. Šiai tapatybei priskiriami asmeniniai, socialiniai ir kultūriniai veiksniai. Reikšmingi psichologiniai kintamieji, tokie kaip savivertė, psichinė gerovė ir depresija yra glaudžiai susiję su tapatybės formavimusi (Carter ir Mireles, 2016; Kobosko, 2019). Pastebimos diskusijos dėl ilgalaikio KI poveikio tapatybės formavimuisi. Erlandsenas (2011) pateikia faktą, kad kurčiasis niekada negali tapti girdinčiuoju, nors ir kurčias turi KI, bet jam tai negrąžina klausos. Kai kurie tyrėjai įrodė, kad kurtieji, turintys klausą, labiau tiki įsitikinimu, kad šie žmonės turi girdinčiųjų tapatybę, tačiau tyrėjams vis kyla klausimas, ar kurčiasis gali turėti girdinčiųjų tapatybę, būdamas „iš esmės“ kurčias (Glickman 1994; Leigh, 2009; Kobosko, 2019). Jie teigė, kad tai „*dirbtinė*“ tapatybė. Tačiau jaunimas, kuris naudoja KI bei klausos aparatus gali geriau išmokti vartoti žodinę kalbą, o taip galima išsiugdyti girdinčiųjų tapatybę arba dvikultūrę tapatybę. Bet kuriuo atveju, tam tikra dalis KI vartotojų, naudojančių klausos aparatą, gali nepriklausyti nei vienai tapatybei „užstrigdami“ girdinčiųjų ir kurčiųjų kultūroje neturėdami aiškios tapatybės. Taip atsiranda esamos ribinės tapatybės (Leigh, 2009). Užaugę kurtieji ar apkurtę žmonės stengiasi paklusti visuomenės-socialinėms normoms prisidengdami „netikra“ tapatybe tarsi antrąją prigimtį (Erlandsen, 2011). Galime teigti, kad jei kurtieji yra ugdomi kaip girdintieji, visuomenėje tikimasi, kad kurtieji taps kaip kiti girdintieji - normalūs. Tačiau reikia paminėti, kad kurčiųjų tapatybės konfliktas atsiranda amžiuje (Kunnen, 2014). Tapatybės vystymąsi skatinantys konfliktai gali būti *vidiniai* ir *išoriniai* (Kunnen, 2014). Pavyzdžiui, Kastbergoro sindromą⁶ turintys kurtieji irgi

⁶ Kastbergoro sindromas – „[...] kurčiojo tapatybė atimama ir ja manipuluojama, siekiant priversti nusileisti ir paklusti girdinčiajam ir jo poreikiams. Tokį sindromą turintys kurtieji taip pat prisideda prie to, kad kurtieji yra skaldomi ir įgyja neigiamą požiūrį į kurtumą, o dėl to sumažėja jų savivertė.“ Nordell ir Erlandsen (2011: 15).

prisideda prie to, kad kurtieji yra tarsi „skaldomi“ ir įgyja neigiamą požiūrį į kurtumą, dėl to sumažėja jų savivertė. Taip pat toks sindromas gali būti suprantamas kaip „dirbtinė sąžinė“ (Erlandsen, 2011). Dažnai pastebima, kad kurtieji išgyvena daug bendrų patirčių, pavyzdžiui audizmą, kaltės jausmą ir gėdą (Nordell, 2011).

Tačiau, galime paminėti, kad kurtieji bei neprigirdintieji vartoja GK kalbą, o tai tampa vienas iš būdų suprasti ir atrasti kurčiojo asmens tapatybes. Pradedant ieškoti kontakto su kurčiaisiais asmenims, mokantis gestų kalbos pastebima tendencija, kad tam tikri bendruomenės nariai vartodami antrą gestų kalbą priima kurčiųjų kultūrą ar bent jau bando integruotis į kurčiųjų bendruomenę. Viena vertus, gestų kalbos vartojimas yra kultūrinis skiriamasis bruožas padedantis išvelgti egzistuojančią ribą tarp girdinčiųjų ir kurčiųjų tapatybės (Tomaszewski ir Piekot, 2015). Apibendrinant pateiktas autorių išvagas galima teigti, kad susidomėjimas gestų kalba, kurčiųjų kalbine ir kultūrine mažuma gali būti vienas iš būdų atrasti kurčiųjų asmenų tapatybes.

Paminėtų autorių nuomone, galima išskirti, kad kurčiųjų bendruomenę įtakoja tokie veiksniai kaip kultūra, medicina, politika ir socialinė sritis. Tačiau šiame darbe daugiausiai tiriamos tik dvi perspektyvos: kultūrinė ir medicininė. Suprantama, kad visi veiksniai yra svarbus, tačiau tyrimui atlikti pasirinkti didžiausią įtaką kurčiųjų tapatybei turintys veiksniai. Nemažai tyrėjų nustato, kad iš medicininės perspektyvos klausos praradimas yra įvardijamas kaip fizinis praradimas, o tai verčia kurčiąjį asmenį pasikliauti tik žodine kalba, kuri išgaunama garsine forma per klausą.

Tuo tarpu, kultūrinė ir kalbinė perspektyva akcentuoja gestų kalbos vartojimą, visapusišką dalyvavimą visuomenės gyvenime. Glickmanas nurodė, kad reikšmingos tapatybės - girdinčiųjų, ribinės, kurčiųjų bei dvikultūrės. Kurčiųjų tapatybės formavimasis priklauso nuo išskirtų veiksnių, kurie bus tiriami empiriniame tyrime. Tokie veiksniai yra šeimos aplinka su vyraujančiomis kalbinėmis nuostatomis, kalbos pasirinkimo galimybės bei išsūkiai, edukacinė aplinkos patirtis ir technologijų raida. Neabejotina, kad bendravimo būdas (kalbos pasirinkimas) yra vienas svarbių aspektų šeimyninėje bei edukacinėje aplinkoje. Vis dėlto tenka pripažinti, kad kiekviena kalba padeda mąstyti, todėl bet kokios kalbos draudimas ar kritikavimas, ypač tiems, kurie yra tos kalbos vartotojai sąlygoja konfrontaciją, o teikimas prioriteto tvarka žodinės kalbos kalbėjimui riboja mąstymą dėl gestų kalbos vartojimo.

Apibendrinant galima teigti, kad svarbiausia šeimai, pedagogams, įvairiems specialistams sudaryti tinkamas sąlygas ir galimybes informaciją teikti kurtiesiems vaikams *gimtąja kalba*. Jei kultūriniu požiūriu kurtieji būtų suprantami kaip etninė grupė, tokioms grupėms jiems būtų pasiūlyta apsauga. Žmonijos ir kultūrų įvairovė praturtina visas kultūras ir prisideda prie biologinės, socialinės ir psichologinės žmonijos gerovės. Įstatymai ir paktai, tokie kaip Jungtinių Tautų nacionalinėms arba etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių deklaracija (Jungtinės

Tautos, 2003a), yra pagrįsti tikėjimu mažumų kultūrų apsaugos verte. Deklaracijoje valstybės raginamos puoselėti savo kalbinių mažumų vertybes ir užtikrinti, kad vaikai ir suaugusieji turėtų tinkamas galimybes mokytis mažumų kalbos. Taip pat patvirtinama tokių mažumų teisė puoselėti savo kultūrą ir kalba bei vartoti ją priimant nacionalinio lygmens sprendimus.

Girdintieji tėvai, turintys kurčiuosius vaikus, bet neturėdami sąsajų su kurčiųjų bendruomene ir gestų kalba negali užtikrinti tinkamos tapatybės vystymosi ir jos pasirinkimo - tą gali užtikrinti tik kurtieji tėvai, kurie turi įvairiapusišką ryšį su kurčiaisiais. Pirmiausia, kurtieji tėvai aktyviai dalyvauja kurčiųjų bendruomenėje, nuolat bendrauja gimtąja gestų kalba su vaikais. Yra užtikrinama tinkama edukacinė aplinka lankyti kurčiųjų mokyklą. Kai tuo tarpu, girdintys tėvai deda pastangas *sunormalizuoti* vaiką lankant bendrojo lavinimo įstaigas. Taip nuo mažens kurčiasis vaikas save priskiria socialinei, kultūrinei ir kalbinei tapatybei. Dominuojančios daugumos požiūris į gestų kalbą, kultūrinę ir kalbinę mažumą, jos poreikius skiriasi nuo kurčiųjų bendruomenės narių. Todėl atsiranda įvairių nesusipratimų ir prieštaravimų, kurių šios bendruomenės neaptaria ir neišsiaiškina. Vadinasi, svarbu atlikti empirinį tyrimą, siekiant patikrinti teorinius teiginius.

2. TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodai

Kurtieji susiduria su dilema. Visų pirma, kurtieji patiria girdinčiųjų visuomenėje primestus reikalavimus, kuriuos dominuojančioji dauguma įgalina kultūrinėje aplinkoje. Šis tyrimas prisideda prie kurčiųjų tapatybės analizės, kurios metu yra analizuojama kurčiųjų asmenų tapatybę dominuojančios girdinčiosios aplinkos kontekste. Dėl šios priežasties informantų pasakojimas prasideda nuo asmeninių patirčių, kurios turėjo didelę įtaką šeimoje, mokykloje ir lėmė pasirinkimą, perėjimą iš „kurčiųjų“ į „Kurčiuosius“. Taigi, pagrindiniai šio tyrimo klausimai yra susiję su kurčiojo asmens suvokimu bei kalbos įtaka tolimesniems pasirinkimams.

Šiame darbe taikoma naratyvo (individualaus asmeninio pasakojimo) analizė. Šis metodas pasirinktas todėl, kad jis leidžia interpretuoti ir paaiškinti, kaip kurtieji nuo vaikystės gyvendami dominuojančioje - girdinčiųjų aplinkoje gauna patirtį, suvokia savo socialinę padėtį, santykius su kitokio pobūdžio ir lygmens kultūromis. Tokio naratyvo tyrimo tikslas yra išanalizuoti kitoki gyvenimo būdą, šiuo atveju - gilesnį kurčiųjų informantų gyvenimo supratimą per vartojamą kalbą. Taip pat kokybiniuose tyrimuose naudojamos naratyvo analizės, kuriomis siekiama atskleisti kurčiųjų tapatybę, kuri yra susijusi su kalba.

Kokybinis interviu buvo sudarytas iš preliminarų klausimų, pasirenkant atvirus, orientacinius klausimus, siekiant gauti išsamius, nuoseklius atsakymus:

1. Pristatykite save. Kaip dabar apibūdintumėte save? Ką jūs manote apie savo, kaip kurčiojo tapatybę?
2. Kaip bendraujate su savo šeima ir draugais? Kaip jaučiatės dėl šio bendravimo?
3. Kaip išmokote savo kalbą (LGK, lietuvių kalba)?
4. Kokia Jūsų nuomonė apie LGK ir lietuvių kalbą?
5. Papasakokite apie mokyklos patirtį, kuri turėjo didelę įtaką Jūsų kurčiojo tapatybei. Ar susidūrėte su tam tikrais iššūkiais?
6. Papasakokite, kaip bendraujate su savo mokytojais ir klasės draugais? Kaip jaučiatės savo klaseje?
7. Papasakokite apie savo socialinį gyvenimą dabar.
8. Kaip jaučiatės kurčiųjų bendruomenėje? Apibūdinkite savo ryšį su kurčiųjų bendruomene
9. Ar norite dar ką nors aptarti šia tema?

Tikimasi, kad tokie klausimai sukelia spontanišką reakciją, o taip pat leidžia gauti papildomos ir smulkesnės informacijos. Interviu metu pirminiai klausimai priklauso nuo informanto atsakymų. Tai leidžia tyrėjui ištirti svarbias sritis, kurios išryškėja dialogo metu. Interviu metu duomenys buvo užfiksuoti vaizdo įrašu.

2.3. Tyrimo imtis, atranka ir iššūkiai

Tyrimo eigos metu pastebėtas informatų atsakymų autentiškumas, galima įžvelgti unikalių apmąstymų bei įžvalgų būsimiems tyrimams. Verta paminėti, jog tyrimo metu buvo pasitelktas ir užtikrintas LGK vertėjas. Vis dėlto pasitaikė situacijų, kai dalyviai atsisakė LGK vertimo paslaugų. Ne visi informantai sutiko, kad dalyvautų trečias asmuo. LGK vertimo paslauga pravertė vieną kartą, bendraujant su informantu, kuris pasižymėjo girdinčiojo tapatybe. Tyrime dalyvavo septyni informantai.

Dalyvių atranka dėl empirinio tyrimo metodo nebuvo lengva, buvo siekiama įtraukti kuo daugiau skirtingų kurčiųjų tapatybės atstovų. Empirinio tyrimo metu buvo tyrinėjama informantų retrospektyvi kalbos patirtis per šeimą ir kurčiųjų bendruomenę.

Surinkti LGK interviu vaizdo medžiagos įrašai buvo išversti į lietuvių kalbą. Vertimo metu buvo verčiama tikslingai, stengiantis neiškraipyti informanto pateikiamos informacijos.

Atrenkant tyrimo informantus buvo taikoma kriterinė atranka. Iš pradžių buvo nustatyti kriterijai, leidžiantys nustatyti informantų galimybes pateikti reikiamą informaciją. Taip buvo atrinkti tyrimo informantai, kurie turėjo išskirtinį kalbų požymį: žodinę ir gestų kalbą, ir turėjo skirtingas tapatybes.

Tyrime taikyti šie atrankos kriterijai: šeimos istorija, kalbos mokėjimas ir pasirinkimas, edukacinė patirtis ir priklausymas bendruomenei (žr. 1 lentelę). Dalyvių amžius 18–52 metų. Informantai buvo pakviesti dalyvauti tyrime, jiems buvo išsiųsta vaizdinė medžiaga per socialinį tinklą „Facebook“, kuriame išsiųsti kvietimai dalyvauti išsamiaame interviu. Visi septyni informantai buvo kurtieji, iš jų trys, nešiojantys KI - jų gyvenimo patirtis skirtinga. Kalbant apie informantų šeimas, du informantai turi kurčius tėvus, o likusieji penki informantai turi girdinčius tėvus.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika

	Informantų kodai	Lytis	Amžius	Savęs apibūdinta tapatybė	Kalba	Tėvų klausos būklė	Ugdymo įstaiga
1.	A1	MOT.	30	Kurčia	1. LGK 2. LK	Girdintieji	Nelankė ikimokyklinių ugdymo; Nuo 1 kl. Iki 12 kl. LKNUC ⁷
2.	M3	VYR.	20	Kurčias (KI, bet nebenešioja)	1. LGK 2. LK	Girdintieji	BLM ⁸ iki 10 kl.; Nuo 11 kl. LKNUC
3.	G5	MOT.	30	Kurčia (KI, bet nebenešioja)	LGK = LK	Girdintieji	BLM iki 12 kl.
4.	G9	VYR.	26	Neprigirdintis (KI, nešioja)	1. LGK 2. LK	Girdintieji	Ikimokyklinio ugdymo KKNPM ⁹ ; BLM iki 10 kl. Profesinė mokykla – 11 kl. LKNUC tik 12 klasė
5.	M10	VYR.	52	Sunku pasakyti (aut. žinia - kurčias)	LK (žodinė kalba)	Girdintieji	BLM iki 12 kl.
6.	R11	MOT.	28	Neprigirdinti	LGK = LK	Mama kurčia, brolis ir tėvas neprigirdintys	BLM iki 12 kl.
7.	M12	MOT.	33	Kurčia	1. LGK 2. LK	Kurtieji	LKNUC iki 12 kl.

2.4. Tyrimo eiga

Prieš pradėdant interviu, informantai gavo trumpą vaizdo įrašą LGK, kuriame buvo kvietimas dalyvauti. Vaizdo įrašė buvo paaiškintas tyrimo tikslas ir apimtis. Prieš interviu buvo aptarta susitikimo forma ir filmavimas su kiekvienu informantu leidžiant pasirinkti interviu metodą.

⁷ Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centras

⁸ Bendrojo lavinimo mokykla

⁹ Klaipėdos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų pagrindinė mokykla

Buvo galima rinktis iš dviejų komunikacijos metodų: žodine kalba arba gestų kalba. Toks pasirinkimas buvo nulemtas dėl informantų visiškos prieigos prie informacijos. Interviu vyko akis į akį, be pašalinių, todėl informantai galėjo jaustis laisvai ir nevaržomai. Pokalbis vyko nuotoliniu būdu, naudojant „Zoom“ platformą, atsižvelgiant į Vyriausybės įgaliojimus laikytis atstumo karantino metu. Kiekvienas pokalbis buvo filmuojamas individualiai. Interviu užtruko nuo 12:38h iki 30:39h. Buvo planuojama užsakyti lietuvių gestų kalbos vertėją, kuris užtikrintų gestų kalbos vertimą tarp mokslinio darbo autorės ir vieno informanto, kuris vartojo tik sakytinę lietuvių kalbą (LGK nemokėjo). LGK vertėjas – tarpininkas, kuris išvertė mokslinio darbo autorės gestų kalbą informantui į sakytinę kalbą ir atvirkščiai (išvertė iš informanto gaunamą informaciją į gestų kalbą), taip vyko sklandus interviu. Tyrėja atliko visus interviu, kurių metu septyni informantai filmuotame interviu buvo paprašyti prisiminti reikšmingus savo gyvenimo momentus, susijusius su jų vartojama kalba. Iš surinktos vaizdinės medžiagos buvo atrinkti tik tam tikri sakiniai, kuriuose daugiausiai buvo išvelgiami išsiskiriantys kurčiųjų tapatybės momentai. Sakinių struktūra išliko nepakitusi, tyrėja interviu medžiagą aprašė lietuvių kalbą. Duomenys buvo renkami 2020 m. liepos – 2021 m. kovo mėn.

Atlikta kokybinė duomenų analizė. Informantai pasakojo įvykius pagal aktualumą nenuosekliai, todėl istorijos buvo sudėliotos taip, kad nuosekliai atspindėtų pasakojamą istoriją pagal įvykių eiliškumą. Tyrimo autorei tai palengvina sisteminti gautą informaciją. Norėdami konkrečiai spręsti kurčiųjų tapatybės formavimosi procesą, susijusi su kalba, informantų įrašai buvo tvarkomi chronologine tvarka. Analizės metu pastebėti svarbiausi naratyvai, kurie buvo rekonstruoti laikantis laiko perspektyvos: prieš įsitraukiant į kurčiųjų pasaulį, įsitraukus į kurčiųjų pasaulį ir išsilaisvinus iš girdinčiųjų pasaulio. Šie naratyvai grindžiami informantų pasakojimo citatomis. Tai įgalina analizę plėtoti ne iš asmens perspektyvos, o užfiksuoti asmeninėje kalboje atsispindinčias prasmes ir veiksmus. Duomenys buvo analizuojami atlikus du veiksmus – pirma, suskirstyti į tris kategorijas pagal tapatybes: girdinčiųjų, kurčiųjų bei dvikultūrės ir taip analizuoti, kiekvienas pasakojimas buvo dalijamas į segmentus – suskirstytas į penkias plačias kategorijas: (1) *Savęs identifikavimas*, (2) *Kalbos įsisavinimo ir mokymosi patirtis*, (3) *Kalbinės nuostatos*, (4) *Socialiniai santykiai per kalbą* ir (5) *Bendruomenė ir kultūros poveikis tapatybei*. Pabaigoje visi tyrimo rezultatai buvo apibendrinti.

2.5. Analizės rezultatai

Šiame tyrime remiantis teorinėmis prielaidomis buvo sudarytos tapatybės grupės. Toliau nagrinėsime šias tapatybes eilės tvarka:

1. Girdinčiųjų tapatybė
2. Kurčiųjų tapatybė
3. Dvikultūrė tapatybė

2.5.1. Girdinčiųjų tapatybė

Šiame tyrime dalyvavo tik vienas informantas, turintis girdinčiųjų tapatybę. Jis užaugo ir gyvena girdinčiųjų pasaulyje ir nekalba LGK, tik nešioja klausos aparatą. Jis lankė bendrojo lavinimo mokyklą ir baigė universitetą, turi magistro laipsnį. Glickmanas (1996) teigė, kad kultūrinė girdinčiųjų tapatybė atsiranda tada, kai asmenys, kurie auga kaip kurtieji, bet teikia pirmenybę žodinei kalbai. Kurčias žmogus, kuris turi girdinčiųjų tapatybę sąveikauja su girdinčiais bendraamžiais, gali priklausyti organizacijomis, kurios vartoja žodinę kalbą bendraujant su kurčiais vaikais, ir nebūtinai ieško kontakto su kitais kurčiaisiais (Leigh, 2009).

2.5.1.1. Savęs identifikavimas

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kurtumas gali būti vertinamas ir kaip audiologinė negalia, ir kaip socialinis ir kultūrinis darinys. Empirinio tyrimo metu, informantas M10 išgirdęs klausimą apie savęs identifikavimą sutriko. Asmuo save priskyrė dominuojančiai daugumai, o ne kultūrinei mažumai. Jis taip pat pažymėjo, kad nuo ankstyvojo amžiaus priklausė labiau girdinčiųjų bendruomenei, o ne kurčiųjų. Galime teigti, kad M10 atitinka kultūriškai girdinčio asmens poziciją, kuri rodo tvirtą atitikimą medicinos modeliui ir žodiniam požiūriui. Bendras girdinčiųjų tapatybės vaizdavimas yra „mąstymas, prilyginamas girdinčiajam asmeniui“. Taip pat elgesys yra svarbus kintamasis, kuris suponuoja elgtis lygiai taip pat kaip girdintieji. Informantas vartodavo su kitais asmenimis žodinę kalbą, neprisistatydavo kaip neprigirdintis. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nepaisant klausos praradimo, kultūriškai girdintys asmenys yra linkę atsiriboti nuo kurčiųjų

bendruomenės ir mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, nenaudodami gestų kalbos ir nesinaudodami gestų kalbos vertėjų paslaugomis.

1. **M10:** *Sunkus klausimas (mąsto), nes tapatybė dvejojama („svyravimas“). Daugiausia būnu girdinčiųjų pasaulyje, o kurčiųjų pasaulyje simboliškai. <...> Aš niekada nesakau, kad negirdžiu, bet jei į polikliniką ar kažkokią įstaigą, visada sakau, kad aš KALBU (žodine kalba), o nesakau, kad negirdžiu - viskas savaime suprantama. <...> Esu tarp girdinčiųjų ir bendrauju žodine kalba ir turiu girdinčiųjų tapatybę. Užaugau ir mokiausi girdinčiųjų aplinkoje. Esu lietuvis. Jei reikia daugiau informacijos, esu žydų kilmės.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 5)

2.5.1.2. Kalbos įsisavinimo ir išmokymo patirtis

Pastebima, kad kurčias ar neprigirdintis asmuo norėdamas prisitaikyti prie daugumos pasikliauja skaitymu iš lūpų bei klausos lavinimu. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nepaisant klausos praradimo, kultūriškai girdintys asmenys yra linkę atsiriboti nuo kurčiųjų bendruomenės ir mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, nenaudodami gestų kalbos ar gestų kalbos vertėjų. Informantas, turintis girdinčiųjų tapatybę, kasdieniniame gyvenime vartoja lietuvių kalbą. Nepaisant to, jis taip komentuodavo, kad bendravimas buvo sunkus, reikėdavo nuolatinio vizualinio kontakto bei skaitymo iš lūpų. Iš šių išvalgų galima spręsti, kad M10 nemažai laiko skiria sakytinės kalbos mokymuisi bei tobulėjimui. Tai leidžia daryti prielaidą, kad jis save stigmatizavo, gyvenimo kokybė prastėjo dėl atsirandančių kliūčių vartojant žodinę kalbą. Yra akcentuojamos pastangos mokytis iš klaidų ir kalbėti tik sakytine kalba. Laikas praleistas mokykloje, parodė, kad nesiskundė dėl kliūčių ar sunkumų, net užsienio kalbų pamokose jam pavykdavo atsakinėti sakytine kalba, bet galime pastebėti, kad jo teiginį „šiek tiek“ kalbėti su kitomis mokytojomis, o ne pilnai susikalbėjo. Vis dėlto, galima išskirti, kad komunikacijos barjeras taip pat atsirasdavo už mokyklos ribų. Nors informantas turi magistro laipsnį, deja, jam dėl bendravimo yra sudėtinga rasti darbą pagal įgytas kompetencijas.

2. **M10:** *Žodyną (aut. Lietuvių kalbą) praturtinau skaitydamas knygas. Mama liepdavo skaityti per dieną 2-3 puslapius, jei kur nesupratau, pabraukdavau, o jei mama buvo namie, kartu skaitė, ir man paaiškino.*
<...> *bendrauju tik žodine kalba, mokausi skaityti iš lūpų, kai kiti kalbasi tarpusavyje. <...> jei aš pats kalbėjau, o klausytojas nesuprato, mama liepdavo pakartoti ir taisyklingai kalbėti. <...> daug kartų buvo nesusipratimų ir konfliktų komunikacijos metu.*
<...> *Geriausiai susikalbėdavau su lietuvių, rusų, anglų kalbų mokytojais <...> Šiek tiek susikalbėdavau su biologijos ir chemijos mokytojais. Kalbų pamokose kalbėdavau sakytine kalba. Visko buvo su anglų ir rusų kalbomis. Lietuvių kalba visada atsakinėdavau žodžiu <...> Jei kas manęs klausia, bet aš nesuprantu, paprašau, kad kalbėtų lėčiau <...> Kartą vienas žmogus pasimetė ir pabėgo, kai paprašiau pakartoti (buvo nesusipratimas interviu metu, kartojo) <...> Sunku, ypač to, XXXXX srityje, nes užsakovas dažnai skambina*

telefonu, man tai kliūtis, o žinučių niekada nerašo, todėl sunku susikalbėti, gauti pilną informaciją. O el.paštu ne viską gali suprasti ko pageidauja užsakovas, taip pat detalai rašyti sudėtinga. (neturi ką daugiau pasakyti, galvoja)

(Žr. 1 lentelė, nr. 5)

2.5.1.3. Kalbinės nuostatos

Svarbu priminti, kad bet kokia asmeniui prieinama kalba prisideda prie kalbos, kognityvinio ir socialinio gyvenimo progresavimo. Ankstyvoje vaikystėje, kurčiojo vaiko perėjimas į švietimo įstaigą, sudaro didesnės galimybės tapatybės vystymuisi. Empirinio tyrimo metu pastebėta, kad kurčiųjų mokykla vertinama neigiamai. Verta paminėti, kad informantas neturėjo galimybės pasirinkti, kur mokytis. Mamos ir profesionalo sprendimu, vaikas nelankė kurčiųjų mokyklos dėl to, kad gebėjo sklandžiai kalbėti sakytine kalba. Tai rodo savęs suvokimą ir priklausymą dominuojančiai grupei. Taip pat reikia išskirti viena teiginį, kuriame sakoma, kad reikia mokytis ir vykti į bendrojo lavinimo mokyklą. Neigiamas požiūris į kurčiųjų mokymosi įstaigas kelia iššūkius kurčiųjų vaikų tapatybės formavimuisi bei pačiam informantui, kuris yra girdinčiosios aplinkos dalis.

3. **M10:** *Kai buvau mažas, šešerių metų, mama mane nuvedė į Vilniaus kurčiųjų internatinę mokyklą. Ten mokytoja pastebėjo, kad gerai kalbėjau sakytine kalba, ir taip teigė, kad ši mokykla man netiko. <...> Vėliau į normalią mokyklą (girdinčiųjų).<...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 5)

Kurčiųjų bendruomenė atlieka itin svarbų vaidmenį puoselėjant gestų kalbos pripažinimą. Vis dėlto informantas, neužmezgęs gilesnio ryšio su kurčiųjų bendruomene, nejaučia poreikio vartoti gestų kalbos. Pateikta citata parodo gestų kalbos dviprasmiškumą. Pabrėžiama jos svarba, bet jaučiamas ir abejingumas, kuris gali būti jaučiamas dėl neužmegzto ryšio su kurčiųjų bendruomenės nariais.

4. **M10:** *Taip, žinau LGK, tai kurčiųjų gimtoji kalba. <...> LGK – tai graži kalba, plastiškumas, gražu žiūrėti.<...> namie turiu knygą apie gestų kalbą, bet skaityti neturiu laiko. <...> Bandžiau mokytis GK, bet man trūksta gyvo kontakto su kurčiaisiais. <...> moku kelis gestus <...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 5)

2.5.1.4. Socialiniai santykiai per kalbą

Kalba yra ne sutartinių ženklų sistema, bet kodas, leidžiantis žmonėms bendrauti. Kaip minėta teorinėje dalyje, gestų kalba yra natūrali kurčiųjų bendruomenės kalba, per kurią yra formuojama tapatybė. Informantas M10 nuo pat pradžių pasakojo apie šeimos palaikymą jo pasirinkimui integruotis į girdinčiųjų kultūrą, mokantis žodinės kalbos. Viena vertus, pastebimas palaikymas artimoje aplinkoje, pvz: brolis, kuris įvardijamas kaip asmuo daugiausiai palaikantis ir patariantis. Vėliau užsimenama apie studijų laikų draugą, kuris dalinosi informacija ir mokymosi medžiaga. Kita vertus, informantas pripažįsta, kad daugumos požiūris buvo susijęs su gailėsčiu į klausos negalią. Pateikta informanto citata rodo girdinčiųjų tėvų įtaką kurčiajam vaikui bei jo tapatybės vystymuisi. Informantas jausdavosi savo šeimoje atskirtas dėl susidariusių kalbinių komunikacijos barjerų, patyrė „vakarienes stalo sindromą“¹⁰. Galima pastebėti, kad informantui aplinkoje trūko suaugusių kurčiųjų kaip kalbos modelio pavyzdžio, kuris būtų suteikęs didesnę pasitikėjimą. Todėl galima teigti, kad atsiranda neigiamas požiūris į kurčių žmogų, kuris įvardijamas kaip negebantis, negalintis, neįgalus ir pan. Girdintiesiems tėvams yra svarbu, kad jų vaikai kalbėtų jų kalba, kurią moka patys ir to siekia išmokyti savo vaikus. Nors mama skirdavo vaikui dėmesio padėdavo mokytis, vis dėlto, nebuvo užtikrintas tinkamas glaudus bendravimo ryšys. Socialiniu aspektu, informantas neturėjo galimybių įsitraukti į girdinčiųjų ratą dėl tam tikrų egzistuojančių kalbos barjerų.

5. **M10:** *Labiausiai su mama, nes mama daug dirbo su manim, kad galėčiau siekti mokslų tikslų ir sukurti savo gyvenimą. <...> Brolis buvo užtarėjas, persakydavo, ko aš nesupratau. <...> Su klase buvo geri santykiai ir jie buvo supratingi ir užtarėjai. <...> gerai mane suprato, kad esu kurčias, visi mokėjo užjausti (pagailėti). <...> Studijavau universitete magistrą <...> viena kurso draugė gerai mane suprato ir daug padėjo. <...> <...> Buvo šventės prie stalo, kai visi kalba, aš ten nelabai norėdavau dalyvauti (prisijungti), tik trumpam pažiūrėdavau ir išeidavau, viskas. <...> Darbo susirinkime užtenka skaityti skaidres, ir man užtenka <...> visa informacija man nėra svarbi. Man suteikia informaciją atskirai asmeniškai.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 5)

¹⁰ Vakarienes stalo sindromas (angl. *Dinner Table Syndrome*) – šiuo terminu įvardijamas reiškinys, kuomet kurčias žmogus sėdėdamas prie stalo su girdinčiais šeimos nariais patiria komunikacinę atskirtį, t.y. su juo nėra bendraujama gestų kalba, o kiti šeimos nariai tarpusavyje komunikuoja tik žodžiu (Meek, 2020)

2.5.1.5. Bendruomenės ir kultūros poveikis tapatybei

Egzistuoja tam tikros normos, kad yra mąstymo požiūris, kuris sukūrė neįveikiamą atotrūkį tarp žmonių, kurie tiki, kad kurtumas yra negalia, ir žmonių, kurie tiki, kad tai sudaro savo kultūrą. Remiantis neįgaliųjų teisių konvencija, kuri pabrėžia neįgaliųjų teisių apsaugą ir stiprinimą yra visuotinai pripažįstama remti gestų kalbos vartojimą, atsižvelgiama į specifinius kurčiųjų bendruomenės poreikius užtikrinant gestų kalbos vertėjų paslaugas, titruojamas laidas, informacijos sklaidą ir t.t. Galima teigti, kad informantas turi nepakankamai žinių dėl suteikiamų prieinamumo galimybių šios bendruomenės nariams girdinčioje visuomenėje. Dėl informacijos stokos, informantas akcentuoja sunkumus, su kuriais susiduriama kasdieniame gyvenime. Kurčiųjų bendruomenės narys turi stiprius ryšius su kurčiųjų organizacijomis, asociacijomis, nuolat vartoja gestų kalbą, turi aktyvų socialinį gyvenimą, įskaitant santuoką ir kt. (Ladd, 2003). Tuo tarpu informantas nurodo kurčiųjų bendruomenės problemas dėl kurių yra negalima savęs realizacija girdinčiųjų visuomenėje.

6. **M10:** *Galvoju, kad kas tie kurtieji, kurtiesiems reikia daug kovoti, nes Lietuvoje visuomenė nepriima kurčiųjų <...> dauguma girdinčiųjų nemoka gestų kalbos, todėl negali integruotis, kurtiesiems tai kliūtis. <...>*
(Žr. 1 lentelė, nr. 5)

2.5.1.6. Apibendrinimas

Vienas svarbiausių šio tyrimo aspektų yra tai, kaip yra suvokiamas informanto „aš“. Informantas iš pradžių dvejojo, kaip prisistatyti, bet vėliau save pristatė, kaip *bendruojantis žodine kalba*. Taigi, galime suprasti, kad nenorėjo ar gėdijosi pasakyti apie save, kaip apie neprisigirdintį. Bendras girdinčiųjų tapatybės atvaizdavimas yra „mąstymas tampa kaip girdinčiojo“ ar elgesys, kaip tai daro girdintis asmuo (Bat-Chava, 2000), taip pat asmuo, kuris jaučiasi esąs auka, jaučiasi ne savas žmonių grupėje, kuriai jis priklauso; ieško kitos grupės, tikėdamasis, kad jo skirtumas (kurtumas) taps nematomas. Vienas įdomus teiginys, kad buvo vedamas į kurčiųjų mokyklą, bet mokyti ten nepasiūlė, nes informanto lūkesčiai buvo aukštesni už kurčiųjų, jis gebėjo kalbėti sakytine kalba, todėl perėjo į bendrojo lavinimo mokyklą. Galima pastebėti, kad jo suvokimas apie kurčiųjų mokyklą yra kaip nenormalią ar specializuotą. Bendrojo lavinimo mokykloje mokėsi ir bendravo vien sakytine kalba, bet nesiskundė sunkumais ar kliūtimis, bet vis pridūrė, kad kas nors padėjo ir jo pagailėjo, savaime suprantama, dėl kurtumo. Informantui LGK mokymasis nėra priimtinas dalykas, kadangi tai apima ne tik naujos kalbos mokymąsi, tačiau ir įsitraukimą į naują bendruomenę, su kuria bendrauti jis nenori. Taip pat matosi, kad nesistengia įsitraukti į girdinčiųjų visuomenę. Galima matyti atskirtį

dėl komunikacijos sunkumų, kaip rašė Meek (2020). Interviu metu buvo sunku išgauti informaciją apie jo gyvenime kylančius sunkumus ir problemas. Girdinčiųjų tapatybė vadinama kaip „varganas girdinčio žmogaus šešėlis, o ne patenkintas ir pilnavertiškas kurčiasis“ (Leigh 2009 pagal Kisor 1990). Po interviu informantas pats pastebėjo, kad visas pokalbis vyko neįprastai, jame dalyvavo gestų kalbos vertėjas - tarpininkas, kuris vertė tiek informantą, tiek mokslinio darbo autorę, kad abudu gautų pilną informaciją, nors jie abu buvo kurtieji, vartodavo skirtingas kalbas. Apibendrinant galima teigti, kad minimam informantui labiau priimtina girdinčiųjų bendruomenė nei kurčiųjų bendruomenė. Jis nepripažįsta savęs kaip kurčiojo. Šis argumentas leidžia manyti, kad savęs, kaip kurčiojo, jis nesupranta ir neteisingai save vertina. Šis trūkumas yra neišsprendžiamas, palaiko bendraamžių grupės atskirties požiūrį, kuris labiau grindžiamas ne žmogaus skirtumu, o labiau bandymu apsimetinėti girdinčiu. Anot Glickmano (1996), emocinis etapas nėra tas, kuriame užauga kurčiasis, nes jis iš esmės „neigia“ savo kurtumą ir niekada negali būti tikrai girdintis.

2.5.2. Kurčiųjų tapatybė

Šiame poskyriuje kalbama apie kurčiųjų tapatybę, kuri pasineria į atitinkamą etninę grupę, o girdinčiųjų - dominuojančiųjų grupė turi prieštarinę nuomonę. Priklausymas kurčiųjų tapatybei reiškia, kad yra suteikiamas didesnis dėmesys kurčiųjų kultūrai, atsisakoma kalbėti sakytine kalba, ją lavinti ar bandyti išgirsti silpnus garsus per klausą. Du informantai, G9 ir M3, buvo kurtieji, kurie nešiojo KI, bet vienas iš jų, informantas M3, nenaudojo KI. Abu informantai mokėsi bendrojo lavinimo mokyklose, vėliau perėjo mokytis į kurčiųjų mokyklą, kurioje praleido apie metus laiko. Tuo laikotarpiu buvo vartojama LGK.

2.5.2.1. Savęs identifikavimas

Kaip žinoma, plačiąja prasme galima pasakyti, jog asmenybė formuojasi perimdama socialinėje aplinkoje sukauptą patirtį, kur nepaprastai svarbios egzistuojančių normų ir vertybių sistemos. Tai itin svarbu paminėti analizuojant kurčiųjų tapatybės vystymąsi, kuris vyksta per kalbą. Neprigirdintieji, apkurtę asmenys, remdamiesi savo nepilnaverte klausa, tiesiogiai bendrauja su girdinčiais, o vaikai, būdami tokioje aplinkoje perima tam tikras elgesio normas iš tėvų arba kitų suaugusiųjų. Taip yra įgyjami tam tikri kalbos pradmenys. Vystantis asmenybei, palengva atsiranda

ir savarankiško elgesio valdymas. Jam atsirasti yra būtina, kad įprastos elgesio normos ir vertybės būtų interiorizuotos, subjektyviai priimtos, įgytų tam tikrą prasmę asmenybei. Asmenų su klausos sutrikimu kalbos lygis gali būti nulemtas įvairių priežasčių: klausos susilpnėjimo laipsnis, nustatymo lygis, specialistų išvados, darbas, kurio metu gali būti palaikomi ir tobulinami jau turimi kalbėjimo įgūdžiai. Kultūrinė bendruomenė, kuriai priklauso asmenys, gali save identifikuoti pagal audiologinį arba socialinį modelį. Teorinėse diskusijoje teigiama, kad audiologiškai neprigirdintys žmonės save gali identifikuoti kaip „kultūriškai kurčias“ (Padden ir Humphries, 2005). Kalba tampa tapatybės svarbiausiu veiksmu, sudarančiu sąlygas savimi pasitikėti ir pripažinti gestų kalbos lygiavertiškumą. Du informantai, M3 ir G9, prisistatydami, save identifikuoja audiologiniu požiūriu ir nevadina savęs „kultūriškai kurčias.“

7. **G9:** *Aš esu visiškai apkurtęs abejomis ausimis; tiesa, nesu tikras, kur save priskirti, ar aš kurčias ar neprigirdintis, o kadangi daug metų nešioju kochlearinį implantą, reiškia, esu neprigirdintis.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

8. **M3:** *Esu neprigirdintis.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

2.5.2.2. Kalbos įsisavinimo ir išmokimo patirtis

Neabejotina, kad kalbos įsisavinimui daugiausiai įtakos turi šeimos nariai bei mokymosi įstaigos, visgi dauguma kurčių vaikų užauga girdinčiųjų šeimose, įsisavina ne GK, o tėvų verčiami išmoka žodinę kalbą. Interviu metu du informantai atskleidė, kad patyrė kurtumo dovaną¹¹ dėka kurčiųjų mokyklos. „Kurtumo dovanos“ sąvokos apibrėžimas suponuoja kurtumą kaip kalbą, kultūrą, kurčiojo tapatybę, mažumos narių bendruomenę ir buvimą jos dalimi. Kurčiųjų bendruomenėje reikia išskirti švietimo įstaigas, kurios atlieka itin svarbų vaidmenį besiformuojančiam jaunam nariui. Pastebima, kad dauguma kurčiųjų vaikų ir jaunuolių į kurčiųjų bendruomenę patenka per kurčiųjų mokymosi įstaigas, kuriose yra įgaunami pradmenis. Galima teigti, kad šiose mokyklose kalba ir kultūra yra perduodama kurtiesiems bendraamžiams. Kita vertus, lankymasis bendrojo lavinimo įstaigose, vėlesnis perkėlimas į kurčiųjų ugdymo įstaigas parodo, kad kurčiųjų bendruomenė yra atrandama per gestų kalbą.

¹¹ Kurtumo dovana (angl. *Deaf Gain*) – tai kurtumo apibūdinimas kaip jutiminės ir pažintinės įvairovės dalis, galinti prisidėti prie didesnės žmonijos gerovės.

Kiekvienam žmogui bendravimas sudaro galimybes keistis informacija, suprasti vienas kito suvokimą ir supratimą, plėsti įvairialypius žmonių kontaktus, daryti įtaką. Vis dėlto, kalbų skirtumas trukdo artimiau bendraujant su kitais, suprasti vienas kitą. Kurčiajam asmeniui svarbu per gestų kalbą pasiekti tarpasmeninių santykių harmoniją. Du informantai G9 ir M3 patyrė panašias patirtis ir pateikė prisiminimus. Prieš KI operacijos atlikimą, informantas G9 lankė kurčiųjų ikimokyklinio ugdymo įstaigą, vartojo GK, bet nedaug, o informantas M3 taip pat būdamas mažas įsiminė tik pirštų abėcėlę. Mokslo įstaigoje pedagogų požiūris į KI ir GK pasikeitė po operacijų. Galima teigti, kad natūraliai su KI, informantai buvo priskirti dominuojančiai daugumai. Pastebima, kad abiem informantams po atliktos KI, nutrūko ryšys su kurčiųjų bendruomene, buvo pereita į girdinčiųjų pasaulį bei išlikęs sentimentalus gestų kalbos artumas. Kita vertus, informantas G9 pridūrė, kad nesusirado girdinčiųjų draugų bei sunkiai pritapo prie girdinčiųjų kultūros bei aplinkos dėl esamų kalbos barjerų.

9. **G9:** <...> *Kai mažas buvau, mokiausi pora gestų, abėcėlės, tad prisiminiau ir norėjau daugiau išmolti.<...> Sunku buvo pritapti, stengiausi išmolti kalbėti, draugų neturėjau. Su kurčiais buvo geriau, daugiau galėjau su jais bendrauti, o su girdinčiais nelabai galėjau <...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

10.**M3:** <...> *kai persikėliau į LKNUC, gestų kalbos nemokėjau, tik tylėjau, <...> atsimenu, kad kažkada mačiau pirštų abėcėlę, kai dar prieš KI operacijos mokiausi, mane mokė mano mama, bet po KI operacijos jau nebevarčiau pirštų abėcėlės. Ir nustebau, kad pasąmonėje išliko pirštų abėcėlė, atsimenu.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

Atsižvelgiant į šiuos pasisakymus, aiškiai matome, kad informantams antrosios kalbos mokymasis t.y. lietuvių kalbos, yra glaudžiai susiję su besimokančiojo saviverte, pasitikėjimu savimi, saviraiška, pozityviu nusiteikimu, nebijojimu suklysti, išbandyti tai, kas nepažinta. Vis dėlto, mokydami sakytinės kalbos žodžius, informantai tikėjosi tapti lygiaverčiais pašnekovais su girdinčiais. Besimokančiojo savivertė ir požiūris į save kaip į žmogų besimokantį kitos kalbos yra svarbios besiformuojančiai tapatybei. Nors informantai turėjo KI, skaitė knygas, pažino raides ir žodžius, bet supratimo ir suvokimo, kas apie ką yra rašoma, deja, nėra. Atlikti kitų autorių tyrimai patvirtino, kad kurtieji pripažįstami prastais skaitytojais. Iš dalies taip yra todėl, kad LGK gramatikos struktūrą ir lietuvių kalbos gramatiką skiriasi.

Kita vertus, jei informantas mokėtų gestų kalbą, būtų išvengta menkavertiškumo jausmo atsirandančio dėl kalbos barjerų. KI ir gestų kalba veikiančios kartu sudarytų galimybes suprasti tekstą bei aktyviai bendrauti su kultūrine bendruomene. Tiriamieji parodo KI egzistuojančias

problemas, kurias patiria apkurtę ar neprigirdintys asmenys neturėdami galimybių lavinti gestų kalbos įgūdžių. Vienas iš informantų paminėjo, kad dabartinė jo gimtoji kalba yra gestų kalba, o ne lietuvių kalba, nors lankė bendrojo lavinimo mokyklą ir užaugo sakytinės kalbos aplinkoje.

11. **G9:** <...> *anksčiau, kai stengiausi išmokti skaityti, skaičiau ir nieko nemačiau, nesupratau, mano galvoj buvo tiesiog tuščia. Klausinėdavau mamos, ar ji supranta, kas knygoj parašyta. Ji atsakydavo, kad taip, o man pačiam tai buvo nesuvokiama, ką galima knygoj suprasti. Bandydavo man duoti lengvesnes knygas skaityt, perskaitęs pora sakinių džiūgaudavau, kad pagaliau suprantu. Tačiau kuo toliau tuo skaitymą apleidau. Jeigu skaitydamas mąstyčiau vizualiai, gestų kalba, gal atrasčiau skaitymo malonumą, tik deja, nieks manęs nemokė, kaip skaityt, tad nežinau, manau, jau dabar per vėlu <...> nuo gimimo mano pirmoji kalba buvo lietuvių kalba. O dabar atvirksčiai – mano gimtoji dabar – gestų kalba.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Nustatyta reikšminga tendencija pagal medicininio modelio diskursą, kad girdintys tėvai vengia gestų kalbos. Dauguma kurčių vaikų turi girdinčius tėvus, o tai rodo, jog gestų kalbos yra rečiau perduodamos vertikalčiai šeimoje tarp senelių, tėvų ir vaikų, kai tuo tarpu, daugelis žodinių kalbų yra perduodamos vertikalčiai. Girdintieji tėvai kontroliuodavo savo kurčius vaikus, drausdavo mokytis gestų kalbos, įsilieti į kurčiųjų bendruomenę, mokydavo skaityti ir kalbėti tik sakytine kalba. Matome, kad informantai slapta mokydavosi gestų kalbos. Jiems bendravimas gestų kalba teikdavo malonumą, pasitikėjimą, pozityvų nusiteikimą. Taip pat pastebimas reikšmingas informantų pasisakymas dėl santykių *atšalimo* su šeima. Galima teigti, kad artimoje aplinkoje vyrauja stereotipinis požiūris į kultūrinę mažumą.

12. **G9:** <...> *kai bendraudavau gestų kalba nuotoliniu būdu, programa „Skype“, slėpiausi nuo tėvų, kad mokausi gestų kalbos. Kai mama mane tikrindavo, ką veikiu, iškart apsimesdavau, kad kalbuosi, kai ji išeidavo, bendraudavome gestų kalba. <...> Mano mama nenorėjo ir neleido, kad išmokčiau gestų kalbą, suprantu jos nuogąstavimus, abejones. Ji norėjo, kad gerai kalbėčiau.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Pastebima tendencija, kad jaučiamas didesnis poreikis bendrauti gestų kalba su kitais kurčiasiais draugais, bendraamžiais. Galima sutikti, kad gestų kalba atlieka svarbiausias kalbos funkcijas, kuri leidžia bendrauti, išsakyti savo mintis, jausmus, nuostatas, keistis informacija, daryti poveikį: patarti, pakviesti ir pan. Kurtieji pasidalindami ta pačia patirtimi, idėjomis, problemomis sudaro dar didesnę norą tapti kurčiųjų bendruomenės nariais.

Pastebimas teigiamas gestų kalbos vertinimo ryšys su vidine motyvacija. Svarbu atkreipti dėmesį, kad informantai bendraudami daugiau gestų kalba jautėsi geriau. Informantų sakytinės kalbos

įgūdžiai natūraliai suprastėjo dėl to, kad bendravimas išliko tik su šeima, o komunikacija gestų kalba tapo pagrindine priemone patenkinti vidinius poreikius.

13. **M3:** *gestų kalbos nemokėjau, išmokau pats stengdamasis, domėdamasis ir paprasčiau neprigirdinčiojo draugo pamokyti gestų kalbos ir jei kur nežinojau naujų gestų, paklausdavau. Su juo kalbėjausi sakytine kalba. <...> nuo to laiko jau laisvai vartoju gestų kalbą <...> sakininė kalba dabar jau prastėja, bet kartais pats kalbu ja <...>*
(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

14. **G9:** *<...> su vienu žmogumi išmokti gestų kalbos man asmeniškai buvo patogia, nes kurčiųjų mokykloje gestų kalbą buvo labai sunku suprasti, visi greit kalbėjo ir vartojo naujus žargonus. Nors stengiausi jų klausinėti, buvo nesmagu, nenorėjau trukdyti, kad jų nenervinčiau, tad paprasčiau vieno žmogaus, kad mane išmokintų greičiau kalbėti gestų kalba, tad man tai labai padėjo geriau perprasti šią kalbą.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Neprigirdintieji, remdamiesi savo nepilnaverte klausa, tiesiogiai bendraudami gali bent mažai, bet savarankiškai įgyti kalbos pradmenų. Jų kalbos lygį lemia klausos susilpnėjimo laipsnis, laikas ir specialistų pedagoginis darbas, kai palaikomi ir tobulinami jau turimi kalbėjimo įgūdžiai. Dauguma kurčiųjų, kurie mokosi bendrojo lavinimo įstaigose, dažniausiai daug laiko skiria tarties bei klausos lavinimui. Informantas G9 buvo verčiamas išmokti sakininės kalbos įgūdžių, todėl lankėsi pas logopedus, jam buvo skirtas asmeninis padėjėjas bei parinkti specialūs užsiėmimai, bet pačiam dalyviui tokie užsiėmimai buvo tik laiko gaišimas. Viena vertus, pedagogų bei tėvų reakcija ir atsakas turėtų būti teigiamas ir skatinantys mokantis kalbų. Kita vertus, girdinčiųjų tėvų požiūris į kurčių vaiką, gestų kalbą būna stereotipinis dėl to, kad visais būdais yra stengiamasi kurčių vaiką „pataisyti“ ir priartinti prie girdinčiųjų pasaulio. Taip pat galima pastebėti, kad informantas G9 pareiškė, kad visos pastangos ir parama integracijai į girdinčiųjų aplinką turėjo neigiamas pasekmes dėl negalėjimo aktyviai įsilieti į kurčiųjų bendruomenę.

15. **G9:** *<...> ėjau pas logopedą, plius lankiausi ir pas kitą daktarą specialistą - logopedą. <...> Stengiausi tobulintis, tačiau pats giliai viduje tingėjau, norėjau įdomesnio laisvalaikio, bendrauti, džiaugtis, pramogauti, bet deja, negalėjau, turėjau mokytis, bet atsiprašau, tingėjau.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

2.5.2.3. Kalbinės nuostatos

Kalbinės nuostatos – tai kalbos vartotojų požiūris į vieną ar kitą kalbą arba kalbos atmainą, t. y. tarmę, žargoną, kurios nors visuomenės grupės kalbėjimą ir pan. Kitaip tariant, nuostatos atskleidžia, kuri kalba ar kalbos atmaina vertinama palankiai, o kuri – neigiamai. Lietuvoje gyvenantys kurtieji dėl kalbos yra dominuojančioje aplinkoje. Lietuvių gestų kalba yra suprantama kaip nelygiavertė sakytiniai lietuvių kalbai. Taip pat tai gali būti dėl prastesnio lietuvių gestų kalbos prestižo. Ankstesni atlikti tyrimai apie kurčiųjų integraciją rodo sakytinės kalbos dominavimą. Vis dėlto, kurčiųjų gimtajai kalbai yra skiriama nepakankamai dėmesio, daugiausiai kurčiuosius mokoma sakytinės kalbos. Vyraujantis stereotipas kuria priešpriešas gestų kalbos vartojimui.

Analizuojant kurčiųjų asmenų tapatybę, atlikti kitų autorių tyrimai atskleidžia vyraujanti lūžį tarp asmenų, kurie daug laiko buvo praleidę girdinčiųjų aplinkoje, vėliau perėjo į kurčiųjų bendruomenę. Gestų kalba leidžia laisvai reikšti mintis ir bendrauti su kitais nariais. Kurčiųjų mokykloje yra bendraujama tiek gestų kalba, tiek lietuvių kalba. Informantai patekę į kurčiųjų mokymosi įstaigas gauna informaciją bei reikiamas žinias gestų kalba. Informantams M3 ir G9 tampa lengviau įsisavinti informaciją kurčiųjų mokykloje nei girdinčiųjų, nes pastarojoje vyravo bendravimo kliūtys. Pateiktos citatos atskleidžia, kad kurtieji būdami dominuojančioje aplinkoje stengdavosi pasivyti girdinčiuosius. Atsižvelgiant į citatą esančią žemiau, aiškiai matome, kad pirmasis informantas M3 džiaugiasi dėl galimybių mokytis kurčiųjų mokykloje. O kitas informantas G9 subjektyviai nuomone parodo aiškų susidomėjimą kurčiųjų mokykla, kuri yra Vilniuje. Jis teigė, kad ankstesnėje mokykloje dėl egzaminų kilo nesusipratimai dėl užduočių supratimo ir atlikimo. Tuo tarpu, LKNUC mokytojai, mokėdami gestų kalbą, pasirūpino reikalinga informacija, kuri leido sklandžiai ir aiškiai suprasti užduotis, išlaikyti egzaminus. Vyravo totalioji komunikacija¹², kurią jis suprato žymiai geriau. Informantas G9 pabrėžia, kad gailisi dėl vėlyvo apsisprendimo mokytis kurčiųjų mokykloje, kurioje teko mokytis metus laiko.

16. **M3:** <...> *man patiko LKNUC labai, nes daug mokytojų moka gestų kalbą ir moko totaliąją komunikaciją, visa tai labai padėjo man lengviau suprasti, negu bendrojo lavinimo mokykloje.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

17. **G9:** <...> *mokytojų padedamas išlaikiau egzaminus, daug geriau man ten buvo, likau patenkintas, tiesa, gaila, kad ten praleidau tik metus.*

¹² Totalioji komunikacija - lietuvių kalba besiremiančių komunikacijos būdų – kalbėjimo, skaitymo iš lūpų, skaitymo, rašymo, klausos likučių naudojimo, kalkinės gestų kalbos – visuma. *LR švietimo ir mokslo ministras, įsakymas dėl dvikalbio kurčiųjų ugdymo sampratos, Dvikalbio ugdymo samprata, I. Bendrosios nuostatos, 2007.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Atlikti empiriniai tyrimai rodo, kad kurčiųjų tapatybė tarsi prabunda tada, kai kurčiam asmeniui yra sudaromos aplinkybės vartoti gestų kalba, kuria jis gali nevaržomai bendrauti ne tik artimoje aplinkoje, bet su kitais kurčiais mokymosi įstaigoje, popamokinėje veikloje, kurčiųjų bendruomenės rengiamuose susitikimuose, kultūriniuose renginiuose ir kt. Gestų kalba kurčiam žmogui tampa tarsi vartai pro kuriuos atsidaro įvairios galimybės, kurios sustiprina kurčiojo asmens tapatybę. Tuo tarpu, artima aplinka tikisi iš vaiko turinčio KI aiškios artikuliacijos ir puikios sakytinės kalbos. Tėvų požiūriu vaikams reikia sudaryti sąlygas, kuo daugiau mokytis sakytinės kalbos. Nepaisant to, informantai M3 ir G9 lankydami bendrojo lavinimo mokyklas susidūrė su tam tikrais nesklandumais susijusiais su bendravimu. Buvo pabrėžiamas pedagogų abejingumas kurtiesiems vaikams, kuriems buvo skiriamos palengvintos užduotys. Galima daryti prielaidą, kad tokie veiksmai skatino atsilikti nuo kitų girdinčiųjų klasės draugų. Vis dėlto, informantas G9 pridūrė nors turi KI, vis tiek tampa sudėtinga išgirsti garsus, žodžius, paprastus sakinius triukšmingoje klasėje. Pastebima neigiama pedagogų įtaka kurtiesiems vaikams, nes pedagogai nesistengė perteikti pilnai informacijos dėl to jie atsilikdavo nuo girdinčiųjų.

18. **M3:** <...> viena mokytoja dažnai man padėdavo, o kiti mažiau. Tik vieno nemėgau, lietuvių ir anglų kalbos, labai sunku susikalbėti, mokytojas vis kalbėjo su manimi, vis nesupratau ir nesupratau, nesimokiau, ir žvalgiausi po klasę, nuobodu. Reikėjo skaityti knygas <...> po to atsakinėjau į kelis klausimus, taip dariau ir kartojo tas pats, mane nervino. <...> nekenčiu anglų kalbos, o lietuvių kalbos mokytojas keistas, nes duodavo darbus kitokius nei kitiems mokiniams, duodavo man mažiau užduočių ir pradėjau atsilikti nuo kitų. <...> anglų kalbos beveik neišmokau nieko, tingėjau, praleidau daug pamokų ir prastus pažymius, bet man nė motais <...> nekenčiu lietuvių kalbos mokytojos, ką turėjau veikti per pamoką, ji man davė knygą ir skaičiau, viskas, jokių užduočių ir pan. <...> Visiškai baisu!

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

19. **G9:** <...> dažniausiai suprantu tik lengvus, paprastus žodžius, o kai sudėtingiau kalba, tada jau neišeina susigaudyti. Bet labai, labai sunku susigaudyti, kai klasėje yra didelis triukšmas. Labai sunku susigaudyti, kur yra mokytojos balsas, apie ką kalba. Išties buvo sunku, tad vietoj to man duodavo lengvas užduotis, darbus.

(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Kurčiųjų bendruomenę sudaro įvairių sričių girdintys pedagogai, specialistai, profesionalai, kurie atstovauja dominuojančios aplinkos interesus, akcentuoja sakytinės kalbos svarbą. Šeimos gydytojas yra pagrindinis, o gal net vienintelis, kuris suteikia informaciją apie kurtumą. Taigi, kaip pažymi Kushalnagaras ir jo kolegos, kurtumas dažnai yra vertinamas kaip „medicininė būklė, kuri turi technologinį sprendimą“. Tuo tarpu, gestų kalba užima ribotą supratimą bei nereikšmingą vietą kurčiųjų bendruomenės aplinkoje, kai turėtų būti atvirkščiai. Informantas G9 prisimena, kad jo mama

jį leido į bendrojo lavinimo mokyklą vien dėl to, kad tos srities specialistas dirbęs kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centre, Kaune, pateikė rekomendaciją vaiką leisti mokytis į girdinčiųjų mokyklą. Pedagogas pastebėjęs informanto G9 gabumus artikuliuoti ir kalbėti, nusprendė, kas geriausiai tinka vaikui, o tai buvo – nevesti vaiko į KKNUC. Galima daryti prielaidą, kad vieno profesionalo neatsargus priimtas sprendimas gali pakeisti viso kurčiojo asmens tapatybės formavimąsi. Verta pridurti, kad informantas gailisi dėl tokio sprendimo ir geriau būtų pasirinkęs mokytis kurčiųjų mokykloje nei girdinčiųjų.

20. **G9:** *Kai buvau penktokas, prisimenu, mama ieškojo, kur man toliau mokytis, pamenu, buvom nuvažiavę į Kauno kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokyklą, ten kalbėjosi, mane tikrino, ar galiu skaityti ir t.t. Tik nežinau, kodėl mama nusprendė mane vesti į girdinčiųjų mokyklą Klaipėdoj. Galėjo išleisti mane mokytis Kaune, kur man būtų buvę šimtąkart geriau.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Teorinėje dalyje autoriai taip pat priduria, kad kurtieji rado būdų apibrėžti ir išreikšti save per savo kultūrą. Jų gestų kalbos turtingumas suteikia jiems įžvalgų, išradingumo ir ironijos galimybių. Kurčiųjų žmonių santykis su gestų kalba yra stiprus, o klaidingas įsitikinimas, kad gestų kalba yra tik paprastų gestų rinkinys, neturintis vidinės struktūros, sukelia klaidingą nuomonę apie kurčiųjų santykį su jų gestų kalba. Pagal informanto išsakytas mintis matyti, jog gestų kalba išties atlieka svarbų vaidmenį. Kurtieji ne tik, kad bendrauja gestų kalba, bet ir vizualiai mąsto naudodami gestų kalbą. Pasak informanto G9, bendrauti lengviau yra naudojant gestų kalbą, nes yra mąstoma vizualiai. Siekiant išsiaiškinti kalbines nuostatas, G9 buvo klausama apie gestų kalbos svarbumą kasdieniniame gyvenime. Jis ir kiti informantai suvokia, kad gestų kalba yra gimtoji kalba, teisė į kalbą yra privaloma ir užtikrinama pagal įstatymą. Informantai suvokia, kad mažiau kalbant gimtąja kalba kalba gali užsimiršti, o girdinčiųjų aplinkoje kurčias laikomas nereikalingu, svetimu.

21. **G9:** *Gestų kalba man lengviau su kitais bendrauti, geriau suprantu kitus, jaučiu, bendravimas tampa kokybiškesnis nei bendraujant su girdinčiais. Man vaizdingą kalbą geriau sekasi suprasti, matau ir suprantu, apie ką kalbama. Aš pats turiu klausos negalią, man sudėtingiau suprasti žodinę kalbą, kodėl neturėčiau turėti galimybės pažinti gestų kalbą, kuri yra pritaikyta kurtiesiems? Man tai padeda tobulintis, ir protiškai, ir psichologiškai. O su girdinčiais jaučiuosi esantis niekas, smegenys nefunkcionuoja, kalbos nesuprantu, socialiai jaučiuos esantis nereikalingas.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

2.5.2.4. Socialiniai santykiai ir kalba

Socialiniai ryšiai su žmonėmis, institucijomis bei šių ryšių stiprumas turi didelę reikšmę žmogaus raidai, jo visaverčiam funkcionavimui visuomenėje. Bendrojo švietimo lavinimo įstaigose dalyvaudami kurtieji vaikai be kitų kurčiųjų praranda šiai bendruomenei būdingus bruožus, kurių metu gali nesusiformuoti kurčiųjų tapatybė. Kurčiųjų švietimo įstaigose kurtieji vaikai įgauna reikšmingos patirties (Murray, Hall ir Snoddon, 2019). Kiti autoriai taip pat teigia, kad integracija į bendrojo lavinimo įstaigas didina kurčiųjų tapatybės klausimą. Pastebima tendencija dėl noro išlaikyti stiprius ryšius su bendruomene. Galima sutikti, kad per kalbą žmogus gali plėtoti ryšius su kitais žmonėmis. Socialinius ryšius gali kurti šeima, santykius darbovietėje, mokykloje, bažnyčioje, įsitraukti į socialinius judėjimus, netgi valdžios institucijas. Tai apima tokius socialinio gyvenimo bruožus kaip socialiniai tinklai, normos ir pasitikėjimas, kurie leidžia veikti efektyviau drauge siekiant bendrų tikslų. Nuo pat mažų dienų, vaikų vystymasis priklauso nuo efektyvaus bendravimo, šilto ryšio su šeima, tinkamos kalbos pasirinkimo bendraujant su šeimos nariais. Tai tampa pagrindu kiekvienam vaikui. Pasak informantų, kurtieji vaikai augantys girdinčiųjų šeimose patiria tam tikrus sunkumus. Pavyzdžiui, girdintys tėvai nemoka gestų kalbos, neužmezga glaudžių ryšių su artimaisiais. Vaikai nors ir nešioja KI, jaučiasi vieniši, atstumti, nesuprasti, o bendravimas sakybine kalba įvardijamas paviršutinišku. Kita vertus, informantai pažymi jog stengiasi integruotis į kurčiųjų bendruomenę, susirasti draugų, bendrauti su kitais nariais taip užpildant atsirandančią tuštumą artimoje aplinkoje.

Tyrimo dalyvis G9 teigia, kad artimoje aplinkoje jautėsi atskirtas. Yra paminėtas žemas lietuvių kalbos gramatikos lygis, trumpalaikis prisitaikymas prie kurčiojo asmens, nepilnos informacijos perteikimas. Tai yra įvardijamas kaip „vakarienės stalo sindromas“. Verta paminėti, kad šis reiškinys vyksta ne tik vakarienės metu; tai gali nutikti daugelyje situacijų, pavyzdžiui, važiuojant automobiliu, žaidžiant žaidimų aikštelėje, bendraamžių pokalbiuose, taip pat kitais atvejais, kai kurčias asmuo bendrauja su girdinčiais žmonėmis. Taip pat ir informantas M3 pasidalino panašia patirtimi.

22. **M3:** *Bendrauju su tėvais sakybine kalba. Su jais visada jaučiuosi vienas, tylus ir man nuobodu. Nesuprantu, ką tėvai tarpusavyje kalba, o su kurčiais puikiai ir smagiai bendrauju <...> Su tėvais ryšys nelabai geras <...> išsižeidė, kad aš nusprendžiau persikelti į kurčiųjų mokyklą iš bendrojo lavinimo mokyklos. <...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

23. **G9:** <...> *kai už stalo su gimine sėdžiu, visi žino, kad mano balsas kitoks, kalbu su klaidom, man su gramatika nelabai gerai sekasi, tad visi su manim bendrauja, bet dažniausiai nedaug, tiesiog pasako pagrindus, kas kaip vyksta ar panašiai, tiesiog pasišnekame paprastai.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Vis daugiau tyrėjų (Ladd, 2003; Nordell ir Erlandsen, 2011) pritaria kurčiųjų įsitikinimui, kad jų pačių sukurta kultūra yra ne mažiau vertinga. Šią kultūrą jie laiko natūralia aplinka, kurią sąlygoja gestų kalba. Taip pat galime pridurti, kad kurčiųjų bendruomenėje itin didelę įtaką turi asmeninė patirtis, o ne klausos praradimas. Šioje dalyje aptariamas informantų požiūris į bendrojo lavinimo įstaigų pasikeitimus. Empirinio tyrimo apklausos metu norima išsiaiškinti, kaip informantai jautėsi, kokius pastebėjimus gali pateikti lyginant kurčiųjų švietimo įstaigas su girdinčiųjų įstaigomis. Abiejų informantų atsakymai neišsiskyrė, buvo panašūs. Bendrojo lavinimo įstaigose informantams buvo sudėtinga susirasti draugų, kurti stiprius bei draugiškus ryšius vieniems su kitais. Santykiai būdavo dalykiški, paprasti, nieko neypatingi, tikra draugystė to nebūtų galima pavadinti. Taip pat informantas M3 pastebi, kad įsiliejus į kurčiųjų bendruomenę pažįstamų girdinčiųjų dar labiau sumažėjo, o informantas G9 akcentuoja vienišumo, nuobodumo, jausmą. Galima daryti prielaidą, kad bendravimas ir kalba informantams suteikė galimybes susirasti draugų, plėtoti tarpusavio santykius, palaikyti vienas kitą, keistis mintimis, jausti reikalingumo jausmą.

24. **M3:** <...> *Anksčiau turėjau girdinčių draugų, kai įstojau į kurčiųjų mokyklą, su jais jau nebendrauju.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 2)
25. **G9:** <...> *visą laik būdavau vienas, draugų neturiu, jų išvis nebuvo. <...> O pramogų, išvykų kartu su kitais nebuvo, daugiausiai laiko praleisdavau namuose.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Socialiniai tinklai tampa komunikacijos kanalu, per kurį plėtojami žmogiškieji socialiniai ryšiai, o įvairūs ryšiai sudaro žmogiškųjų socialinių ryšių tinklą, kuriuose yra vartojama GK, pavyzdžiui, kurčiųjų klubai, kurčiųjų organizacijos, kurčiųjų sportas ir kt. Informantų teigimu, kurtieji vaikai, kurie auga girdinčiųjų šeimose susiduria su įvairiausiais sunkumais. Vis dėlto gestų kalba atveria naujas patirtis ir pažintis kultūrinėje bendruomenėje. Viena vertus, kaip kultūrinė mažuma, kurtieji visada ieško galimybių pabendrauti ir susitikti su kitais gestakalbiais. Viena iš pateiktų informantų citatų rodo gestų kalbos svarbą. Informantas pateikia pavyzdį apie organizaciją „Pagava“. Tėvai siekia įgyti reikalingų žinių, kad galėtų padėti savo kurtiems vaikams, kad būtų tenkinami specialūs šių vaikų poreikiai ir visapusiai ugdomi jų gebėjimai. Nors informantai turėjo

KI, bet stovykloje jie norėjo teikti pirmenybę gestų kalbai. Vaikai slapta nuo tėvų bendraudavo ne sakytine kalba, o gestų kalba. Pastebima kurčiųjų bendruomenės įtaka. Informantai susitikdavo dviese ir kalbėdavo sakytine kalba, o atvykę į stovyklą pirmenybę teikdavo gestų kalbai, nes aplinkui kiti bendraudavo gestų kalba.

26. **G9:** *Vienas pažįstamas draugas su KI mane pakvietė į PAGAVA stovyklą¹³ <...> ten draugas bendravo su kitais kurčiaisiais ir mane buvo vieną palikęs. <...> kodėl mane paliko, nes tarp mūsų draugui (turi KI) buvo nuobodu, nes mes šnekėjom žodine kalba, jam su mumis buvo neįdomu, todėl pats perėjo į kurčiųjų gretas, kur daugiau gestų kalbos buvo. <...> tiesiog perėjo į kitą kompaniją dėl gestų kalbos. <...> Pasiprašiau leisti prisijungti. Iš pradžių nieko nesupratau, sunku buvo suprasti gestų kalbą. <...> buvo viena mergina, kuri kalbėjo, tad priėjau prie jos ir paprašiau, kad mane pamokytų gestų.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

27. **M3:** <...> kai buvau stovykloje, kurioje organizavo KI turintiems vaikams <...> vienas draugas mane pasiūlė mokytis LKNUC ir ten išmoksiu gestų kalbą <...>

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

Verta paminėti, kad informantas M3 ankstesniuose komentaruose paminė, kad bendravimas sakytine kalba yra daug sudėtingesnis ir nuobodesnis procesas nei vartojant gestų kalbą. Taip pat yra priduriamas kompleksiškas sakininės kalbos vartojimas, kuriai reikia daugiau atkaklumo nei bendraujant gestų kalba. Gestų kalba pasižymi gramatine raiška, kuri daugiausia grindžiama veido, galvos judesiais ir šių judesių įvairiomis modifikacijomis erdvėje, o tai informantui M3 yra priimtinesnis bendravimo pobūdis. Verta paminėti, kad informantas teikia pirmenybę gestų kalbai, o ne sakytinei bendraujant su draugais bei artimaisiais.

28. **M3:** <...> *Mano draugui E2 patinka kalbėti sakytine kalba, ką padarysi. Man nusibodo kalbėti (šypsosi), sunku kalbėti, o gestų kalba man lengva, pavyzdžiui, apie tą daiktą galiu pasakyti ar apibūdinti, o žodžio net nežinau. Yra skirtumas <...> yra kiti neprigirdintieji, kalba vien sakytinę kalbą, ei, nieko tokio.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

Interviu metu siekiama pamatyti platesnį, įvairiapusį socialinį kontekstą, kurio metu dalyviai bendrauja su kitais žmonėmis. Empirinio tyrimo metu svarbu atpažinti informantų patyrimą veikiant vartojamai kalbai bei jos pasirinkimui. Galima sutikti, kad vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių vaiko tapimą asmenybe įtvirtinant tapatybę, yra šeima. Informanto M3 šeima vaikui perteikė kultūrą ir vertybes, elgesio normas, pirmines žinias, ugdė pažinimo ir bendravimo įgūdžius, bet visa

¹³ PAGAVA – Lietuvos šeimų, auginančių vaikų kurčius ir neprigirdinčius vaikus, bendrija. Ji organizuoja tradicinę kasmetinę stovyklą, į kurią atvyksta iš Lietuvos vaikai tiek kurčiųjų, tiek neprigirdinčiųjų ir KI turinčių.

informacija buvo teikiama sakytine kalba. Nors šeimoje informantas M3 jautėsi saugus, galėjo užmegzti ryšius su šeimos nariais, tačiau pakeitus aplinką situaciją irgi pasikeisdavo. Viešose erdvėse, mokymosi įstaigoje, plečiant socialinius ryšius, informantas M3 susidurdavo su sunkumais: komunikacija be artimųjų neįvykdavo. Be to, pats informantas nebuvo įsitraukęs į kurčiųjų bendruomenę, neturėjo gebėjimų užsisakyti gestų kalbos vertėjo, kuris užtikrintų sklandų bendravimą su girdinčiais.

29. **M3:** <...> su girdinčiais bendrauju sunkiai, neįmanoma klausyti normaliai, net su girdinčiais draugais, jei po truputį ilgai bendraujam, įmanoma perprasti bendravimą iš klausos, o iškart bendrauti nepavyko, dažnai mano mama padeda. <...> Prisimenu, kai buvau registratūroje gydymo įstaigoje, pasakiau savo duomenis, registruotojė suprato mane, be problemų buvo <...> kai užėjęs buvau pas tą vyrą daktarą, ir su nesusikalbėjau, nes jis kalbėjo kaip kareivišku balsu, sunku klausytis, man pirma teko rašyti lapeliu daktarui, bet atsakė raštu sudėtingą žodį, kurio aš nežinojau, vėl kliūtis. Iškart paskambinau mamai, ji jam pakalbėjo telefono skambučiu ir paaiškino mano problemą, ir susitvarkė. Jei mama negalėtų padėti, būčiau išėjęs iš kabineto, o užsakyti gestų kalbos vertėją per skaiptą niekada neužsisakinėjau ir nebuvo neišbandęs.

(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

2.5.2.5. Bendruomenės ir kultūros poveikis tapatybei

Analizuojant gautus tyrimo duomenis jau galima išskirti kurčiųjų kultūroje esamus pasakojimus, kad gestų kalba išlaisvino iš girdinčiųjų kultūros ir įstrigusio oralizmo. Tai apibūdina kaip kurčiojo asmens tapatybės lūžį, kurio metu yra siekiama tapatybės. Ji tampa gaji per vartojamą gestų kalbą, įsiliejimą į kurčiųjų bendruomenę, socialinių ryšių užmezgimą ir plėtojimą. Šių veiksmų plėtojimas lėmė reikšmingus jų tapatybės pokyčius.

Nariai gebantys laisvai bendrauti gestų kalba tampa stipria tos bendruomenės dalimi. Galime atkreipti dėmesį į tai, kad gestų kalba tampa tarsi kertiniu aspektu, kuris leidžia tapatintis su kurčiųjų bendruomene įgyjant stiprų grupės jausmą. Informantas G9 save apibūdina kaip asmenį, kuriam kurčiųjų kultūra ir kurčiųjų bendruomenės normos bei gestų kalbos mokymasis yra naujas ir jaudinantis nuotykis. Šis suvokimas skatina joje vis didesnę pagarbą kurtiesiems kaip „kompetentingiems“. Galima teigti, kad kalba užima svarbią vietą kurčiojo asmens suvokime. Pats informantas G9 teigia, kad „...gestų kalba jo gyvenime užima svarbią vietą...“, todėl galima akcentuoti jog čia yra pastebimas perėjimas iš girdinčiųjų į kurčiųjų kultūrą.

30. **G9:** <...> slėpiausi nuo tėvų, kad mokausi gestų kalbos. Tačiau laikui einant jaučiau poreikį jiems pasakyti, reikėjo kažkaip, kad jie žinotų. Kai pagaliau tėvams prisipažinau, kad jau MOKU GESTŲ KALBĄ, turiu naujų draugų. Mamai tos naujienos nepatiko, klausė, kodėl?. Paaiškinau, kad man su girdinčiais nesiseka, draugų neturiu, neturiu ką veikti, manęs nekviečia kur nors nuvažiuoti, sudalyvauti, pramogų nėra. O kurtieji mane kviečia, labai daug ko naujo išmoku, daugiau bendrauju su jais.<...> džiaugiasi palaipsniui radęs naujų draugų, daugiau su kitais bendravau, su kurčiaisiais atradau gyvenimo džiaugsmą, labiau motyvavo, eidavau su jais kur nors, pramogaudavau, o su girdinčiais buvo kitaip, nesijaučiau savas, buvo liūdna, jaučiausi vienišas. Gaila, kad pagal mano amžių, kurčiųjų pasaulį atradau labai vėlai. <...> jaučiuosi patenkintas, daugiau pasitikėjimo savimi būnant tarp kurčiųjų nei girdinčiųjų, netgi norėtu, kad visą laiką tupėčiau namie lyg kalėjime? Mamai tai buvo šokas, nenorėjo, kad man būtų blogai.

(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Toliau bus analizuojamos patirtys su kurčiųjų bendruomene. Informantas M3 dalinasi panašia patirtimi, bet jos šiek tiek skiriasi. Galima teigti, kad informantas M3 apibūdino savo tapatybės perėjimą iš girdinčiųjų pasaulio į kurčiųjų pasaulį. Informanto pasakojime pastebima aiški džiaugsminga emocija dėl įsitraukimo į kurčiųjų bendruomenę, gestų kalbos vartojimo, socialinių ryšių užmezgimo. Naudinga paminėti, kad kurčiųjų kultūroje ypatingą reikšmę užima sportas, kuris turi gana ilgą istoriją nuo 1924 m. Vykstančios tarptautinės varžybos, regioniniai ir pasauliniai čempionatai plėtoja ir skatina sportą bei varžymąsi tarptautinėje kurčiųjų sporto bendruomenėje, kurioje dalyvauja kurtieji. Informantas M3 dalindamasis savo patirtimi parodo stiprėjančius ryšius su kultūrine mažuma bei mažėjančių girdinčiųjų draugų ratą.

31. **M3:** <...> Kai perėjau į kurčiųjų mokyklą, daug bendrauju su kurčiaisiais, dažnai klausinėju draugų apie naujus gestus, taip pat seku naujienas gestų kalba vaizdo įrašė, bendrauju su draugais per vaizdo kamerą. <...> dalyvavau kurčiųjų sporto žaidynėse. <...> anksčiau turėjau daug girdinčių draugų, o dabar nebėra, atvirksčiai, tik visus kurčius draugus turiu, savaimė suprantama <...> bendrauju sakytine kalba tik su šeima <...> Jaučiuosi gerai, kai būnu kurčiųjų pasaulyje, bendraujame gestų kalba ir apie visokias naujienas, labai daug sužinojau <...> per gestų kalba naujienas supratau visai <...> kurčiųjų pasaulyje – čia mano vieta, o visai nenoriu būti girdinčiųjų pasaulyje, nes dažnai komunikacijos kliūtys, atsibodo <...> vargstu susikalbėti sakytine kalba.

(Žr. 1 lentelė, nr. 3)

Galimybė atstovauti bendruomenės nariams, sklandžiai reikšti mintis, imtis iniciatyvų skatinti pagarbą gestų kalbos vartojimui, kurčiųjų bendruomenei gali suteikti pranašumą prieš kitus narius. Tokie asmenys įgauna pasitikėjimą, pagarbą bei svarbų vaidmenį kurčiųjų bendruomenėje. Taigi, kalbinis aspektas yra susijęs su asmens kalbiniais įgūdžiais ir vartojama sklandžia gestų kalba. Iš informanto G9 pasakojimo galima suprasti, kad kurčiųjų bendruomenė save linkusi identifikuoti kaip kalbinę, kultūrinę bendruomenę visuomenėje. Bendruomenės nariai yra žmonės, kurie gimė kurti ar

kurčiais tapo vėliau, vieni kurtieji vaikai užaugo kurčiųjų šeimose, kiti kurtieji vaikai girdinčiose šeimose. Taip pat juos supa girdintys jų draugai, šeimos nariai, žmonės, dirbantys kurčiųjų organizacijose, gestų kalbos vertėjai ar kiti darbuotojai. Kiekvieno šiai kultūriniai mažumai priklausančio nario asmeninė patirtis yra unikali, išskirtinė, vienintelė. Taip pat ir gimtosios gestų kalbos išmanymo lygis gali skirtis. Vieni atitinka pradedančiųjų lygį, geba suprasti sakinius ir dažnai vartojamus posakius, susijusius su svarbiausiomis gyvenimo sritimis, o asmenys nuo mažens buvę kurčiųjų šeimoje, turintys stiprų ryšį su bendruomene atitinka įgudusiųjų lygį bei geba spontaniškai, laisvai ir tiksliai, perteikti gestų kalba vizualines reikšmes, niuansus, išdėstyti savo nuomonę, nuostatas, pažiūras. Galima atkreipti dėmesį į vyraujančią pasiskirstymą pačioje kurčiųjų bendruomenėje. Iš informanto G9 pasakojimo pastebima, kad tos pačios bendruomenės nariai, kurie atitinka įgudusiųjų lygį, vengia bendrauti su pradedančiais mokytis gestų kalbos. Tada pastebima natūrali socialinių ryšių atranka tarp gebančių laisvai reikšti mintis gestų kalba ir tų, kurie tik pradėjo jos mokytis. Informanto G9 asmeninė patirtis tai patvirtina, nes jam persikėlus į kurčiųjų mokyklą buvo jaučiamas atstūmimas, kurtieji gestakalbiai vengė jo dėl to, kad jis nemokėjo gestų kalbos, nors pats informantas rodė didelį susidomėjimą gestų kalba.

32. **G9:** <...> su manim vengdavo bendrauti. Dėl to, kad nemoku gestų kalbos. Pats suprantu, kalbu švelniai, lėtai, mano žodynas neturtingas, tad suprantu, kodėl vengdavo su manim bendrauti.
(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

Taip pat informatas M3 papildė savo pasakojimą apie tėvus. Tėvai dažnai jam kartodavo apie klausos svarbą. Tėvų požiūris atitinka visiškai medicininį modelį. Jie įdėjo daug pastangų tam, kad mokytų žodinės kalbos: informantas lankė bendrojo lavinimo mokyklą, kalbėjosi su tėvais žodžiu, darė viską, ką specialistai rekomenduodavo. Viena vertus, informantas M3 gali išgirsti tam tikrus garsus, atskirti tam tikrus žodžius, kita vertus, jis pats nesijaučia girdinčiųjų bendruomenės dalimi. Dalyvio pasakojimo metu pastebima tam tikra jaučiama neapykanta girdintiesiems. Taip pat bendrojo lavinimo įstaiga neužtikrino galimybių visapusiškai integruotis į girdinčiųjų aplinką. Galima teigti, kad informantas liko atskirtas nuo dviejų bendruomenių: kurčiųjų ir girdinčiųjų.

33. **M3:** <...> nenorėčiau vėl grįžti į susirinkimą salėje girdinčiųjų mokykloje, nes visiškai buvau atskiras nuo visų <...> ką aš ten sėdėjau ir spoksojau į kitus, nuobodu, ei, neįdomu, negrįšiu į girdinčiųjų pasaulį! (informantas papasakojo nenorį prisiminti, bet kartu juokiasi)
(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

Informantas M3 įsivaizduoja ir teigia, kad jeigu nebūtų palikęs bendrojo lavinimo mokyklos, jam būtų sunku ateityje. Jis gyventų ribotą gyvenimą, negalėtų pilnai savimi pasirūpinti. Gestų kalba ir kurtieji jam yra artimi.

34. **M3:** *Įsivaizduoju, jei nebūčiau LKNUC, ką daryčiau ir kuo būsiu, jei vis mokytėsi bendrojo lavinimo mokykloje toliau iki mokslų pabaigos??? Tikrai būčiau izoliuotas ir vienišas, būčiau su tėvais kartu gyventi ir neturėčiau ką veikti, neįsivaizduoju kaip jaučiuosi. <...> su kurčiaisiais bendrauju gestų kalba laisvai ir linksmai.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 2)

2.5.2.6. Apibendrinimas

Šiame skyriuje buvo aptarta „kurčiųjų tapatybė“, didėjanti lygybė ir dalyvavimas kurčiųjų bendruomenėje. Ši tapatybė atsiranda dėl sąveikos ir skirtingų aspektų, kurie daro įtaką vienas kitam, susikirtimo.

Kurčiųjų panardinimo (imersijos) tapatybė, kuriai būdinga pripažinimas, sukuriama lygios galimybės dalyvauti kurčiųjų bendruomenės veikloje. Kurčiųjų bendruomenės atstovas yra linkęs smerkti bei kritikuoti girdinčiųjų vertybes, idealizuoja kurčiųjų bendruomenę bei normas. Kadangi kurčiasis laikosi aktyvios pozicijos dėl bendruomenės narių, kurioje yra, save tapatina su gestų kalba, pabrėžia gestų kalbos privalumus, akcentuoja žodinės kalbos neigiamus niuansus. Svarbu paminėti, kad tapatinimasis su kurčiųjų bendruomene suteikia daugiau pasitikėjimo.

Be to, naratyvuose pastebima, kad kurčiųjų bendruomenė yra mažuma, gyvenanti apsupta daugumos kalbančių žmonių. Tradiciškai kurčiųjų bendruomenė atmeta bendravimą su girdinčiais ar kurčiaisiais asmenimis, motyvuodama galimu užteršimu iš kitų kultūrų ir jų diskursų, ypač kai medicinos modelis skatino paternalistinį elgesį su kurčiaisiais.

Kaip minėta, švietimas vaidino svarbų vaidmenį dalyvių identifikavimo procese. Svarbiausios edukacinės patirtys buvo susijusios su jų socialiniais santykiais su girdinčiais ar kurčiaisiais klasės draugais, o svarbiausia – kalba (lietuvių arba lietuvių gestų kalba), kuria jie bendravo su klasės draugais.

Verta išskirti, kad informantai turintys kurčiųjų tapatybę ilgai nesimokė kurčiųjų mokyklose, nes daugiausiai laiko buvo praleista bendrojo lavinimo įstaigose. Vis tiek jie patyrė laimingą socialinį gyvenimą. Nepaisant to, per trumpą laiką, mokantis apie dvejus metus kurčiųjų mokyklose pavyko atrasti save. Tačiau, stengdamiesi formuoti savo tapatybę, jie jaučia, kad viena iš savybių,

formuojančių jų tapatybę ir iš dalies skiriančių juos nuo kurčiųjų asmenų, yra žodinės kalbos vartojimas. Tai galima paaiškinti tuo, kad jie, kaip mūsų tyrimo dalyviai, paprastai užaugo į klausą orientuotoje aplinkoje ir išmoko žodinę kalbą laikyti pagrindiniu bendravimo būdu. Taip pat nors užaugęs girdinčiųjų šeimoje, vėliau atradęs gestų kalbą, kurčiųjų bendruomenę, nebenori grįžti prie sakininės kalbos.

Iš informantų pasakojimų galima išskirti tam tikrus ribinės tapatybės bruožus. Pagal Glickmano teoriją, tie kurtieji patenka į tam tikrus rėmus: nuo ribinės tapatybės pereinama į kurčiųjų tapatybę. Tie informantai aktyviai dalyvauja kurčiųjų bendruomenės veikloje, pastebimas tapatybės lūžis, antrasis informantas vartoja lietuvių gestų kalbą. Taip pat pirmieji du informantai kartais naudojami KI, bet retai. Pirmenybę teikia lietuvių gestų kalbos vartojimui. Abiejų informantų nuomonė sutapo, pristatė save kaip neprigirdinčius. Jų subjektyviu pastebėjimu, tapatybė yra įvardijama kaip neprigirdinčiojo žmogaus, o ne kaip kurčiojo dėl KI. Vis dėlto patys informantai sutinka dėl aktyvaus gestų kalbos vartojimo, jos pripažinimo gimtąją kalba poreikio.

2.5.3. Dvikultūrė tapatybė

Dvikultūrės tapatybes turintys žmonės išgyvena priklausomybės jausmą tiek kurčiųjų pasaulyje, tiek girdinčiųjų pasaulyje. Jie vertina ir didžiuojasi savo kurtumu ir kurčiųjų kultūra. Daugeliui kurčiųjų yra galimybė užtikrinti išgyvenimą socialinėje aplinkoje kartu su girdinčiais šeimos nariais, net jei kurtieji dažniausiai nori bendrauti su kitais kurčiaisiais. Šiame tyrime dalyvavo keturios informantės, kurių patirtys skirtingos, priklauso nuo įvairių veiksnių: ugdymo įstaigos lankymo, šeimos klausos būklės bei kalbos įsisavinimo laikas, tačiau visos gyvena tiek kurčiųjų, tiek girdinčiųjų pasaulyje. Iš keturių informantų, du yra gimę ir užaugę girdinčiųjų šeimoje, trečiojo šeima yra neprigirdinti, o ketvirtojo - kurčioji šeima.

- Informantė **A1** – prisistatė kaip kurčia iš girdinčiosios šeimos. Nelankė jokio darželio, pradėjo lankytis LKNUC nuo 1 klasės iki 12 klasės. Jos kalbos prioritetas yra LGK.
- Informantė **G5** – kurčioji, užaugo bendrojo lavinimo mokykloje iki 12 klasės. Nebenešioja KI. Vartoja ir LGK, ir LK.
- Informantė **R11** – jos šeima neprigirdinti ir ji pati neprigirdinti, tik viena mama kurčia. Šeimoje bendrauja kalkiniu gestų kalbos variantu, lankė bendrojo lavinimo mokyklą iki 12 klasės.

- Informantė **M12**, visai kurčia iš kurčios šeimos, turi jaunesnę neprigirdinčią sesutę. Vartoja LGK, bet su tėvais bendrauja kalkiniu gestų kalbos variantu, nes kurčias tėvas nuo vaikystės kalba sakytine kalba, o gestų kalbą moka paviršutiniškai, kurčioji mama GK nėra stipri, nes mokėsi bendrojo lavinimo mokykloje. Informantė M12 pati mokėsi kurčiųjų mokyklose – LKNUC ir KKNUC. Jos gimtoji kalba – LGK.

2.5.3.1. Savęs identifikavimas

Kurčiojo asmens tapatybė bus stipri, jeigu jis žinos apie savo kalbą, jaus pasididžiavimo jausmą, priklausymo jausmą kurčiųjų bendruomenei. Tyrimo dalyvių išsakytose patirtyse dėl tapatybės identifikavimo reikšmingų skirtumų nebuvo. Galima išskirti vieną bruožą būdingą visiems dalyviams - asmenys pripažįsta turintys kurčiųjų tapatybę. Vis dėlto, informantės save identifikuoja skirtingai. Visos drąsiai teigė, kad turi kurčiųjų tapatybę.

Viena vertus, informantė R11 priduria, jog gestų kalba atskleidžia jos tapatybę, bet save reprezentuoja kaip priklausančią neprigirdinčiųjų grupei, o ne kurčiųjų. Kita informantė A1 atitinka dvikultūrę tapatybę, nes prisistato esanti kurčia, būdama girdinčiųjų aplinkoje stengiasi prisitaikyti, geba vartoti dvi kalbas: gestų ir lietuvių, kai reikia susirašinėti. Informantė G5 laiko save kurčia nepriklausomai, ar yra nešiojami klausos aparatai, ar ne. Informantė M12 nuo vaikystės dėl kurtumo jautė diskomfortą, bet šiuo metu pripažįsta, kad turi kurčiojo tapatybę, priklauso kurčiųjų bendruomenei ir yra šios bendruomenės svarbi dalis. Galima teigti, kad kurtieji randa kelią ir kuria savo tapatybę įvairiuose kontekstuose, judėdami tarp kurčiųjų ir girdinčių žmonių grupių. Nors ir priklauso mažumų grupei, kurtieji yra ne tik kurčiųjų kultūriniame kontekste, bet juda tarp mišrios girdinčiųjų kurčiųjų kultūrų.

35. **A1:** *Esu kurčia. Gydymo įstaigoje ar panašiai visada pasakau, jog negirdžiu, paprašau susikalbėti raštu.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

36. **G5:** *Aš visada save pristatau kaip esu kurčia, nes jei be klausos aparatų, nepajėgiu kalbėti telefonu, susikalbėti su žmonėmis sakytine kalba, daugiau nieko negaliu, aišku, kad priklausu kurčiajam. <...> taip pat, pristatau „esu kurčia“ rodžiau gestais „NEGIRDĖTI“, kad galėtų lengviau prisitaikyti <...> jei nesusikalbama, paprašiau susirašinėti <...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 3)

37. **R11:** *<...> mano šeimoje neprigirdinčiųjų yra, tad save laikau neprigirdinčia, o tai – mūsų identitetas, nuo to ir priklauso, kad bendraujam gestų kalba.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

38. **M12:** *Iškart pasakau, kad esu kurčia (parodau gestais, kad negirdžiu). <...> Kai maža buvau, laikydavau save kurčia, tai buvo kaip savo asmens vizitinės kortelės suvokimas. <...> Bet kai buvau paauglė, kokių 15–16 metų, man buvo baisiai gėda pasakyti, kad esu kurčia, sunkiai tai išgyvendavau, norėdavosi prasmegti skradžiai žemę.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

Tęsdami informantų pasakojimus verta paminėti, kad tapatybė yra socialiai sukonstruotas procesas, kuris plečiamas susiejant praeities ir dabarties patirtį su savo tapatybe, taip formuojant naratyvus ar istorijas, kurias pasakojame kitiems. Interviu metu pastebėta, kad ne visada kurčiųjų tapatybės etapą galima laikyti „savaiame suprantamu dalyku“, nes kai kurios kurčiosios dalyvės kurtumą ne visada apibūdina kaip savaiame suprantamą dalyką. Dar vienas įdomus aspektas, kad kurtiesiems lengviau įvardinti savo, tam tikrą etninę grupę, kuriai priklauso, negu pasakyti savo kurčiojo tapatybę.

39. **M12:** *<...> Įdomiausia tai, kad mano tėtis dažnai man primindavo, kaip jis didžiuojasi esąs žemaitis, jei to klausimo būtų ėmėsis, manau, nepasakytų, kad dėl gestų kalbos ar kurtumo didžiuotųsi kurčiojo tapatybe. <...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

2.5.3.2. Kalbos įsisavinimo ir išmokymo patirtys

Autentiška kurčiųjų tapatybė pristatoma kaip dvikalbio dvikultūrio žmogaus, kuris prireikus telpa į abu pasaulius. Toks asmuo gali būti tarp dviejų kultūrų būtent dėl savo sklandžios dvikultūrės tapatybės. Pirmiausia, dar kartą pažvelgus į kurčiųjų tapatybę, pasakojimai parodė, kad dalyvės ankstyvame amžiuje nebuvo linkę suvokti savęs kaip „kurčiojo“. Atliekama interviu analizė, kuria siekiama išsiaiškinti informantų kalbos įsisavinimo bei išmokymo patirtis.

Nuo pat pradžių dauguma dalyvių diskutavo apie ankstyvą šeimos poveikį, skatinantį jų integraciosa į klausos kultūrą įgyjant žodinius įgūdžius. Dalyviai čia buvo suskirstyti į tuos, kurie lankė bendrojo lavinimo mokyklą (G5 ir R11) ir tuos, kurie lankė kurčiųjų mokyklą (A1 ir M12).

Visos dalyvavusios informantės yra išmokusios ar įsisavinusios vieną iš kalbų, kuri priklausė nuo artimos aplinkos įtakos ir tam tikro sprendimo. Pavyzdžiui, jeigu tėvai yra girdintys, jie pasitiki gydytojais, kurie vadovaujasi medicininėmis rekomendacijomis. Tyrimo dalyvės apibūdino savo pagrindinį išsilavinimą iš pozicijos, kuri, jų manymu, buvo pasiekama geresnių akademinų pasiekimų ir ateities galimybių, jei jos prisitaikytų prie girdinčiųjų aplinkos. Tai sąlygoja kurčių vaikų

ugdymosi ypatumus dėl to, kad vaikai mokosi bendrojo lavinimo įstaigose. Tuo tarpu kurtieji tėvai, natūraliai vaikus veda mokytis į kurčiųjų mokyklas. Vis dėlto egzistuoja pasirinkimas, kuris gali padėti išvengti konfrontacijos. Dažnai pasitaikantis socialinis požiūris ir informacijos trūkumas sukelia neigiamus padarinius. Toliau analizuojama informantės patirta konfrontacija dėl patirtų patyčių ne bendrojo lavinimo mokykloje, o kurčiųjų mokykloje. Anot informantės, ji GK išmoko kaimynų – kurčios šeimos dėka, o ne kurčiųjų mokykloje ir net ne savo girdinčioje šeimoje. Perėjimas nuo vienos tapatybės prie kitos rodo nuolatinį refleksyvų savo tapatybės atradimo procesą. GK – taip pat ir neatsiejama viso pasaulio kurčiųjų žmonių identiteto dalis (Emmorey, 2002). Informantė A1 užaugo beveik nesuvokdama apie kultūrinę kurčiųjų tapatybę, bet gestų kalbos atradimas kurčiųjų mokykloje, kurčiasis kaimynas, jo kurtieji tėvai sudarė galimybes informantei susipažinti su kurčiųjų kultūra ir vertybėmis. Jos teigimu, gestų kalbos išmokimas lėmė tinkamą jos socialinį elgesį, pasipriešinimą nusistovėjusiems stereotipams. Galima pastebėti, kad per kurčiųjų tapatybę galima atrasti stiprų pasididžiavimo jausmą.

40. **A1:** <...> prisimenu, nuo 3 metų pradėjau lankytis pas logopedę XXXXX. Pas ją nemažai mokiausi žodžius mintinai ir taip pat vartojau pirštų abėcėlę. Po to pradėjau skaityti tai, ką išmokau, žinoma, buvau mokoma vien tik kalbėti ir vartoti sakinę kalbą iki tol, kol pradėjau lankyti kurčiųjų mokyklą, tuomet jau greitai išmokau gestų kalbą ir pradėjau vartoti ją. <...> kai buvau penktoje klasėje kieme prie namų pastebėjau tą berniuką XXXXX ir pažinojau, kad jis mokėsi toje pačioje mokykloje ir parengiamoje klasėje. <...> XXXXX kantriai bendravo su manimi, pats pastebėjo ir suprato, kad neturėjau gestų kalbos įgūdžių. Bendravom gestų kalba ir parodė gestus apie aplink mus supančią artimiausią aplinką, taip pat mokė naujus sudėtingesnius gestus <...> Buvau labai nustebinta ir pasimetusi, nes jo mama yra kurčia ir laisvai bendrauja gestų kalba. Ir vis dažniau pas jį svečiavausi ir bendravau vien gestų kalba su XXXXX šeima. Pradėjau laisviau bendrauti. Ir nuo to laiko jau vis tobulinau gestų kalbos įgūdžius. Visa XXXXX kurčia šeima man parodė, kas yra tikroji mūsų kalba! Naršiau gilyn į gestų kalbą, tarsi prilipau prie jos. <...> grįžau į mokyklą, jau pradėjau atsakinėti gestų kalba ir aš galėjau apginti savęs, klasiokai liko nustebinti ir netikėjo, pradėjo pavydėti, norėjosi ginčytis, o man vis tiek buvo ramu, nes turėjau gestų kalbą, kuri padėjo gintis. Nuo to laiko visi klasiokai nebesityčiojo.

(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

Nikolarazi ir Hadjikakou (2006) pažymėjo, kad mokykla yra pagrindinis tapatybės formavimo kintamasis. Kurčiųjų mokyklose kurtumas gali būti vertinamas kaip unikali kultūra. Priešingai, mokiniai su KI, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, susiduria su klausos kultūra ir gali laikyti kurtumą kaip negalią. Dauguma girdinčių tėvų veda savo vaikus papildomai pas logopedą ar privatų mokytoją, kad išmokytų tik lietuvių kalbos. Diskurso, pagrįsto medicininiu modeliu, įrodymai taip pat pastebimi iš jų pasakojimų apie atskirtį ir nusivylimą. Informantės G5 teigimu, lietuvių kalbos žodynas tobulėjo, dėka skaitymo. Kitų autorių atlikti tyrimai atskleidė dviejų

kalbų veiksmingumą. Viena vertus, vyrauja požiūris, kad kurtiesiems vaikams išmokti sakytinę kalbą negirdint yra sudėtinga. Kita vertus, gestų kalba prisideda prie sakytinės kalbos suvokimo. Pavyzdžiui, informatė G5 pabrėžia gestų kalbos svarbą, naudą, o sakytinė kalba yra vartojama girdinčiųjų aplinkoje. Paskutiniame citatos sakinyje verta išskirti pagarbą skiriama girdinčiųjų aplinkai.

41. **G5:** *Mama mane vedavo pas logopedę, <...> pradėjo mane mokyti kalbos korektiškumo, mokiausi kalbėti. <...> knygos man dar labiau padėjo suvokti supantį pasaulį. <...> mąstau žodine kalba, žodžius matau, bet kai susipažinau su gestų kalba, supratau, jos gramatika, žodžių dėliojimas kiek kitoks nei žodinės kalbos, tai mokiausi ją pažinti, tiesa, pvz., žodis „abstraktu“ man geriau žodine kalba, nes mano ji turtingesnė nei gestų <...> man gestų kalba gerai, kalbėti irgi gerai, tačiau aišku, man geriau gestų kalba kalbėti, nes jaučiu, galiu visavertiškai bendrauti su kitais, o su žodine tai iš pagarbos girdinčiųjų atžvilgiu.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 3)

Autorius Nordellas teigia, kad „[...] tokias patirtys reikėtų įvardinti kaip kurčiųjų kultūrą, kuri yra paveldima [...]“. Bet informantės R11 atvirksčiai - jos neprigirdinti šeima stengiasi, kad ji pritaikytų prie girdinčiųjų pasaulio. Galimas tėvų klausos statuso ir tapatybės formavimosi ryšio paaiškinimas yra tas, kad kurtieji vaikai, turintys girdinčius tėvus arba užaugę šeimose, kur sakytinė kalba buvo pagrindinis bendravimo būdas, gali taikyti medicininį požiūrį į kurtumą. Šis požiūris į kurtumą žiūri kaip į negalią, kurią reikia ištaisyti. Šie vaikai yra mokomi žodinės kalbos, vertina pasinėrimą į girdinčią visuomenę, todėl jiems išsivysto girdinčio asmens tapatybė. Kita vertus, kurtieji tėvai augindami neprigirdinčius vaikus, ar gebančius atskirti garsus, šiek tiek vartoti sakytinę kalbą, deda pastangas mokyti vaikus sakytinės kalbos argumentuojant jos pranašumą. Gestų kalba tampa antraeilė kurtiesiems tėvams, nes yra manoma, jog gestų kalba yra prastesnė nei žodinė kalba. Pavyzdžiui, kurčiųjų bendruomenėje galime pamatyti gestų kalbos vartotojų skirtingą požiūrį. Informantės R11 kurčia mama vartoja kalkinį gestų kalbos variantą tam, kad vaikas geriau išmoktų sakytinę lietuvių kalbą.

42. **R11:** *<...> Nors mano mama kurčia, gal dėl to, kaip mes šeimoje kartu bendraujam, tai mano mamai bendraut geriau kalkine <...> tėvai matė, kad gerai girdžiu, yra klausia, sugebu pagal garsus suprasti kalbančiuosius, tad mane vedė į girdinčiųjų darželį, o ten kalbėti išmokau lankydamasi pas logopedę.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Žmonės norėdami išmokti kitų kalbų paprastai mokosi tokiu būdu, koku išmoko savo gimtąją kalbą – tai yra natūraliai, nesąmoningai ją perimdami iš kalbinės aplinkos, komunikacinių situacijų. Jei gimtosios kalbos vartojimo lygis yra aukštas, tai antrąją kalbą išmokti yra lengviau. Informantė

R11 nuo vaikystės šeimoje vartojo kalkinę gestų kalbą, o tikrąją gestų kalbą vartodavo labai retai. Informantė pamini, kad kalkinė gestų kalba pasižymi ryškia lietuvių kalbos įtaka pasireiškiančia pilnų žodžių tarimu lūpomis, dažnai ir lietuviško sakinio struktūra. Gestai imami iš gestų kalbos, tačiau gramatika – lietuviška. Nuo vaikystės informantė R11 daugiau laiko vartoja kalkinį gestų kalbos variantą, o gestų kalba mažiau, todėl dažnai atsiduria sudėtingose situacijose, atsiranda tam tikras kalbos barjeras bendraujant su kurčiaisiais. Informantė R11 šeima yra neprisigirdinti, todėl yra pastebima akivaizdi įtaka, o antroji lietuvių gestų kalba buvo vartojama labai retai, pagal menką poreikį. Taip pat šiame naratyve galima išskirti jog šeima vartojo savo buitinius gestus, kurie buvo sugalvoti jų pačių, kuri prilyginama kalkinei gestų kalbai.

43. **R11:** *Na, jo, mano atveju, kai susiduriu su nauju gestu, neteko patirti, kad nežinočiau, koks tai būtų žodis. Tiesiog žinojau jų reikšmę. Mano gimtoji kalba yra lietuvių kalba, o gestų kalbą tampa antrinė kalba. Žinoma, būdavo atveju, kai nežinome arba nerandame žodžiui tam tikro gestų kalbos atitikmens, patys šeima sugalvodavom jam naują gestą. <...> man daugiausiai su žodine gerai, o su gestais susidurdavau su deficitu, jų trūkumu kalbos įvairovei praturtinti.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Lietuvoje kurčiųjų bendruomenėje kalbos vartojimo atžvilgiu yra dvi kalbos: lietuvių gestų kalba ir kalkinė gestų kalba. Vis dėlto pastebima, kad yra mažai asmenų vartojančių pastarąją kalbą, daugiau neprisigirdinčiųjų ir senyvo amžiaus narių bendraujančių minėta kalba. Kalbos pasirinkimas kurtiesiems vaikams nuo gimimo gali atverti tiek galimybes, tiek kelti išsūkių. Diskusijų metu pritarta, kad bet koks bendravimo būdas įtakoja kurčiųjų tapatybės formavimuisi. Taigi, kalbos vartojimas bei požiūris į kurčią žmogų paveikia tapatybę. Informantė R11 bendravo kalkine gestų kalba su šeima, tapatybė kaip buvo ribinė, o dabar pasirinkusi GK, pastebima dvikultūre tapatybė bei jos poveikis mamai. Informantė, R11 artimajame rate, šeimoje bendravo kalkine gestų kalba, o perėjusi į kurčiųjų pasaulį, išplėtusi socialinį tinklą, pradėjo aktyviai vartoti gestų kalbą. Nors nuo pat vaikystės ji daugiausia vartojo kalkinį gestų kalbos variantą, vėliau išmokusi gestų kalbą, pradėjo vis mažiau vartoti kalkinę gestų kalbą, kuri išliko tik bendraujant su mama.

44. **R11:** *<...> Pamenu, nuo mažens mano mama su manim bendraudavo balsu kartu su gestais, tačiau su laiku, kai įsiliejau į kurčiųjų bendruomenę ir geriau supratau gestų kalbos ypatybes, mano kalba keitėsi, daugiau pradėjau natūraliai kalbėti gestų kalba, o kalkinę pažodžiui mažėjo ir mažėjo. Mamą irgi tai paveikė, su manim pradėjo bendrauti be balso, tiesa, kartais pasakydavo ko nors balsu kalkine forma, tačiau per tą laiką yra matyti skirtumas.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Šių informantų asmeninio naratyvo metu, galima pastebėti tam tikras esamas tendencijas. Pavyzdžiui, kalbos išmokimo atveju, kalbos įsisavinimo metu, remiantis įvairiomis patirtimis, trys informantės: A1, R11, G5, nuo pat vaikystės mokėsi lietuvių kalbos pradmenų, rašyti, kalbėti, skaityti, bet jos vėliau išmoko lietuvių gestų kalbą, o M12 patirtis yra visai kitokia. Informantė nuo pat vaikystės buvo aplinkoje, kurie buvo bendraujama gestų kalba, todėl ji pati išdidžiai pristato savo pirmąją gimtąją kalbą - LGK. Tuo tarpu, ji lietuvių kalbos pradmenis įgavo tik vėliau. Šio naratyvo metu ji prisimena, jog lankė kurčiųjų ikimokyklinio ugdymo įstaigą, pirmoji išmokta kalba buvo LGK, vėliau yra įgijusi magistro laipsnį. Šią kalbą, gestų kalbą, išmoko iš kurčiųjų pusseserių, o ne iš savo tėvų. Galima teigti, kad kalbų mokymasis vyksta ne tik mokyklose, bet ir namuose. Vis dėlto, pasidomėjus dėl lietuvių kalbos vartojimo, ji teigia, kad dėka mamos skirto laiko, jai pavyko įgauti geras lietuvių kalbos žinias, bet ne dėl mokyklos.

45. **M12:** *Kaip tyčia, užaugom keturiose, bendraamžės visos buvom, mano sesutė, teta ir pusseserė, tarpusavyje bendraudavome gestų kalba, dar ir suaugusiųjų <...> mano kalbinis laukas buvo išskirtinai gestų, taigi, augdama tokioje aplinkoje, dar ir pati lankiau kurčiųjų mokyklą, greit ne tik perpratau, bet ir įsigėriau šios kalbos subtilybes.*

Mano gimtoji – gestų! Labai vėlai išmokau skaityti ir rašyti lietuviškai, pradėjau nuo kažkur 7–8 metų, mokiausi naujų žodžių labai lėtai ir vos po vieną. <...> mama atrado laisvo laiko atsisėsti šalia manęs ir mane mokyti lietuviškų raidžių, kaip suprasti sakinius, kaip teisingai derinti žodžius, sukurti sakinius. <...> Gana vėlai perkandau lietuvių kalbą, 10–12 metų nė nemokėjau taisyklingai rašyti, trylikos ėmiau daug skaityti, sėmdavau naujus žodžius, jų reikšmes, o penkiolikos jau pradėjau savarankiškai rašyti, tvarkingai dėstyti mintis raštu. <...> Daugiausiai lietuvių kalbos ir jos įmantrybių išmokau iš mamos, ne nuo mokyklos suolo. Bijodavau ten prisipažinti, kad nesuprantu, nes tada mane imdavo mušti, todėl tiesiog pasakydavau mokytojai, kad supratau viską, nors ir nieko nesuprasdama. Nusinešdavau namo užduotis ir klausinėdavau mamos. Taip išvengdavau smurto klasėje.

(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

2.5.3.3. Kalbinės nuostatos

Tapatybė nėra priskiriama arba suteikiama vieną kartą visiems laikams. Ji remiasi dinamišku procesu, kuris yra nuolatinių derybų pagal situacijas, patirtis ir gyvenimo istorijas pagrindas. Tai veda prie tapatumo sąvokos asmeninimo: asmeninė ir socialinė tapatybė, kuri remiasi individualia ir kolektyvine sąveika, yra kuriamos kartu. Sekančiame skyriuje yra aptariami dalyvių požiūriai ir nuostatos į vartojamas kalbas. Lietuvių gestų kalbos vartojimas yra prioritetas kiekvienam kurčiam žmogui gyvenančiame Lietuvoje. Trys informantės: A1, R11 ir M12 sutiko su teiginiu, kad per gestų kalbą galima atrasti ne tik socialinį gyvenimą, bet suprasti ir įgyti savo tapatybę. Tarp informantų pastebimos išsiskiriančios nuomonės. Viena informantė R11 teigia, kad nėra poreikio naudotis GK

vertėju, geriau bandyti kalbėti sakytine kalba, o kita informantė M12 pasidalino priešinga patirtimi, jog gestų kalba atlieka itin reikšmingą vaidmenį jos gyvenime, nes tik jos pagalba yra galimybė laisvai reikšti savo mintis.

46. **A1:** <...> *Bendravimas per gestų kalbą leidžia daug sklandžiau pamatyti gyvenimą <...> Kai vartoji gestų kalbą, automatiškai surandi teisingą identitetą. Jei kas mano, kad gestų kalba kaip prastas komunikacijos būdas arba nenori vartoti gestų kalbos, visa tai neįeina į kurčiojo identitetą. Manau, kad svarbiausi yra trys pagrindai: kurčiųjų istorija, kurčiųjų kultūra ir gestų kalba. Ir viskas paprasta. Jei be vieno pagrindo, identitetas jau svyruoja.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

47. **M12:** <...> *Nė kiek neabejoju, LGK vartoju kasdien, man ji – gyvybė, neatsiejama gyvenimo dalis. Ji – raiški, ekspresyvi. Jos dėka galiu laisvai reikšti savo mintis, jausmus, o lietuvių kalbos mokėjimas – privalumas, papildo LGK lagaminą žiniomis, informacija ir t. t., bet ja laisvai reikšti mintis negalėčiau palyginus su LGK. Kalbant lietuvių kalba tenka galvoti kuo tikslesnę konotaciją, kurią perteiktų žodis ar frazė. O šnekėdama LGK, norėdama išreikšti bet kokius reikšmės niuansus, tai darau nesąmoningai, nes kalbu natūraliai.*

<...> Mama sakydavo: gimei kurčia, tavo kalba – gestų. Puoselėki, ja kalbėk, kalbėtis sava kalba – vienas malonumas. Jai susiformavo nuostata, kad jos nemokant pačiai gyventi nelengva, daug barjerų, nesusipratimų. Per savo gimtąją kalbą žmogus yra susijęs tiek su savimi, tiek su bendruomene.

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Lietuvoje gyvenantiems kurtiesiems yra svarbūs abiejų kalbų – lietuvių gestų kalbos ir lietuvių kalbos - bendravimo įgūdžiai, kurie turi sąsajas su tapatybe: geresnis gestų kalbos mokėjimas koreliuoja su stipresne kurčiųjų tapatybe, o geresnis sakytinės/rašytinės lietuvių kalbos mokėjimas teigiamai koreliuoja su girdinčiu pasauliu. Taigi, su tapatybe susijęs ne tik bendravimo būdas, bet ir individo gestų ar sakytinės/rašytinės lietuvių kalbos mokėjimas. Kurtieji priklausydami kultūrinei mažumai privalo mokėti ir lietuvių kalbą, kuri yra tokia pat svarbi kaip ir gestų kalba.

48. **R11:** <...> *Mes gyvename ne tik tarp kurčiųjų, bet ir tarp girdinčiųjų, tad mano manymu, labai svarbu pažinti ir jų kalbą ir kultūrą. Tiesa, sudėtingiau tiems, kuriems lietuvių kalba – kietas riešutėlis, daug vargo jiems samdyt gestų kalbos vertėjus ir t.t, suprantu, tai jų teisė, bet ką tada daryti tokiu momentu, kai labai reikia susikalbėti būtent dabar? Esu įsitikinusi, kad norint įsilieti į girdinčiųjų pasaulį būtina mokėti lietuvių kalbą, nes didžioji bendruomenės dalis yra girdinčiųjų ir mes turime prie jų pritapti, sėkmingiau laviruoti tarp jų.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Šio tyrimo rezultatai patvirtina, jog vienos pasirinktos kalbos mokėjimo svarba formuoja tapatybę. Informantė R11 pridūrė, kad svarbu ne tik gestų kalba, bet ir klausa. Klausą nėra įvardijama

kaip komunikacijos priemonė, bet kaip kompensacija geriau valdant situaciją būnant tiek kurčiųjų, tiek girdinčiųjų aplinkoje. Jos požiūrį lemia tai, kad ji nuo vaikystės yra neprigirdinti, bendrauja kalkine gestų kalba. Galima teigti, kad ši tyrimo dalyvė nėra įvaldžiusi tinkamai nė vieno bendravimo būdo, todėl ji nepasiekė apibrėžto kultūrinio tapatumo formavimosi. Verta priminti, kad įgudę gestų ar sakytinės/rašytinės kalbos vartotojai išsiugdė dvikultūrę kurčiųjų tapatybę arba dvikultūrę klausos tapatybę, priklausomai nuo to, koku būdu jie įgavo tinkamus įgūdžius.

49. **R11:** <...> man klausa irgi yra svarbu, kad galėčiau susikalbėti žodine kalba. Ir gestų kalba yra svarbi, kad su kurčiais galėčiau susikalbėti, bendrauti.

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Pagrindinis kultūrinių mažumų judėjimo bruožas akcentuoja kurčiųjų protestus prieš diskriminaciją ir marginalizaciją. Vis didesnė kurčiųjų visuomenės dalis ima manyti, kad kurtumo nereikėtų laikyti negalia. Dėl kurtumo žmogus tampa neįgalus tik ta prasme, kad jam sunkiau išmokti dominuojančios kultūros vartojamą kalbą. Svarbu akcentuoti vyraujančią medicininį požiūrį, kuris atskleidžia jog girdinčių žmonių elgesys ir vertybės laikomos norma, o kurtumas laikomas trūkumu, kurį reikia „taisyti“ ar „gydyti“. Akivaizdu, kad kurti žmonės neatitinka šios „normos“. Tokio požiūrio daugiausia laikosi girdintys žmonės, kurie dirba su kurčiais profesiniu pagrindu: terapeutai, mokytojai, socialiniai darbuotojai ir pedagogai, audiologai, logopedai ir kitos sveikųjų grupės, tačiau nesigilina į kurčiųjų pasaulį ir kultūrą. Informantė G5 pažymi bei pasidalina savo asmenine patirtimi dėl neprofesionalaus specialisto - logopedės elgesio. Svarbu atkreipti dėmesį, kad informantės mama laikui bėgant suprato gestų kalbos reikšmę kurčiam vaikui bei pati ėmėsi mokytis LGK.

50. **G5:** <...> nekaltinu mamos, kaltinu logopedę, ogi todėl, kad ji buvo įsitikinusi, kad jeigu pilnai kalbėsiu, laisvai integruosiuos į girdinčiųjų pasaulį, jei išmoksiu gestų kalbos, man bus sudėtinga integruotis. Dėl to nenorėjo, nes dauguma kurčiųjų, mokančių gestų kalbą, nei skaityt nei rašyt nemoka...taip mamą gąsdino, atseit būsiu be darbo, nei mokytis, nei studijuoti universitete negalėsiu. <...> mamos požiūris į gestų kalbą keitėsi, pastebėjo mano pozityvius pokyčius, džiaugėsi, kad man geriau sekasi, galėjau jaustis laiminga, o tai jai buvo svarbiausia <...> labai malonią staigmeną padarė, niekieno neverčiama prieš 2-3 metus pati pradėjo lankyti gestų kalbos kursus.

(Žr. 1 lentelė, nr. 3)

Verta priminti, kad komunikacija ir švietimo aplinka prisideda formuojant kurčiojo tapatybę, jos formavimąsi lemia daug veiksnių, o vykstantys išpareigojimai įvairiose ugdymo srityse gali sukelti vidinius ir išorinius konfliktus. Informantė M12 pasakoja apie kurtumo audiologiją ir kultūrinę dimensiją, nurodė, kad susiduria su dilema tarp girdinčiųjų ir kurčiųjų bendruomenių. Švietimo

įstaigos specialistas atitiko medicininį požiūrį dėl spaudimo ir pastebimų grasinimų mokytiis sakytinės kalbos. Kita vertus, tėvai propaguoja pozityvumą kultūriniu aspektu, palaikė vaiką ir jo pasirinkimus nevaržydami gestų kalbos išmokimo. Galima teigti, kad tėvai į kurčiuosius žiūri kaip į kultūrinę grupę su savo vertybėmis ir kalba.

51. **M12:** *Mokytojai, pagal mano klausos decibelus žinodami, kad galiu truputį girdėti, bandydavo man uždėti klausos aparatus, versdavo kalbėti sakytine kalba ir grasindavo, jei atsisakysiu, verksiu ir gailėsiuos tolesniame gyvenime. Pati supratau, jog, kaip kurčias žmogus, moku mintis formuluoti, nes kalbu gestų kalba, tad mokėjimas kalbėti sakytine kalba ar nešioti klausos aparatus man buvo nepriimtina, o tėvai patys nevertė, nesigilino į visa tai, leido man pačiai rinktis <...> Dėl gestų kalbos anuomet daug stereotipų buvo, mokytojai į gestų kalbą kreivai žiūrėdavo, ją menkindavo, o aš tada nesuprasdavau, kodėl. Dažnai teigia: Oi, kaip liūdna, baisu, vaikas kalba gestų kalba, negirdi, tragedija. Gi gestų kalba graži, ji savita ir kurtiesiems ji reikalinga. Pamokose versdavo užsidėti ausines, kalbėti, aišku, galėjau šiek tiek girdėti, pataikydavau į žodžius, taikliai atsakydavau į klausimus.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

Dėl klausos praradimo norima, kad vis daugiau kurčiųjų vaikų ugdytų sakytinės kalbos įgūdžius. Informantė M12 dalijasi neigiama patirtimi po susitikimo su buvusia pedagoge. Šios srities darbuotoja rodė nepagarbą gestų kalbai, vertė kalbėti sakytine kalba. Viena vertus, pedagogė remiasi įgyta subjektyvia patirtimi dėl kurčiųjų vaikų ilgos ir intensyvios mokymo sistemos įgyvendinimo, kad jie įgytų vis tobulesnius klausos ir sakytinės kalbos įgūdžius tam, kad lengviau integruotųsi į dominuojančią aplinką. Kita vertus, kurčias žmogus nori turėti ir įgauti kultūrišką kurčiųjų tapatybę būnant tos bendruomenės dalimi (pvz., „didžiavimasis“, „galia“ ir „šaknys“). Galima teigti, kad egzistuoja konfliktas ir nesusikalbėjimas tarp dviejų bendruomenių. Pastebima, kad kiekvienas nori ginti savo interesus: girdinčiųjų bendruomenė skiria dėmesį kurtumo gydymui, o kurčiųjų bendruomenės nenoras priimti tam tikrų su girdinčiųjų pasauliu susijusių paslaugų kelia konfliktus.

52. **M12:** *Kartą sutikau savo buvusią mokytoją XXXXX. Pirmas jos klausimas vietoj „kaip laikaisi, ką veikiu“ buvo reikalavimas jai parodyti sakytine kalba, ar vis dar moku kalbėti. Atsisakiau. Ji tada pradėjo piktintis, kiek metų ir dėtų pastangų iššvaistyta tuščiai, prakaito daug išlieta, kad išmokčiau kalbėti, dar ir burbtelėjo, kad be reikalo išnaudojau valstybės pinigus. Pagalvojau, kad tai atėmimas iš kurčiojo galimybę kalbėti gimtąja kalba, bandyti jį išmokyti kalbėti ir po to jį išleisti į gyvenimą – tai tarsi nemokantį plaukti išstumti už borto. Man pasisekė, kad moku gestų kalbą. <...> Teko sutikti kurčiuosius senjorus, kurie mokėsi pas XXXXX. Jie mokėsi kalbėti, bet pažiūrėk į juos, nei skaityti, nei rašyti nemoka, o pakalbėti normaliai nelabai išeina. Gestų kalbą vos moka, net nežino žodžių visumos, reikšmės, jie save klaidingai mato, atseit, pas XXXXX mokėsi, vadinasi, dabar puikiai kalba. Su svetimybe susigyventi sunku, o širdyje išlaikyti gestų kalbą, kurios nepažino – nepakeliamai skausminga.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

Kalbinis prieinamumas parodo, kad vaikai mokosi kalbas natūraliomis sąlygomis be specialaus mokymosi: girdintieji vaikai mokosi girdėdami iš girdinčiųjų tėvų, kai tuo tarpu kurtieji vaikai stebi ir perima gestus iš kurčiųjų tėvų. Tačiau, pastebima, kad girdinčiose šeimose, kurtieji vaikai praranda dalį informacijos dėl gestų kalbos nevertėjimo šeimoje ir yra netenkama galimybės atlikti įprastų pokalbio funkcijų (Toft, 2015). Kurčiųjų vaikų tėvams, kurie yra girdintys turėtų būti sukurtas mechanizmas užtikrinantis šeimos prieigą prie visų turimų išteklių ir informacijos, kuri būtų tiksli, subalansuota, visapusiška ir nešališkai perteikiama. Informantės A1 teisingai pažymi, kad visapusiškos informacijos perdavimui gestų kalba yra reikalingas profesionalas t.y. gestų kalbos vertėjas, o ne šeimos narys. Tyrimo dalyvė teigia, kad nepriklausomai, ar šeimoje yra neprigirdinčių asmenų ar girdinčiųjų, jie vis tiek nesuteiks tokios pilnos informacijos, kaip gestų kalbos vertėjas. Šeimos nariai yra šališki, pateikia tik savo subjektyvią informaciją, kartais ji gali būti nutylima, neverčiama, nepasakoma.

53. **A1:** <...> *girdintieji nežino, kaip elgtis su kurčiais žmonėmis; mano, kad kurtieji nieko negali daryti; nežino kaip bendrauti su jais; gestų kalbos vertėjo nereikia ir panašiai, pavyzdžiui, mano sesė dažnai sako, kam man reikia gestų kalbos vertėjo, juk aš galiu kalbėti sakydama, taip pat sesuo gali tvarkyti už mane gelbėdama. <...> aš atsisakiau sesės pagalbos, juk yra gestų kalbos vertėjas. Vis tiek sesė ginčijosi su manimi, aš pati kiek žinau, kad iš girdinčiojo kalbėtojo per sesę informacijos srautas sumažėtų ir kai kas būtų praleista, o per gestų kalbos vertėją būtų pilna informacija, <...> Turiu teisę gauti pilną informaciją.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

Mokslinėje literatūroje yra analizių, kurios viena vertus teigia, kad „kochleariniai implantai neatkuria normalios klausos“ ir kad po operacijos „ilgalaikė reabilitacija ir toliau yra būtina“, kita vertus akcentuoja apie gestų kalbos naudą bei svarbą kurtiems vaikams. Svarbu priminti, kad gestų kalbos yra prieinamos visiems kurtiesiems vaikams, žodinės kalbos gali būti prieinamos tik kai kuriems vaikams, kurie naudoja KI. Suprantama, kad ne visiems yra tinkama bendrauti žodine kalba. Mokslinio darbo autorė pasidomėjo informantų A1 ir M12 nuomonių apie kurčiuosius vaikus, kurie nešioja KI, tačiau nevertuoja gestų kalbos. Informantų nuomone, KI nėra savaime blogas pasirinkimas, tačiau jų teigimu, GK mokėti yra pravartu dėl galimybių ateityje rinktis kuriam pasauliui norimą priklausyti: girdinčiųjų, kurčiųjų ar abiejų.

54. **A1:** <...> *Kiekvienas žmogus turi teisę pasirinkti kochlearinį implantą arba ne, ne mano reikalas, bet viena svarbiausia yra leisti mokytis ar bendrauti gestų kalba! <...> Jei turi KI ir gestų kalbą vartoja, tai yra dvikalbiai, irgi svarbu, nes, turės daugiau galimybių – su*

girdinčiųjų bendruomene - kalbėti žodine, jei su kurčiųjų bendruomene – gestų kalba, tai privalumas turėti dvi kalbas. Įsivaizduokite, KI turėtoji be gestų kalbos įmanoma laisvai bendrauti girdinčiųjų ratu?! Jau tikrai ne! O gestų kalba su kurčiais gali laisvai sklandžiai bendrauti ar plepėti. Svarbu, kur galima jaustis patogiai bendrauti bei laisvai išreikšti bet kokia kalba, aišku kurtiesiems - tai gestų kalba! Na, sutinku su KI, bet privaloma suteikti galimybę vartoti gestų kalbą.

(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

55. **M12:** *Tiesa, vaikai su kochleariniais implantais ir kiti su klausos negalia vaikai gali pasiekti gerų rezultatų bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau susiduria su dideliais komunikacijos sunkumais. Tai susiję su kalba ir bendravimu. <...> Dauguma vaikų reintegruojasi į kurčiųjų mokyklas dėl to, kad jaučiasi vieniši, neturi draugų, jų prasti mokymosi rezultatai, jie patiria komunikacijos sunkumų. Buvau nustebusi rezultatais, nes ugdymo sistema labai skatina integraciją, tačiau tai neigiamai atsiliepia vaikų raidai. <...> Gestų kalbai draugiškoje aplinkoje kurtieji vaikai džiaugiasi atradę naujus draugus, mokymosi rezultatai žymiai gerėja, dažnai pasako, kad jaučiasi esą laimingi, nebenori vėl su girdinčiais būti. Reiktų tai pastebėti kuo anksčiau, kuo anksčiau! <...> Akivaizdu, komunikacija – raktas į kokybiškesnį mokymąsi. <...> buvo atvejų, kur vaikai mažesni ir su kochleariniais implantais, jie greičiau išmoko gestų kalbą ir įsiliejo į kurčiųjų bendruomenę, palyginus su vyresnio amžiaus vaikais – jiems sunkiau.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

2.5.3.4. Socialiniai santykiai per kalbą

Atskiros kurčiųjų bendruomenės save identifikuoja ne neįgaliųjų grupe, o jų pačių išgyvenama kultūrinės ir kalbinės mažumos narių patirtimi, kurie didžiuojasi savo gestų kalba ir kultūros normomis. Pats P. Laddas (2003), kurčiųjų akademikas, yra daug rašęs apie kolektyvinę kurčiųjų tapatybę ir poreikį bendrauti vieniems su kitais. Šiame poskyryje analizuojami santykiai su šeimos nariais bei draugais. Verta paminėti, kad daugelis kurčiųjų atmeta neįgaliojo etiketę ir remia kultūrinės ir kalbinės mažumos konstrukciją. Tuo tarpu, girdintys kurčiųjų žmonių gestų kalbą sąmoningai slopindavo ir atmesdavo. Vis dėlto, informantės A1 tėvai pripažįsta gestų kalbą kaip kurčio žmogaus gimtąją kalbą. Ji teigia, kad ryšys su girdinčiais tėvais sustiprėjo dėl tėvų adekvataus požiūrio į gestų kalbą ir kurčiųjų kultūrą. Vis dėlto, stiprių santykių su sese užmegzti nepavyko dėl apatiško požiūrio į kurčiųjų bendruomenę.

56. **A1:** *<...> su mama ir tėvu ryšys stiprus, bet manau, kad tai pavėluotai, bet geriau negu visai nieko. Tėvai patys pavėluotai suprato. <...> vėliau tėvas manęs atsiprašė. <...> Svarbiausia, kad tėvai supranta, taip pat pripažįsta. <...> Po atleidimo su jais ryšys tapo tvirtesnis ir puikesnis, net santykiai artimesni.*

<...> tėvai jau patys domėjosi, pripažįsta kurčiųjų kultūrą ir gilinasi į kurčiųjų pasaulį ir kultūrą, o sesuo- kitaip. <...> jos nuomone – kurčiųjų ir girdinčiųjų pasaulis yra atskiras. Kurčiųjų pasaulis yra kažkas skirtingas, bet pati domėtis kurčiųjų gyvenimu dar nepasiruošusi! O tėvai jau daugiau matė kurčiųjų gyvenimą ir daug ką sužinojo, dėl to jau ryšys ir jausmai stiprėjo tarp mūsų, o sesė kitaip, todėl mano su sese ryšys silpnas.

(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

Nesunku pastebėti, kad į negalią orientuota perspektyva pateikia kurčiųjų konstrukciją į siaurus rėmus, kurie yra visiškai sutelkti į audiologiją. Viena vertus, kurčiųjų susijusi su kalba, o tai yra jų gimtoji kalba - gestų kalba. Galime daryti prielaidą, kad vaikai, kurie auga girdinčioje šeimoje sudėtingiau įveikia atsirandančius iššūkius visuomenėje nei kurčiųjų šeimų vaikai. Tai yra susiję su gebėjimu ne tik taisyklingai ir tinkamai vartoti GK, bet ir atstovauti šios bendruomenės nariams reikalauti atitinkamos kultūrinės tapatybės. Šios perspektyvos trumparegystė neleidžia girdintiesiems pažvelgti už audiologijos ribų pastebint išsamesnį vaizdą apie vizualinę ir kalbinę gausybę, identifikuojamą kurčiųjų kultūros teorijos viduje. Kadangi dauguma kurčiųjų užauga girdinčiose šeimose ir bendruomenėse, jie paprastai ne taip lengvai įsisavina kalbą kaip girdintys žmonės. Remiantis informantės A1 asmeniniu naratyvu dėl gestų kalbos išmokimo bei jos elgesio pasikeitimo galima išskirti elgesio pokyčius. Gestų kalba sudarė sąlygas tapti socialinės aplinkos ne tik stebėtoja, bet ir dalyve. Tik sakininės kalbos vartojimas sukelia iššūkius, kuriuos patiria kurtieji nemokėdami gestų kalbos.

57. **A1:** *<...> Ši tema jautri ir skausminga. <...> Nenuostabu, kad mano šeima neišmoko mandagumo ir elgesio subtilybių, žinoma, pripažįstu, kad nuo vaikystės buvau labai gabi, daug skaičiau knygas. Tiesa, kad realybėje visiškai kitaip, negalėjau normaliai (tinkamai) elgtis, nes tėvai to nemokė ir neaiškino. <...> aš labai daug ko nežinojau, pavyzdžiui, socialinėje aplinkoje, kuri supo mane, nežinojau, ką reiškia kultūringumas ar mandagumas, nemandagumas ar melas, labai daug ko nežinojau. Aš viską sužinojau ir išmokau tik būdama kurčiųjų mokykloje. Blogiausia, baisiausia momentą atsimenu, tik kai pati padariau klaidą ir sužinojau taip, kad aš pati netinkamai pasielgiau ir pasimokiau, o anksčiau to nežinojau. Man buvo gėda, kad prisidirbau taip, bet pasirodė, kad aš pati to nežinojau. Nejaukiai jaučiausi. <...> kai būdavau girdinčiųjų bendruomenėje, visi kalba sakydavo, o aš jau prie jų nebegaliu prisitaikyti, todėl nesinori grįžti į praeitį <...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

Kurčiųjų bendruomenė iš kartos į kartą perduoda savo normas, žinias, kalbą ir vertybes. Daugeliui kurčiųjų vaikų socializacija į kurčiųjų kultūrą prasideda vėlai, dažniausiai tada, kai kurčias vaikas susitinka su kitais kurčiais mokykloje. Atlikti tyrimai (Hill, Lillo-Martin ir Wood, 2019) patvirtina, kad dėl vėlyvo kurčiųjų vaikų gestų kalbos įsisavinimo vėliau yra jaučiamas diskomfortas bendraujant su kitais žmonėmis. Yra jaučiamas drąsos stygius, pasitikėjimo savimi stoka. Verta

išskirti, kad šeimoje vykstantis ugdymas turi įtakos vaiko santykiui su kitais žmonėmis bei aplinka. Vaikas, formuodamas savo elgesio savybes šeimoje, išsiugdo ir pagrindinius savo charakterio bruožus, padedančius bendrauti su kitais žmonėmis. Vaiko išgyventi momentai šeimoje nulemia jo santykius ir tolimesniame gyvenime. Vis dėlto, girdintieji tėvai auklėdami kurčiuosius vaikus elgiasi neadekvačiai. Informantės G5 naratyve galima išskirti tai, kad mama stengėsi viską daryti už ją, dažniausiai būdavo šalia, priimdavo sprendimus. Dėl šių priežasčių, vaiko vystymosi procesas nulemia ateityje jausti savarankiškumo stoką. Taip pat svarbu paminėti, kad nors G5 išmoko sakytinę lietuvių kalbą, jai vis tiek iš šiol kyla bendravimo spragų.

58. **G5:** *Visą laiką būdavau šalia tėvų. <...> Labai anksti pradėjau mokytis ir tada galima sakyti, nuo keturių metų jau laisvai mokėjau skaityti, rašyti. Dėl kurtumo visą laiką būdavau prilipusi prie mamos, nelabai drąsi buvau prie svetimų žmonių, tad būdama visą laiką šalia mamos, ji padėdavo išlaikyti savivertę, <...>*
<...> su kitais tai nelabai, nes mano balsas nėra kaip girdinčiojo, dar su klaidom kalbėdavau truputį, priklausė nuo pačių žmonių, ar jie nesijautė nejaukiai būdami šalia manęs, ar imdavo manęs vengti suprasdami, kad aš keistai kalbu ir dėl to atsirasdavo sunkumų su manimi draugauti. <...> dar su kaimynais ir, nu, taip, jautėsi komunikacinis barjeras, kiek nervindavo, kad negaliu jų laisvai suprasti.
(Žr. 1 lentelė, nr. 3)

Informantė R11 pasakojimas rodo esamas kliūtis dėl bendravimo. Tyrimo metu pastebima, kad dalyviai, kurie lankė bendrojo lavinimo mokyklas, labiau susitapatina su girdinčiųjų visuomene, nei tie, kurie mokosi kurčiųjų ugdymo įstaigose, skirtose klausos sutrikimų turintiems mokiniams, o pastarieji stipriai susitapatina su kurčiųjų pasauliu. Pateikta empirinio tyrimo citata parodo sudėtingą socialinių santykių vystymąsi. Informantė R11 girdinčiųjų aplinkoje turėjo mažai draugų, negalėjo laisvai bendrauti, nepavykdavo gauti pilnos informacijos. Ji pati apibendrindama teigė, kad girdintieji draugai turėjo mažai žinių apie kurtumo specifiką, o neprigirdintis asmuo, jų nuomone buvo suprantamas kaip girdintysis.

59. **R11:** *<...> iki to (kurčiųjų pasaulio) turėjau labai mažą draugų, kurių, gal 5, ratą turėjau, nesijaučiau išskirianti iš jų, jie mane priėmė tokią, kokia esu, tačiau pastebėjau, kad kai jie pasakydavo bajorius ir pradėdavo žvengti, negalėdavau prie jų prisijungti, labai daug ko praleisdavau ir dažnai būdavo momentų, kai negalėdavau susigaudyti, apie ką jie šneka. Suprantu, jie skurdokai suvokdavo mano asmenybės tapatybę, kaip neprigirdinčią, jiems tai buvo vienoda, <...>*
(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Kiekvieno žmogaus natūralus poreikis yra bendravimas, informacijos keitimasis, įtakos darymas aplinkiniams, socialinės aplinkos palaikymas. Svarbiausia tampa kalbos išmanymas,

kontakto užmezgimas bei jo palaikymas. Be kalbos neįmanoma užmegzti gilaus ryšio su kitu žmogumi. Kurčioje šeimoje gimstantys kurtieji vaikai nuo pat mažens turi galimybes užmegzti pirmąjį ryšį gestų kalba su kuria yra bendraujama ir vėliau. Tuo tarpu, girdintys tėvai augindami kurčius vaikus negeba išlaikyti stipraus ryšio ir taip vaikai tampa atskirti. Taip pat, kurčiųjų šeimoje užaugę kurtiesiems vaikams patiria tam tikrą šoką dėl kalbos barjerų. Nuo mažų dienų galėdami bendrauti su tėvais, kurčiaisiais draugais, patekę į girdinčiųjų aplinką tampa suvaržyti dėl komunikacijos trikdžių. Informantė M12 dalinasi patirtimi apie sakytinės kalbos iššūkius. Išvykusi į Boliviją, būdama tik girdinčiųjų aplinkoje patyrė sunkumus bendraujant gestų kalba. Viena vertus, ji galėjo savarankiškai taikyti tam tikrus įgytus kalbos įgūdžius keliaudama ir taip išvengti izoliacijos nuo išorinio pasaulio. Vis dėlto, jai buvo sudėtinga suprasti girdinčiuosius pašnekovus, o sakytinės kalbos supratėjimas atsirado dėl įgūdžių nelavinimo.

60. **M12:** *Visą mokyklos gyvenimą mokiausi kalbėti sakytine kalba, buvau mokoma būti kuo panašesnė į girdinčiuosius, nors mano aplinkoj visi buvo kurtieji, tik baigus mokyklą ir išvykus savanoriauti į Boliviją 6 mėnesiams, pirmą kartą gyvenime susidūriau su girdinčiais <...> man tai buvo šokas kultūrine, lingvistine, asmenine pasaulio suvokimo prasme. Susidūriau su dideliais sunkumais, negalėjau jų suprasti, klausiau, kas ką pasakė, gal gali pakartoti, o jie į tai – ai, vėliau pasakysiu, ne dabar arba vos pora žodžių pasakydavau. Jaučiausi visų atstumta, nepritampanti jų pasaulyje, visi mane tiesiog pamiršo. Įsivaizduoji, susikalbėti net su lietuviais negalėjau. Kai bandžiau sakytine kalbėti, tai buvo labai nustebę, kad galiu kalbėti. Tiesa, jie mane suprasedavo, o aš jų – ne <...> Per tuos šešis mėnesius išmokau geriau kalbėti, tik grįžus atgal į Lietuvą apleidau kalbėjimo įgūdžius, nes čia neturiu su kuo kalbėtis. Jau 7–8 metai praėjo, iki šiol dar neteko pražioti burnos ir išstarti kokį lietuvišką žodį.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

2.5.3.5. Bendruomenės ir kultūros poveikis tapatybei

Kurčių žmonių tapatybė apibrėžiama pagal kitus prioritetus nei girdinčiųjų. Kultūrą kuria bendravimas tarp žmonių, todėl kultūra visų pirma remiasi kalba. Kiekviena mažumos grupė, turinti savo kalbą ir besidalijanti bendrais interesais, kuria savo kultūrą. Šiame skyriuje daugiausia analizuojamas kultūros poveikis kurčiųjų tapatybei, įskaitant gestų kalbą. Informantė A1 yra įsitvirtinusi kurčiųjų bendruomenėje, nors yra kilusi iš girdinčiųjų šeimos. Save laiko ne tik gestų kalbos vartotoja, bet ir priskiria turinčia kurčiųjų tapatybę. Tyrimo dalyvė jaučia pasididžiavimą būdama kurčiųjų bendruomenės dalimi.

61. **A1:** <...> *Pasisekė ir man, kad patekau į draugų ratą, kurie turi kurčius tėvus ir taip stipriai įsitvirtinai šaknis kurčiųjų bendruomenėje. <...> Užaugau tarp girdinčiųjų bendruomenėje, tarsi mane kaip popierių suglamžė, o būdama kurčiųjų bendruomenėje tarsi išsilyginau, nemažai atradau... Ir prisitaikiau prie kurčiųjų bendruomenės. Kai atradau, mano širdis smarkiai plaka, tikrai atradau mano gyvenimo vietą, o kitaip be jos neišsivaizduoju. <...> Kurčiųjų bendruomenės dėka galiu save gintis, tinkamai išreikšti savo nuomonę gestų kalba ir panašiai.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

Kurčiųjų tapatybes galima apibrėžti kaip esamus ryšius per sociolingvistinės mažumos narius, kurie pripažįsta kurčiųjų teises. Kalbėdamas apie tai, kaip galima suprasti dvikultūros tapatybes, P. Laddas (2003) apibrėžia kurtumą kaip procesą, kuriuo siekiama oriai išreikšti savo kurčiųjų tapatybę. Galima pridėti, kad buvimas kurčiuoju yra kurčiojo viso gyvenimo kelionė per savo tapatybės naratyvus. Verta prisiminti, kad skirtingai nuo atskirties temos, patiriamos bendrojo lavinimo mokyklose dėl kalbos barjerų, informantė G5 mokėsi bendrojo lavinimo mokykloje, bet dėka kurčiųjų sporto patyrė didelį pasididžiavimo jausmą. Pastebima, kad šis pasididžiavimo jausmas kyla tiesiogiai iš kurčiųjų dalyvių ryšio su kitais juos supančiais kurčiais per gestų kalbą pasikeitusioje aplinkoje. Galima teigti, kad tuomet tapatybėje įvyko lūžis, iš neprigirdinčios tapatybės įvyko pasikeitimas į kurčiosios tapatybę. Taip pat informantė atsiskyrė nuo tėvų, pradėjo gyventi savarankiškai, įsiliejusi į kurčiųjų bendruomenę daugiausia bendravo gestų kalba.

62. **G5:** <...> *nuo penkiolikos metų, taip, galiu pasakyti, kad tada tokiam amžiuje atradau kurčiųjų pasaulį <...> susipažinau su gestų kalba pradėdama lankyti krepšinį, krepšinio dėka <...> krepšinio trenerė rengdavo varžybas su kurčiosiomis, taip pradėjau palaipsniui stebėti šį kurčiųjų pasaulį, trenerė man sakė, kadangi aš kurčia, yra kurčiųjų krepšinio komanda, sakė, galėčiau dalyvauti ir kurčiųjų olimpinėse varžybose, galėčiau dalyvauti ir pasaulinėse varžybose ir t.t., tad ėmiau domėtis, jaučiau norą mokytis, įstoti į jų gretas. <...> esminis lūžis įvyko tuomet, kai dvidešimties metų persikėliau į Vilnių gyventi. Pradėjau daugiau su kurčiaisiais bendrauti, taip ir jaučiau, kad mano pasaulėžiūra keitėsi, tiesa, ne iš karto, o palaipsniui toks lūžis vyko.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 3)

Galimybė bendrauti gestų kalba, kurčiam asmeniui padeda suprasti ir tapti pasaulio dalimi. Įvyksta pokytis, kurio metu atsiranda pasididžiavimas būti kurčiu ir vartoti gestų kalbą. Perėjimas nuo vienos tapatybės prie kitos rodo nuolatinį refleksyvų savo tapatybės atradimo procesą. Informantės G5 ir R11 šiuo metu vartoja dvi kalbas: lietuvių kalbą ir lietuvių gestų kalbą. Abi pripažino jaučiančios perėjimą į kurčiųjų aplinką, nes natūraliai keičiasi draugai, įgyjamas sklandesnis bendravimas, jaučiamas komfortiško ir pilnavertiško jausmas. Su girdinčiais

kontaktas mažėja, lieka tik formalumai, mandagumo jausmas arba komunikacija tik dėl poreikių patenkinimo.

63. **G5:** <...> *įsiliejau labiau į kurčiųjų pasaulį, o į girdinčiųjų vis rečiau ir rečiau. <...> iš tiesų tokioj situacijojej mane privertė kalbėti sakytine kalba, dėl savo šeimos, kurių nariai yra girdintys, taip pat turiu ir girdinčiųjų draugų, tiesa, mane gestų kalba labiau traukė, norėjau ją išmokti, taip, traukė labiau, labai gelbėja kolegų darbe, kur galiu bendrauti gestų kalba, dalyvauju įvairiuose renginiuose, varžybose, tad ten, kur yra gestų kalbos atmosfera, jaučiuosi laisvesnė, jeigu būčiau tarp girdinčiųjų be gestų kalbos, jaučiu, man asmeniškai būtų labai sunku, kiek nesijausčiau patogiai.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 3)

64. **R11:** <...> *kurčiųjų pasaulyje, aišku, daug geriau jaučiuosi, galiu laisvai reikšti savo mintis, jaučiuosi pilnavertiška asmenybė, galiu laisvai su visais bendrauti, susitikus su vienu žmogumi, galiu su juo laisvai bendrauti, atrasti bendrą kalbą, atradau daugiau pasitikėjimo savimi. Pastebėjau, jog įsiliejusi į kurčiųjų pasaulį, pačiai pereiti į girdinčiųjų pasaulį pasidarė lengva, žinau, kur stoviu, laisvai reiškiu savo mintis, pasakau, kad neprigirdžiu ir padedu jiems rasti bendrą kalbą su manimi. Palyginus tai prieš tai, sudėtinga buvo jiems pasakyti, kad neprigirdžiu, įstrigdavau ties nepatogumo jausmu, nežinodavau, kaip toliau su jais elgtis ir panašiai. Taip, visa tai paveikė drovumo jausmas. Drovojaisi, gėda buvo. Būdavo momentų, kad išties reikia jiems pasakyti, kad negirdžiu, iš nevilties sunkiai pasakydavau, kad išsisukčiau iš keblios situacijos. <...>*

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Informantės, pasakodamos apie savo kalbą, tapatybę gali pakeisti požiūrį pasakojimo pabaigoje. Nors informantė R11 pasakodama norėjo pati priklausyti neprigirdinčiųjų grupei, bet pokalbio pabaigoje ji tarsi pasižiūrėjo į save, pritardama, kad gestų kalba yra svarbi, o tai daro įtaką tapatybei. Nuo pat pasakojimo pradžios informantė tvirtino, kad pirmoji kalba yra lietuvių kalba, reikia bendrauti kalkine gestų kalba, bet vėliau pastebimas pasikeitimas dėl gestų kalbos vartojimo, kad ji taip pat gali būti pirmoji kalba. Pavyzdžiui, galime teigti, kad informantei R11 pavyko atrasti tapatybę ir įsilieti į dvi kultūras. Kaip matyti iš šių pasakojimų, įgyta kurčiųjų tapatybė slypi per stiprų pasididžiavimo jausmą. Šis pasididžiavimo savimi jausmas, atviras kurčiųjų deklaravimas ir viešas kurčiųjų kultūros ir gestų kalbos patvirtinimas suteikia pasitikėjimo savimi, išlaisvina kurčią žmogų.

65. **R11:** <...> *Turiu prisipažinti, kad kurčiųjų pasaulis išgelbėjo mano identitetą, mano pasitikėjimą savimi. Galiu atrasti ir bendrą kalbą net ir su tais, kurie yra su kaukėmis, susikalbam. <...> Turiu prisipažinti, kad mano gyvenimas prieš tai ir po to visiškai apsvėrtė aukštyn kojom, kurčiųjų bendruomenės dėka įgijau daugiau pasitikėjimo savimi, galėjau pakovoti už save, labai daug ko išmokau, mano pasaulėžiūra ir akiratis prasiplėtė.*

(Žr. 1 lentelė, nr. 6)

Šio asmeninio naratyvo momentu informantė išskyrė kitus kompetentingus kurčiuosius, kurie patenkinti kurčiųjų gyvenimu, o tai sukelia jai malonias emocijas. Tuo tarpu, jos mama užaugo beveik nesuvokdama kultūrinės kurčiųjų tapatybės pusės. Jos kontaktai su kurčiųjų žmonėmis ir kurčiųjų kultūra buvo riboti. Galima teigti, kad tam tikra grupė kurčiųjų, esančių „pakraštyje“, kurčiųjų ar girdinčiųjų kultūroje ji neturi galimybės įsitvirtinti pilnavertiškai. Visos dalyvės, turinčios kurčiųjų tapatybę, jaučiasi stiprios ir pasitikinčios būdamos kurčiais ir savo kalbiniais bei socialiniais pomėgiais, priešingai nei neprigirdintys asmenys, kurie, kaip atskleidžia vienas iš toliau pateiktų komentarų, negali ne tik veiksmingai bendrauti lietuvių sakytine kalba, bet taip pat kyla keblumų būti ir kurčiųjų pasaulyje. Šiai kurčiųjų grupei galima priskirti dviprasmiškus pasirinkimus dėl asmens negalėjimo susitapatinti nei su girdinčiųjų, nei kurčiųjų grupėmis.

66. **M12:** *Mano mama buvo įsitikinusi, kad kurčiųjų bendruomenėje jai ne vieta, nes sovietiniais laikais mažai išsilavinusių kurčiųjų būta, tad ji negalėjo su jais rasti bendros kalbos – jos lietuvių kalba labai turtinga, ji apsiskaičiusi, palyginus su to meto kurčiųjų intelektu, toli gražu ar rastų bendrą kalbą... O su girdinčiais bendrauti jai atsirasdavo kliūčių, nes esanti kurčia. Akivaizdu, mama yra tarsi patekusi į aklavietę, negali pritapti nei šen, nei ten.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

Nemažai informantų iš atlikto tyrimo susiduria su tapatybės lūžiu, prieš tai patyrę sudėtingą tapatybės proceso perėjimą į kurčiųjų bendruomenę. Tapatybės įgijimui įtakos turėjo sklandus gestų kalbos mokėjimas, aktyvumas, dalyvavimas bendruomenės socialiniame gyvenime. Viena iš tyrimo dalyvių išskyrė vyraujančią tam tikrų girdinčiųjų bendruomenės narių asmeniniu lygmeniu „suvokimą, kad žmogus yra pranašesnis, remiantis jo gebėjimu girdėti arba elgtis taip, kaip girdintis“. Dominuojanti girdinčiųjų aplinka daro įtaką kurčiųjų asmenų tapatybės vystymuisi. Informantė M12 dėsto argumentus apie kurčiojo žmogaus menkavertiškumą bei idealizuojančią girdinčiojo pranašumą. Pasak jos, sistemoje dirbantys girdintieji tokiu elgesiu parodo, kad negerbia savęs ir savo bendruomenės narių. Vis dėlto besiformuojančią žmogaus tapatybę ir jo būtį galima susieti su kalba. Pastebima, kad žodinė kalba mažai daliai kurčiųjų bendruomenės narių turėjo (arba turi) statusą prieš gestų kalbą. Galima daryti prielaidą, kad tai vyksta dėl mažesnio girdinčiųjų pedagogų skiriamo dėmesio gestų kalbos mokymui ir propagavimui nei sakytinei kalbai.

67. **M12:** *<...> Pastebėjau įdomų fenomeną, kai mokau gestų kalbos girdinčiuosius, kurie neturi jokio žalio supratimo apie kurčiuosius, jų kalbą ir kultūrą, jaučiu iš jų sklindančią pagarbą, susidomėjimą kurtyste. To nepasakysi užėjus į kurčiųjų darželį ar į kitas ugdymo įstaigas. Ten dažniausiai jautiesi nevisavertė. Darbuotojai, daug metų dirbantys kartu su kurčiaisiais, vis tiek skleidžia neigiamą požiūrį į gestų kalbą ir kurčiųjų bendruomenę ir rodo girdinčiųjų galią kurčiųjų atžvilgiu. Kai jų požiūris į gestų kalbą yra toks, tuomet jie irgi į mane žiūri*

kaip į nevisavertį žmogų. Tarkim, pasakau savo nuomonę, netiki manimi, o kai girdintysis pasako tą pačią nuomonę kaip mano, patiki. Tai tiesiog audizmas be formos ir be ribų. <...> A, taip, norėčiau dar pridurti, kad kurtieji turėtų neleisti girdintiesiems jiems vadovauti. Nenusileisti... Svarbiausias dalykas – žinoti visas galimybes, turimas žinias, išsilavinimą, identiteto supratimą, kurtystės galią ir visa kita, kas susiję su kurtyste, taigi, visas tas laukas – didelė ramstis pastatyti tiltą į girdinčiųjų pasaulį ir su jais bendradarbiauti lygiaverčiai. Girdintys pajaučia svarbą kontroliuoti, valdyti, kai pamato, kokie kurtieji silpni ir kai jie visiškai nesusitvarko.
(Žr. 1 lentelė, nr. 7)

Kurčiųjų bendruomenėje besiformuojantys ryšiai sukuria socialinę sritį, kuri parodo santykius ir socialines funkcijas. Tyrėjai parodo, kad tie, kurie turi visus keturis požymius, ypač kalbinę ir socialinę kompetenciją, gali būti laikomi neatskiriami nuo kurčiųjų bendruomenės. Galima tai apibūdinti kaip viename spektro gale yra maža dalis kurčiųjų, kurie gimė ir augo jau turėdami savo gimtąją kalbą - tai yra gestų kalbą bei turintys kurčiųjų bendruomenės jausmą, o kito spektro grupės gale yra daugybė kurčiųjų, kurie augdami neturėjo tokios galimybės. Vėliau dalis tų bendruomenės narių susirado kurčiųjų bendruomenę norėdami priklausyti jai, bet nesijautė laukiami ar priimami. Pastebima, kad bendruomenės nariai pasižymi tik vienu požymiu yra vertinami prieštarigai. Šis ryšio trūkumas prisidėjo prie tapatybės paieškų už girdinčiųjų bendruomenės kultūrinių vertybių ribų. Šiam perėjimui į kurčiųjų tapatybę dažniausiai padėjo dalyvių gestų kalbos atradimas ir kontaktas su kitais kurčiaisiais. Vis dėlto, pastebima, kad silpnas gestų kalbos išmanymas sukėlė kalbinius barjerus tarp pačių kurčiųjų. Sklandžiai vartodami gestų kalbą ir naudodamiesi jos privalumais, kurtieji perėmė normas ir tradicijas iš kurčiųjų tėvų, o tai sudaro sąlygas tapti tos bendruomenės lyderiais. Informantai A1 ir G5 pripažįsta patyrę diskriminaciją, kurtieji priekaištavo, kad jie neatitinka kurčiųjų bendruomenės normų ir yra ne savo vietoje. Nepaisant to, kurčiosios geba kalbėti sklandžia lietuvių gestų kalba, netgi informantės A1 ir G5 pripažino save kaip kurčiasias.

68. **A1:** *<...> pradėjau įsitraukti į kurčiųjų bendruomenę, nemažai susipažinau su kurčiųjų kultūra ir išmokau gestų kalbą, ir patyriau diskriminaciją iš kurčiųjų. <...> Dėl to, kad mano šeima visa girdinti, todėl kitų nuomone, kad mano gestų kalbos įgūdžiai prasti ir aiškiai nesimato, kad mano gestų kalba kaip tikrojo kurčiojo gimtoji kalba. <...> Niekam netikau ir mano girdinčiajai šeimai, ir kurčiųjų bendruomenei. <...> Jei vaikai iš kurčios šeimos, pasisekė tam vaikui, o jei kas, tas vaikas iš girdinčiosios šeimos, sunkiau.*
(Žr. 1 lentelė, nr. 1)

69. **G5:** *<...> buvo sunkumų, jiems buvau naujas žmogus, vengė su manim bendrauti dėl to, kad gestų kalbos nemokėjau, tačiau labai stengiausi mokytis <...> komandoje yra tu, kurių šeimos - kurtieji, todėl ne visada noriai su manim bendravo, tiesiog palikdavo mane vieną, nenorėdavo su manim bendrauti dėl gestų kalbos stokos <...> pamenu, dauguma man sakydavo, kad neatrodau kurčia, atrodau kaip girdinti arba neprigirdinti, nesijaučiau dėl to*

jaukiai, suprasdama, kad gestų kalbos gerai nemoku, buvo keista, <...> todėl dėl to stengiausi geriau gestų išmolti, o tiesą pasakius, mano manymu, kurčiojo identitetas priklauso ne dėl gestų kalbos, o dėl bendravimo, na taip, kad žmogus negirdi, kalba gestų kalba, sakyčiau, vienas gerai moka gestų, kitas nelabai, bet abu vienodai patiria barjerus, darbą susirasti sunku, komunikacijos barjerai, telefonu kalbėtis negali, na daug panašumų yra, tad nematau jokio skirtumo dėl identiteto, čia tik mano nuomonė.

(Žr. 1 lentelė, nr. 4)

2.5.3.6. Apibendrinimas

Išanalizavus dvikultūrę tapatybę, galime pastebėti, kad ji aprėpia tiek girdinčiųjų, tiek kurčiųjų kultūras. Atliktas tyrimas rodo, kad asmuo gali priklausyti dviem kultūroms.

Buvimas dviejų kultūrų dalimi kurtiesiems yra svarbus. Trys informantės su dvikultūrės tapatybe reprezentavo save kaip kurčiasias. Kita informantė save pristatė kaip neprigirdinčiąją, tačiau išskyrė, kad bendrauja gestų kalba. Atliktos analizės metu galima akcentuoti namų aplinką, kurioje pastebima gaunama nauda vaikui. Jis geba įgyti tapatybę, kultūrą, jaustis bendruomenės dalimis, naudotis įgytomis žiniomis. Vis dėlto, kurčiųjų bendravimas pasižymi savo akiračio plėtimu ir bendravimu ne tik su girdinčiais šeimos nariais, bet ir kitais kurčiaisiais.

Informantės išsakė mintis apie girdinčiuosius tėvus. Pirmiausiai yra teigiama, kad girdintieji tėvai turi svarbią įtaką, todėl yra taikomasi prie girdinčiųjų pasaulio taip patiriant ribotumą, tačiau atsiradus galimybei, perėjus į kurčiųjų bendruomenę, suprantama, kad atsiranda palengvėjimas ir ribotumas iš dalies sumažėja. Pastebima, kad informantės, užaugusios girdinčiųjų pasaulyje, o vėliau perėjusios į kurčiųjų pasaulį, patiria tapatybės lūžį: atsiranda gestų kalba, kurčiųjų bendruomenė, laisvė, savarankiškumas. Galime atkreipti dėmesį, kad kurčiųjų mokykla, kurčiųjų sportas, kurčiųjų klubas - tai kurčiųjų bendruomenės dalis, trys informantės A1, G5 ir R11 perėjo iš girdinčiųjų pasaulio, į kurčiųjų bendruomenę bei per popamokinę veiklą (sportą).

Galime išskirti ir kitas informantes, kurios augo kurčiųjų aplinkoje, bet mokosi dalyvauti ir dominuojančioje aplinkoje. Analizės metu išryškėja, kad šioms informantėms būdingas pripratimas dvikultūriniame pasaulyje. Vis dėlto save identifikuoti kaip turinčią šią tapatybę yra keblu, tačiau suprantama, kad yra pripratimas gyventi dvejose kultūrose: tiek kurčiųjų, tiek girdinčiųjų. Viena informantė pažymi, kad augo kurčiųjų šeimoje, kurioje pirmenybė yra teikiama rašytinei kalbai. Įdomus pastebėjimas, kad informantės jaučiasi patogiai tiek lietuvių, tiek LGK atžvilgiu. Dauguma informantų lietuvių kalba buvo pirmoji kalba, o tik vėliau buvo išmokta LGK. Sutinkama, kad LGK yra jaučiama tarsi gimtoji kalba, jaučiasi patogiai, laisvai, gali reikšti mintis.

Informantės pokalbio metu pripažino, kad lietuvių kalba ir LGK buvo svarbios kalbos, o LGK suteikė joms visišką prieigą bendravimui, informacijos gavimui. Remiantis atlikta analize, galime teigti, kad LGK yra jų kalba. Vis dėlto buvo išskiriama, kad priklausomai nuo aplinkos yra pasirenkama vartoti lietuvių kalbą rašytine, ar sakytine forma su girdinčiais. Pastebėjus informantuose tokias tapatybes turinčius asmenis, galima teigti, kad nesunku atpažinti tiek kurčiųjų, tiek girdinčiųjų stipriąsias ir silpnąsias puses. Tai vėliau prisideda prie visapusiškos integracijos tiek girdinčiųjų, tiek kurčiųjų kultūroje. Šis etapas atspindi optimaliausią psichosocialinį prisitaikymą, palyginti su kitais trimis tapatybės etapais (Leigh, 2009). Pastebėta, kad informantės, kurios dalijasi savo edukacine patirtimi, teigia, jog dauguma pedagogų tiek kurčiųjų mokykloje, tiek bendrojo lavinimo mokykloje nemoka gestų kalbos bei nežino kurčiųjų kultūros. Informantės nurodė įvairias problemas, kurias sukelia toks bendravimas. Pastebėta, kad visos informantės išreiškė nusiskundimą bei kaltino buvusius mokytojus bei logopedus, kurie skatino integruotis į bendrojo lavinimo įstaigas, lavino klausą bei tartį, akcentuodavo sakytinės kalbos svarbą, o svarbiausia, kad buvo nesuteikta vaikui svarbiausia kalba – gestų kalba. Vis dėlto informantai nekaltina savo tėvų, pasak jų, jie neturėjo pakankamai žinių ir įgūdžių, kaip elgtis su kurčiu vaiku, galėjo tik pasikliauti specialistų rekomendacijomis. Apibendrinant informantės teigia, kad LGK dėka galima pamatyti tikrą pasaulį bei rekomenduoja kitiems kurtiesiems vaikams mokytis gestų kalbos, net jei kas turi KI.

IŠVADOS

1. Kurčiųjų tapatybės procesas yra sudėtingas ir netolygus procesas, kurį gali įtakoti įvairūs veiksniai. Šiame procese dalyvauja visuomenės nariai, švietimo institucijos, aplinkiniai, jų turimos patirtys. Kurčiųjų kultūros ir kurčiųjų tapatybės išraiškos buvo įteisintos, daugiausia ginant gestų kalbą kaip natūralią kurčiųjų kalbą. Jei asmens tapatybės formavimosi proceso dalyviai laikosi kurtumo, kaip kultūrinės ir kalbinės mažumos požiūrio, kurčią asmenį, esantį tokioje aplinkoje, jo tapatybės atpažinimą palengvina palankios kalbos aplinkybės ir didesnis kitų priėmimas kurčiųjų bendruomenėje. Priešingai, medicininio požiūriu, jei kurtumas yra pripažįstamas kaip negalia, kurtieji, gyvenantys girdinčiųjų aplinkoje, įgyja neapibrėžtą tapatybę. Verta paminėti, kad buvimas kurčiu sulaukia diskusijų dėl šios sąvokos apibrėžimo, nuolat ginčijamasi dėl supratimo lygmens, ką iš tikrųjų reiškia būti kurčiuoju. Taip pat daug diskusijų sulaukiama apie kalbos svarbą dėl dominuojančios visuomenės narių įtakos, kurie akcentuoja žodinės kalbos privalumus taip išaukštinami ją, o kurtieji, kurie vartoja gestų kalbą, bet negali kalbėti ar girdėti, tampa tarsi atskirti. Nuo to priklauso ir kurčiųjų tapatybė, kuri yra skirstoma į keturias sritis: girdinčiųjų, ribinę, kurčiųjų ir dvikultūrę tapatybę.

2. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvoje didelė visuomenės dalis laikosi medicininio požiūrio į kurtumą. Atlikta informantų susisteminta analizė atskleidė, kad kurčias žmogus apibrėžiamas atsižvelgiant į jo kurtumą, tad tokie asmenys, negalintys tiesiogiai girdėti ar kalbėti žodine kalba, yra įvardijami kaip neįgalūs ar turintys specialiųjų poreikių. Pastebima, kad girdinčiųjų šeimoms medicinos specialistų pateikiami tokie sprendimo priėmimo metodai kaip KI ar klausos aparatai, kurie teorijoje įvardijami kaip medicininiai sprendimai siekiant „išgydyti“ kurtumą, o nėra skatinama bendrauti su kurčiaisiais vaikais LGK. Atlikta analizė parodė, kad medicinos perspektyva akivaizdžiai įtakoja kelių informantų požiūrį: ankstyva patirtis bei tėvų parama, susijusi su sakytinės kalbos puoselėjimu tam, kad kurtieji vaikai turėtų galimybes būti girdinčiųjų pasaulyje. Taip pat švietimo institucijos parinkimas kurčiajam vaikui augančioje girdinčioje šeimoje tampa iššūkiu dėl tapatybės formavimosi. Ankstyvajame amžiuje parinkta švietimo sistema turi įtakos kalbai, o toks esminis pasirinkimas lemia, kokia kalba kurčiasis vaikas galės bendrauti su aplinkiniais, kokius socialinius ryšius plėtos, kaip bus mokomasi toje aplinkoje. Tuo taru, kurčiųjų bendruomenė įvardija kurčią vaiką ne kaip asmenį turintį klausos negaliją, bet kaip unikalios kalbinės ir kultūrinės grupės narį. Girdinti šeima susiduria su dilema dėl konkuruojančių bendruomenių, kurios siūlo skirtingus pasirinkimus, o visa tai turi įtakos kurčiajam asmeniui pasirenkant tapatybę.

3. Naratyvo analizės metu ryškiausias informatų istorijų aspektas buvo tapatybės formavimosi unikalumas, nepaisant kontekstų panašumo. Visgi, bendravimas su girdinčiųjų

bendruomene yra kupinas problemų, tačiau dauguma šių konfliktų kyla dėl kalbos ir bendravimo kliūčių. Viena vertus, visa neigiama informantų išsakyta patirtis nublanksta prieš pasakojimus apie lietuvių gestų kalbos atradimą. Informatų išsakytose tezėse atrandama, kad patirtis, susijusi su LGK, pasak jų, yra būtina kiekvienam kurčiajam asmeniui. Kurčiųjų šeimose, kurtiesiems vaikams yra padedama išsaugoti ir skleisti kurčiųjų kultūrą įvairiose kurčiųjų bendruomenių veiklose, įskaitant kurčiųjų mokyklas. Analizės metu pastebėta, kad informatų kurčiųjų tapatybės formavimasis yra kitoks dėl jau esamos kurčiųjų kultūros. Pasak jų, jau nuo pat mažens jiems buvo užtikrinta prieiga prie kurčiojo tapatybės įgijimo daug anksčiau nei jų bendraamžiai. Svarbu paminėti, kad analizės metu išskirtas svarbus švietimo veiksnys, kuris atlieka svarbų vaidmenį informantų tapatybės procese. LKG vartojimas mokyklose bei ten esantys bendraamžiai padėjo išlaikyti kurčiųjų kultūrą, kuri yra neatsiejama nuo tapatybės formavimosi. Informantai išskyrė, kad šios mokyklos buvo saugus prieglobstis, kur kurčiųjų bendruomenė yra suprantama ir palaikoma. Skirtinga informantų patirtis su buvusiais pedagogais atspindi nuo ankstyvo amžiaus kurčiųjų vaikų poreikį LGK. Pristatyta buvusi neigiama patirtis, susijusi su pedagogais, tyrimo metu leidžia išskirti besimokančiųjų kurčiųjų vaikų poreikių ir priklausymą kurčiųjų bendruomenei norą ir darbuotojų nesuvokimą. Vienas iš informatų akcentavo pedagogo neprofesionalumą už jo indėlį į tapatybės formavimą, kuriant stereotipus apie buvimą kurčiu, su juo siejamą baimės ir nepilnavertiškumo jausmą. Informantai, kurie buvo mokomi kurčiųjų mokykloje, turėjo stiprius socialinius ryšius su aplinkiniais. Kurčiųjų mokykla buvo vieta, kurioje mokiniams sudaroma galimybė visapusiškai ir sklandžiai bendrauti LGK su mokyklos draugais. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad gestų kalba yra neatsiejama nuo kurčiųjų bendruomenės formuojant kurčiojo tapatybę. Analizės metu pastebėta, kad ten, kur anksti įvyko tapatybės perėjimas, atitinkamai pereinant iš bendrojo lavinimo į kurčiųjų ugdymo įstaigą, informantai liko patenkinti savo kurčiųjų tapatybe bei parodė gilų tapatybės pokytį. Kurčiųjų bendruomenės įtaka kurtiesiems informantams padėjo įtvirtinti santykius su girdinčiais tėvais. Tie informantai yra linkę į dvikultūrę tapatybę, kuri daugiausia priklauso kurčiųjų bendruomenei.

4. Empirinio tyrimo metu, analizuojant holistinę informantų tapatybės vaizdą, pastebėta, kad kurtieji, atstovaujantys kurčiojo tapatybę, buvo labiau orientuoti į gestų kalbos vartojimą, o ne į kochlearinių implantų naudojimą. Pastebėta, kad tyrime daugiausiai sutiko dalyvauti tie informantai, kurie jautėsi tvirti ir saugūs dėl savo tapatybės, galėjo ją drąsiai įvardinti, atsakyti į provokuojančius klausimus, buvo kompetentingi LGK ar lietuvių kalbos vartotojai. Tuo tarpu, informantams, kurie nebuvo užtikrinti dėl savo tapatybės, buvo nepatogu bendrauti žodine kalba ar LGK, nenoriai sutiko dalyvauti tyrime, dalytis asmeniniame informacija. Tyrimo metu, pastebėta, kad informantai turintys dvikultūrę tapatybę, laisviau reiškė savo nuomonę, pasisakymus, prieštaravimus, galėjo daug ką papasakoti palyginus su kitais informantais, turinčiais girdinčiųjų tapatybę. Empirinio tyrimo metu,

prieita prie tezės, kad gauti tyrimo rezultatai priklauso nuo informantų gyvenimo patirties ar kalbinių nuostatų. Buvo pastebėta, kad kurčiųjų informantų pasakojimuose yra aiškiai išreikštas pasididžiavimo jausmas dėl buvimo kurčiu asmeniu. Priklausymo jausmas kurčiųjų bendruomenei sąlygoja aiškų kurčiojo tapatybės jausmą, o lietuvių gestų kalbos vartojimas atveria galimybes save parodyti kitiems bendruomenės nariams. Analizės metu, pasitelkiant Veno schemą, išanalizuoti informantai pasiskirsto į tam tikras sritis. Pastebima, kad informantas, kuris labiau atitinka girdinčiojo tapatybę (informantas M10), labiau priartėja prie audiologinio modelio. O kurčiųjų tapatybės šalininkai - G9 ir M3 - pereina arčiau prie socialinio modelio, atitolsta nuo audiologinio modelio. Tuo tarpu, dvikultūros tapatybes turintys informantai A1, G5, R11 ir M12 yra pažymėti Veno schemos centre. Apibendrinant gautus analizės duomenis, galima teigti, kad kurčiojo asmens tapatybei įtaką gali daryti šie veiksniai: šeima, mokykla, bendravimo kalba. Informantų teigimu, jaustis visaverčiais visuomenės nariais padėtų užtikrinti ne tik lietuvių gestų kalbos vartojimas, bet ir ankstyvajame amžiuje užtikrintas tinkamas išsilavinimas, priklausymo kurčiųjų bendruomenei jausmas, puoselėjamas gebėjimas bendrauti su kurčiaisiais ir girdinčiais žmonėmis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Baker-Shenk C. And Cokely D. (1980). *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on Grammar and Culture*. American Sign Language „The Green Books. p.56.
- Bat-Chava Y. (1993). *Antecedents of self-esteem in deaf people: A meta-analytic review*. Rehabilitation Psychology , 38, 221-234.
- Bat-Chava Y. (1994). *Group identification and self-esteem of deaf adults*. Personality and Social Psychology Bulletin, 20, 494-502.
- Bat-Chava Y. (2000). *Diversity of Deaf Identities*. In American Annals of the Deaf, Vol 145 (5). p. 420-427.
- Bauman H-L. (2004). *Audism: Exploring the metaphysics of oppression*, Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 2004, vol. 9 p. 239-246.
- Bauman H. L. & Murray J. (2014). *Deaf Gain: Raising the Stakes for Human Diversity*. Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Bauman H. L. & Gertz G. (2021). *Audism: An Introductory Framework*. Gallaudet's University Online Education, Audism webinar Series.
- Bianco L. J. (2020). *Ideologies of sign language and their repercussions in language policy determinations*. Language & communication. Vol. 75, p. 83-93.
- Benderli, B. (2000). *Šokis be muzikos*. Akiratis. Lietuvos Kurčiųjų draugijos mėnraštis, Nr. 11.
- Boyes-Braem P. & Rathmann C. (2010). *Transmission of sign languages in Northern Europe*. Cambridge University Press, p.19-45.
- Breivik J. (2005). *Deaf identities in the making: Local lives, transnational connections*. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Burke P. J. & Stets J. E. (2009). *Identity theory*. New York: Oxford University Press.
- Carter M. J. (2015). *Deaf Identity Centrality: Measurement, Influences, and Outcomes*. An International Journal of Theory and Research, 15(2), p.146-172.
- Carter M. J. & Mireles D. C. (2016). *Deaf identity and depression*. New directions in identity theory and reseach. Oxford University Press. P. 509-538.
- Chamberlain C. & Mayberry R. I. (2008). *ASL syntactic and narrative comprehension in skilled and less skilled adult readers: Bilingual-bimodal evidence for the linguistic basis of reading*. Applied Psycholinguistics, 28, p. 537-549.
- Chapman M. and Dammeyer J. (2017). *The Significance of Deaf Identity for Psychological Well-Being*. The Journal of Deaf Studies and Deaf Education, Vol. 22 (2), p. 187-194.

- Chen G. (2014). *Influential Factors of Deaf Identity Development*. Electronic Journal for Inclusive, Vol. 3 (2).
- Corker M. (1996). *Deaf Transitions, Images and Origins of Deaf Families, Deaf Communities and Deaf Identities*. London: Jessica Kingsley Pub, London.
- Chomsky N. (2002). *On nature and language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Danielius M. (2004). *Lietuvių gestotyros pagrindai*, Vilnius, Andrena.
- Danielius M. (2020). „Būtinai naujas LGK įstatymas“. Lietuvos kurčiųjų draugijos mėnraštis „Akiratis“, Nr.6 (407), 2020 m. birželis, p. 6-7, redaktorė Krasniauskienė.
- Garrett P.B. and Baquedano-López P.(2002). *Language socialization: Reproduction and continuity, transformation and change*, Annual Review of Anthropology 31, 339–361.
- Gervinskienė L. ir Narkevičienė V. (2006). *Kurčiųjų vaikų ugdymas*. Mes esame. 2006, saus. 25, p. 3 – 6.
- Gestų kalbos statuso ir gestų kalbos vartojimo teisinio reguliavimo Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse analizė. (2022). Prieiga per internetą:
<https://www.vertimaigestais.lt/uploads/images/metodinis-pdf/analize-lock.pdf>
- Glickman N. S., (1993). Deaf identity development: construction and validation of a theoretical model. Doctoral Dissertations 1896.
- Glickman N. S. & Carey J. C. (1993). *Measuring deaf cultural identities: A preliminary investigation*. *Rehabilitation Psychology*, 38(4), 275–283.
- Glickman N. S. & Hall W. C. (2018). *Language deprivation and deaf mental health*. Routledge.
- Gulati S. (2014). *Language deprivation syndrome*. ASL lecture Series.
- Hall W. C., Levin L. L. & Anderson M. L. (2017). *Language deprivation syndrome: a possible neurodevelopment disorder with sociocultural origins*. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 52. p. 761-776.
- Hall W. C. (2017). *What you don't know can hurt you: The risk of language deprivation by impairing sign language development in deaf children*. *Maternal and Child Health Journal*, 21(5), p. 961-965.
- Hall M. L., Hall W. C., & Caselli N. K. (2019). [Deaf children need language, not \(just\) speech](#). *First Language*, 1-29.
- Hill J. H. (2012). „Expert rhetorics” in advocacy for endangered languages: who is listening, and what do they hear? *Journal of linguistic anthropology*, 12(2). p. 119-133.

- Hill J., Lillo-Martin D. & Wood S. (2019). *Sign Languages: Structure and Contexts*. Routledge Guides to Linguistics.
- Hoffmeister R. (2007). *Language and the deaf world: difference not disability*. Deaf Studies Culture.
- Holcomb T. H. (2013). *Introduction to American Deaf Culture*. Oxford University Press.
- Humphries T., Kushalnagar P., Mathur G., Napoli D. J., Padden C., Rathmann C. and Smith C. R. (2012). *Language acquisition for deaf children: Reducing the harms of zero tolerance to the use of alternative approaches*. Ham Reduction Journal, 9, 1-9.
- Humphries T., Kushalnagar P., Mathur G., Napoli D. J., Padden C., Rathmann C. and Smith C. R. (2013). *The Right to Language*. The Journal of Law, Medicine & Ethics.
- Humphries T., Kushalnagar P., Marthur G., Napoli D. J., Padden C., Rathmann C. & Smithy S. (2015). *Language choices for Deaf Infants: Advice for Parents Regarding Sign Languages*. Clinical Pediatrics, 55(6), p. 513-517.
- Jönsson L. (2003). *Hörselskadade - Kunskap – Identitet*. Umeå: Specialpedagogiska Insitutet.
- Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai, Neįgaliųjų teisių konvencija, 21 str. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.9A3163C6862C>
- Jungtinių Tautų Organizacija. Neįgaliųjų teisių konvencija. 2008. 30 str. Dalyvavimas kultūriname gyvenime, aktyvus poilsis, laisvalaikis ir sportas. p.25.
- Kannapell B. (1994). *Deaf Identity: an American Perspective, in Deaf Way 2*. Washington DC: Gallaudet University Press, 44-48
- Keturkienė M., Vaicekauskienė L. (2016). *Lietuvių kalbos mokytojai standartinės kalbos ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės*. Darbai ir dienos 65, 31–52.
- Kisneriūtė E. (2019). *Kurčių ir neprigirdinčių mokinių mokymosi sėkmės sąsaja su ugdymo kalba (gestų kalba ir lietuvių kalba)*. Magistro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo Universitetas, švietimo akademija.
- Kobosko J. (2019). *Deaf sociocultural identity and experiencing symptoms of depression – a preliminary study of adult CI users with prelingual deafness*. Interdisciplinary contexts of Special Pedagogy, no.25, p. 275-295. Adam Mickiewicz University Press.
- Kunnen S. E. (2014). Identity Development in Deaf Adolescents. The Journals of Deaf Studies and Deaf Education, 19(4). p. 496-507.

- Kushalnager P., Mathur G. & Moreland C. J., Napoli D. J., Osterling W., Padden C. & Rathmann C. (2010). *Infants and children with hearing loss need early language access*. The Journal of Clinical Ethics, 21, p. 143-154.
- Kusters A., Green M., Moriarty E. & Snoddon K. (2020). *Sign Language Ideologies in Practice*. Sign Languages and Deaf Communities, 12.
- Ladd P. (2003). *Understanding deaf culture: In search of Deafhood*. London: Multilingual Matters.
- LeMaster B. & Monaghan L. (2004). Variation in Sign Language. A Companion to Linguistic Anthropology. p. 141-165.
- Leigh I. W. (2009). *A lens on deaf identities: Perspectives on deafness*. New York, NY: Oxford University Press.
- Leigh I. W. & O'Brien C. (2019). *Deaf Identities: Exploring New Frontiers*. Oxford University.
- Lekavičienė R. ir Antinienė D. (2019). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Žinios ir užduotys. Leidykla Vaga.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. „Nutarimas dėl kurčiųjų gestų kalbos pripažinimo gimtąja kalba.“ Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.17838?jfwid=-fxdp7rct>
- Lietuvių gestų kalbos ateities vizija ir vystymo gairės per ateinančius 10 metų (2016). Prieiga per internetą: https://drive.google.com/file/d/1UVx0j1BUB7xHrZpS_RqIf1ME0brGJAd/view?fbclid=IwAR0eL6uQ13J57SG3EsoSq1omM1mWZ5J3q37iNR04WDmwRqFgPpyIaC7DOhw
- Mayberry R. I., Chen J. K., Witcher P. & Klein D. (2011). *Age of acquisition effects on the functional organization of language in the adult brain*. Brain and Language, 119, p.16-29.
- Marcia J. E. (1980). *Identity in adolescence*. In J. Adelson (ed.), *Handbook of Adolescent Psychology*, Wiley, New York.
- Marschark M., Zettler I. and Dammeyer J. (2017). *Social Dominance Orientation, Language Orientation, and Deaf Identity*. The Journal of Deaf Studies and Deaf Education, Vol 22 (3). p. 269-277.
- Maxwell-McCaw DL, Leigh I, Marcus A. (2000). *Social identity in Deaf culture: A comparison of ideologies*, JADARA, 2000, vol. 33, p.14-27.
- Maxwell-McCaw, and Zea M. C. (2011). *The Deaf Acculturation Scale (DAS): Development and validation of a 58-item measure*. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 16, 325 – 342. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/deafed/enq061>.

- Skelton T, Valentine G. (2003). *“It feels like being Deaf is normal”*: An exploration into the complexities of defining D/deafness and young D/deaf people's identities, *The Canadian Geographer*, 2003, vol. 47, p. 451-466.
- Mcilroy, G. W. (2010). *Discovering Deaf identities: A narrative exploration of educational experiences on deaf identity*. Saarbrucken, Germany: Lambert Academic Publishers
- McIlroy G. & Storbeck C. (2011). *Development of Deaf Identity: An Ethnographic Study*. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 16, 494-511.
- Meek D. (2020). *Dinner Table Syndrome: A Phenomenological Study of Deaf Individuals. Experiences with Inaccessible Communication*. *The Qualitative Report*, 25(6), 15.
- Mitchell R. E. & Karchmer M. A. (2004). *When Parents Are Deaf Versus Hard of Hearing: Patterns of Sign Use and School Placement of Deaf and Hard-of-Hearing Children*. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 9(2), p. 133-152.
- Murray J. J., Hall W. C. & Snoddon K. (2019). *Education and health of children with hearing loss: the necessity of signed languages*. *Bulletin of the World Health Organization*
- Napoli D. J., Mellon N., Niparko J. K., Rathmann C., Mathur G., Humphries T., Handley T., Scambler S. & Lantos J. (2015). *Should all deaf children learn sign language*. *Pediatrics*, 136. P. 170-176.
- Nikolarazi M. & Hadjidakou K. (2006). *The role of educational experiences in the development of deaf identity*. *Journal of Deaf studies and Deaf education*. Fall, 11 (4), p.477-492.
- Nordell P. ir Erlandsen T. K. (2011). *Audzimas/Kurtystė*. *Audism/Deafhood*, Döviaņa Konsult & Tjänster, 2011. Išleido VšĮ Surdologijos centras, 2016.
- Padden C. (1980). *The deaf community and the culture of deaf people*. In C. Baker, & R. Pattison (Eds.) *Sign language and the deaf community*. Silver Spring: National Association of the Deaf.
- Padden C. & Humphries T. (2005). *Inside deaf culture*. Harvard University Press.
- Pánicaud S., Klein D., Zatorre R. J., Chen J. K., Witcher P., Hyde K. & Mayberry R. (2012). *Structural brain changes linked to delay first language acquisition in congenitally deaf individuals*. *Neuroimage*, 66, p.42-49.
- Quinto-Pozos D. & Adam R. (2013). *Sign Language Contact*. *The Oxford Handbook of Sociolinguistics*.
- Ramonienė M., Brazauskienė J., Burneikaitė N., Daugmaudytė J., Kontutytė E. ir Pribušauskaitė J. (2012). *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

- Saifulinaitė J. (2012). *Kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų vaizdavimo ypatumai Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje*. Žurnalistikos tyrimai. Mokslo darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija), 2012 Nr.5.
- Senaghas R. J. & Monaghan L. (2002). *Signs of their times: Deaf Communities and the Culture of Language*. Annual Review of Anthropology 32(1): 69-97
- Sakalinskas V. (2010). „*Otorinolaringologijos vadovas. III tomas. „Rinologijos pradmenys*“, 550 psl. (kartu su dr, J. Martinkėnu)
- Sparrow R. (2005). *Defending Deaf Culture: The Case of Cochlear Implants*. The Journal of political philosophy, Vol. 133, Issue 2, p. 135-152.
- Snoddon K. & De Meulder M. (2020). *Introduction: Ideologies in sign language vitality and revitalization*. Language & Communication, 74, p. 154-163.
- Stokoe W. C. (2005). *Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf*. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 10(1), p.3-37.
- Toft S. (2008). *Kurčiųjų kultūros ypatumai*. Kurčiųjų kultūra ir istorija, sudarytoja Daiva Burkauskienė. Vilnius, UAB „Dizi“.
- Tomaszewski P. & Piekot T. (2015). *Język migowy w perspektywie socjolingwistycznej*. Socjolingwistyka, 29, 63–87.
- Urbonaitė D. (2017). *Kalbos samprata kalbinio švietimo politikoje: Lietuvos ir Danijos lyginamoji analizė*. Taikomoji kalbotyra 9: 199–229. Prieiga per internetą: [http://www.sociolingvistika.lt/failai/files/PDF/Urbonaite TK 2017 Kalbos%20samprata%20Okalbinio%20svietimo%20politikoje.pdf](http://www.sociolingvistika.lt/failai/files/PDF/Urbonaite_TK_2017_Kalbos%20samprata%20Okalbinio%20svietimo%20politikoje.pdf)
- Watson L. M. and Gregory S. (2005). *Non-use of cochlear implants in children: child and parent perspectives*. Deafness & Educational Journal, 7(1), p. 43-58.
- Woll B. & Ladd P. (2003). *Deaf communities*, in: M. Marschark & P. Spencer (Eds) Oxford handbook of deaf studies, language and education (Oxford, Oxford University Press), 151– 163.
- World Federation of the Deaf (2018). Complementary or diametrically opposed: Situating Deaf Communities within ‘disability’ vs ‘cultural and linguistic minority’ constructs: POSITION PAPER. Prieiga per internetą: <https://wfdeaf.org/wp-content/uploads/2018/07/LM-and-D-Discussion-Paper-FINAL-11-May-2018.pdf>

SUMMARY

Over the past two decades, the concept of the deaf community as a linguistic and cultural minority has been increasingly recognized and explored. Increasingly, the identities of members of deaf communities are being explored. Research shows that there are a number of links between the deaf community and hearing members of society. This master's thesis analyzes the identity of members of the deaf community living in Lithuania using language ideology.

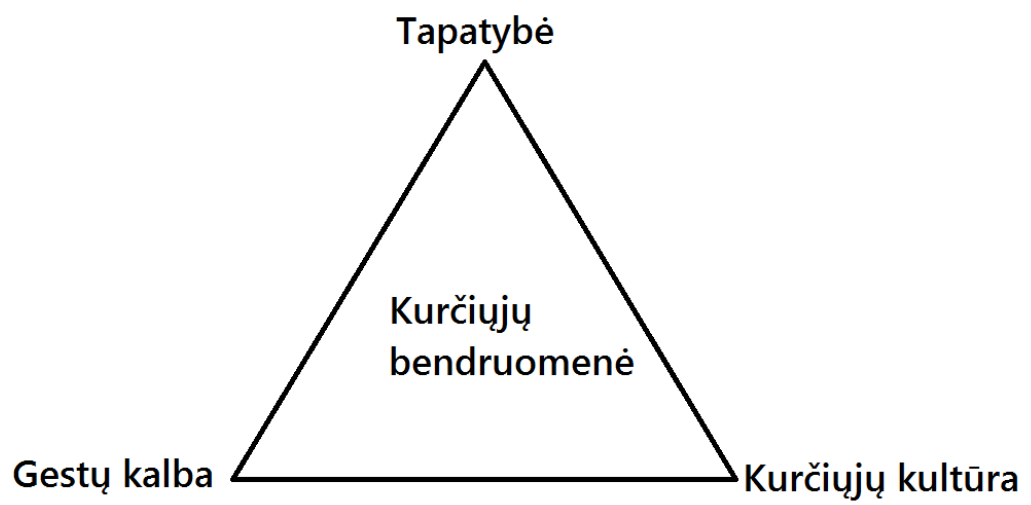
To date, no research has been conducted in Lithuania on the identity of the deaf, which would be analyzed according to the language used. The aim of this work is to analyze the narratives of deaf people living in Lithuania based on their social, cultural and personal experience, as well as the language they use.

This study examines the social, cultural, and personal experiences of 7 informants: 5 deaf and 2 hard of hearing adults, who determined their identity. From the narratives of informants, the identities of hearing, deaf and bicultural individuals are created by linking the available experiences through the language used. Qualitative analysis showed that the participants' essential experiences of identity development were related to their communication with hearing or deaf peers and the language of communication at school and in the family. The study found that the language of communication, such as Lithuanian or Lithuanian sign language or any other language, had a significant impact on the formation of the informants' identity. One deaf informant, who uses only the Lithuanian language, has the identity of the hearing, and the other two informants, who came from the world of the deaf and discovered the deaf community and quickly learned sign language, have the identity of the deaf. The remaining informants have a bicultural identity, ie they use both Lithuanian and Lithuanian sign language.

The aforementioned factors of identity formation are inseparable from the medical discourse - the ideology of language, the predominant oral language. The main axis of the factors listed is the language used. Six of the seven informants stated that the use of sign language and belonging to the deaf community was important for their deaf identity. Participants with a bicultural identity value their belonging to both the deaf community and the hearing society. The findings show that identifying the deaf is a difficult and long journey to gain recognition, to discover one's place in the world through the use of the mother tongue in the deaf community.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Etapas	Referencinė grupė	Požiūris į kurtumą	Kurčių bendruomenės vaizdas	Emocinė tema
Girdintysis	Girdinčiųjų	Patologinis	Neinformuotas ir stereotipas	Nevilits, depresija
Ribinė (marginali)	Perjungtas (Switched)	Patologinis	Perėjimas iš gero į blogą	Painava ir konfliktas
Imersija (kurčių panardinimas)	Kurčių	Kultūrinis	Teigiamas, nereflektuotas	Pyktis, „išsimylėjęs su kurtumu“
Dvikultūre	Kurčių	Kultūrinis	Teigiamas, asmeninis, integruotas	Savęs priėmimas ir pasididžiavimas grupe

1 lentelė. Kurčių tapatybės raidos teorija. Glickman 1994: 145.

